

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

RŪTA VANČIENĖ
EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**PROPORCIŲ PRINCIPŲ TAIKYMAS LAISVAME
PREKIŲ JUODYMOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė -
Dokt. Agnė Vaitkevičiūtė,

Konsultantas –
Doc.dr. Pavelas Ravluševičius

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PROPORCINGUMO PRINCIPO SAMPRATA	7
1.1. Proporcingumo principo sąvoka	7
1.2. Proporcingumo principo samprata ir reikšmė Europos Sąjungos teisėje	9
1.3. Proporcingumo principo samprata Pasaulinėje Prekybos Organizacijoje	17
1.4. Proporcingumo principo samprata laisvame prekių judėjime	19
2. PROPORCINGUMO PRINCIPO TURINYS LAISVAME PREKIŲ JUDĖJIME	23
2.1. Kriterijai	24
2.1.1. Tinkamumas	25
2.1.2. Reikalingumas	28
2.1.3. Papildomas proporcingumo principo kriterijus	30
2.1.4. Kiti proporcingumo principo turinio aspektai	33
2.1.5. Proporcingumo principo turinys kitose Europos Sąjungos srityse	37
2.2. Europos Teisingumo Teismo įtaka formuojant proporcingumo principo laisvame prekių judėjime kriterijus	42
2.3. Valstybių narių pozicija taikant proporcingumo principą laisvame prekių judėjime ...	50
3. PROPORCINGUMO PRINCIPO NAUDOJIMAS PATEISINANT LAISVO PREKIŲ JUDĖJIMO APRIBOJIMUS	53
3.1. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 30 straipsnio leidžiančios nukrypti nuostatos ...	53
3.1.1. Viešoji tvarka	54
3.1.2. Visuomenės saugumas	57
3.1.3. Žmonių sveikatos ir gyvybės apsauga	59
3.2. Europos Teisingumo Teismo suformuluoti privalomi reikalavimai	64
IŠVADOS	70
NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	71
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82

IVADAS

Sukūrus Europos Bendriją buvo siekiama įvairių tikslų, tačiau pagrindinis iš jų buvo sukurti bendrąją rinką. Bendroji rinką – tai ekonominė erdvė, kurioje laisvai juda prekės, paslaugos, asmenys ir kapitalas. Laisvas prekių judėjimas yra viena pagrindinių Europos Sąjungos bendrosios rinkos laisvių, ja yra paremtas Bendrijos ekonominis pagrindas. Todėl pagrindinė priemonė sukurti bendrąją rinką - panaikinti visas kliūtis, trukdančias prekybą Bendrijoje, ir pasiekti, kad nacionalinės rinkos susiliėtų į vieningą rinką.

Vykstant spartiems pokyčiams Europos Sąjungoje, tokiems, kaip vis didėjantis kompetencijos pasiskirstymas Europos Bendrijų institucijų naudai, naujų valstybių priėmimas, kartu žinoma, ir bendrosios rinkos praplėtimas, prekių įvairovės padidėjimas, naujų norminių aktų priėmimas, prekybos kliūčių panaikinimas, darosi vis sudėtingesnis uždavinys reguliuoti bendrąją rinką.

Europos Bendrijų plėtra atvėrė didesnes galimybes vystyti prekybai, tačiau kartu padidėjo ir reikalavimai, draudžiantys riboti prekybą tarp valstybių narių. Bendra prekyba yra labai svarbi tiek pačiai Europos Sąjungai, tiek kiekvienai šaliai atskirai. Kiekvienas nepagrįstas ribojimas daro didelę žalą tarpusavio prekybai, o dabar, Bendrijai dar labiau išsiplėtus, teisinis reglamentavimas bei Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktika tampa ypač svarbūs, tačiau ne visada yra aiškūs ir suprantami. Valstybės narės tiek sąmoningai, tiek nesąmoningai riboja tarpusavio prekybą, siekdamos apsaugoti savo šalies gamintojus. Visais atvejais tokie ribojimai yra draudžiami remiantis Europos Sąjungos teisės aktais, o iš jų pirmiausia Europos Bendrijos Steigimo Sutartimi (toliau – EBS). Ir tik retoms išimtimis, kurios yra nustatytos pirminiuose Europos Sąjungos teisės aktuose bei išplėtos ETT praktikoje, galimi prekybos ribojimai. Todėl yra labai svarbu žinoti aiškius pateisinimo kriterijus, kad nebūtų piknaudžiaujama bendros rinkos sąskaita. Ar tas apribojimas yra pagrįstas, padeda nustatyti įvairūs kriterijai, vienas iš jų yra proporcingumo principas. Todėl yra būtina atskleisti proporcingumo principo taikymo aspektus laisvame prekių judėjime, apžvelgti, kaip proporcingumo principą interpretuoja valstybės narės, ir kaip jis yra reglamentuojamas teisės aktuose ar ETT teisminėje praktikoje.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema „Proporcingumo principo taikymas laisvame prekių judėjime“ – yra aktuali dėl to, kad ši tema, nors ir yra pakankamai analizuota teisinėje literatūroje, tačiau nagrinėta nedaug mokslininkų ir įvairiose kitose plotmėse, nėra susisteminto jos aiškinimo ir aiškių taikymo kriterijų. Kompleksinio šios temos ištyrimo ir išnagrinėjimo nėra nei tarp Lietuvos, nei tarp užsienio mokslininkų darbų. Kadangi Lietuva yra dar labai jauna Europos

Sąjungos valstybė, Lietuvoje yra mažai šią sritį suprantančių specialistų, todėl jaučiamas mokslinio tyrinėjimo trūkumas daugelyje šios srities sferų, ne išimtis ir laisvas prekių judėjimas bei proporcingumo principas. Nors teisminės praktikos šiuo klausimu yra pakankamai nemažai, tačiau ši praktika nėra nuosekli ir vis kinta.

Analizuodami pasirinktą temą, bandysime išsamiai ir sistemiškai atskleisti proporcingumo principo sampratą, jo vidinę struktūrą bei taikymo atvejus laisvame prekių judėjime, apibendrinami tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų nagrinėjamas problemas bei ETT sukurtą teisminę praktiką.

Daugiausia proporcingumo principą yra nagrinėję tokie žinomi užsienio mokslininkai kaip C. Bernard, P. Craig, G. De Burca, W. Cairns, M. Cuthbert, J. Nutshells, J. Fairhurst, Ch. Vincenzi, V. Heyvaert, A. Tatham, T. Tridimas, J. A. Usher, S. Weatherill, Wyatt and Dashwood, L. Woods šiuose darbuose „Text, cases and materials“, „Law of European Community“, „European Union Law“, „Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai“, „Free movement of Goods and Services within the European Community“. Ne mažiau reikšmingi yra S. Weatherill, L. M. Soriano, C. Holly, E. Ellis, M. Clough, N. Forwood, D. Shaw, V. Nadin, K. Seaton bei kitų teisininkų straipsniai užsienio teisiniuose žurnaluose, ETT praktika, pirminiai Europos Sąjungos teisės aktai, Europos Bendrijų institucijų priimti antriniai teisės aktai.

Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas yra proporcingumo principo laisvame prekių judėjime teisinis reglamentavimas. Darbo dalykas - proporcingumo principą laisvame prekių judėjime reglamentuojantys Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktai, teisinė literatūra, ETT sprendimai.

Atsižvelgiant į pasirinktą tyrimo dalyką, tiesioginis darbo tikslas yra atskleisti proporcingumo principo taikymo kriterijus ir problemas laisvame prekių judėjime, išnagrinėjus ETT praktiką, pateikti išvadas bei pasiūlymus.

Siekiant magistro baigiamojo darbo tikslo, keliami tokie tyrimo uždaviniai:

- 1) atskleisti proporcingumo principo sampratą, apibrėžti jo turinį remiantis Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbais, Europos Sąjungos teisės aktais bei ETT praktika;
- 2) nustatyti šio principo taikymo ribas ir galimybes laisvame prekių judėjime;
- 3) apibendrinti ETT praktiką šiais klausimais ir nustatyti praktines šio principo įgyvendinimo problemas;
- 4) atliktos analizės pagrindu nustatyti prieštaravimus, probleminius klausimus, bei suformuluoti išvadas.

Darbą sudaro trys skyriai. 1 skyriuje „Proporcingumo principo samprata“ analizuojami bendro pobūdžio klausimai: nagrinėjama proporcingumo principo sąvoka, samprata ne tik laisvame

prekių judėjime, bet ir pačioje Europos Sąjungoje. Palyginami proporcingumo principo taikymo skirtumai ir panašumai Pasaulinėje Prekybos Organizacijoje (Toliau – PPO). 2 skyriuje „Proporcingumo principo turinys laisvame prekių judėjime“ atskleidžiamos vidinės proporcingumo principo savybės, nurodomi bendri bruožai, kriterijai, pagal kuriuos reikia vertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, kiti proporcingumo principo taikymo aspektai. Taip pat analizuojama ETT įtaka taikant proporcingumo principą. 3 skyriuje „Proporcingumo principo naudojimas pateisinant laisvo prekių judėjimo apribojimus“ nagrinėjamos išimtys iš laisvo prekių judėjimo, dažniausiai pasitaikančios klaidos valstybėms narėms ir ETT taikant šias išimtis.

Valstybės narės ne visada spėja įsisavinti Europos Sąjungos teisę, kartais tai darydamos net sąmoningai, siekdamos savo šaliai ekonominės naudos, tačiau ribodamos kitų šalių prekybą. Yra labai svarbu žinoti aiškius kriterijus, kuriais remiantis būtų galima nustyti valstybės narės pasiteisinimo galimybes. Todėl yra būtina atskleisti proporcingumo principo taikymo aspektus laisvame prekių judėjime, apžvelgti, kaip proporcingumo principą interpretuoja valstybės narės, ir kaip jis yra reglamentuojamas teisės aktuose bei ETT praktikoje.

Pagrindinė problema – aiškių proporcingumo principo taikymo kriterijų laisvame prekių judėjime nebuvimas. Kada, kur, ir kaip taikyti proporcingumo principą laisvame prekių judėjime – tai pagrindiniai klausimai, į kuriuos reikia atsakyti, norint tinkamai panaudoti išimtis iš prekybos ribojimų draudimo.

Kita problema - sąvokų neapibrėžtumas. Proporcingumo principo sąvoka pirminiuose Europos Sąjungos teisės aktuose yra tik minima, tačiau nėra atskleista jos reikšmė. ETT savo praktikoje aiškina proporcingumo principą, tačiau iki šiol nėra vienodos šio principo reikšmės. Be to, ETT kiekvieną kartą skirtingai interpretuoja šį principą, ir ne visada yra aišku, pagal ką reikia vertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui.

Dar viena problema - nepakankamas temos ištyrimo lygis. Mokslininkai, ypač Lietuvos, labai mažai dėmesio skiria šios temos analizei. Užsienio mokslininkai laisvą prekių judėjimą yra pakankamai nagrinėję, tačiau proporcingumo principo, kaip vieno iš pagrindinių principų, būtent laisvame prekių judėjime nėra išsamiai ir sistemiškai analizavę.

Todėl būtina išsiaiškinti ir išanalizuoti proporingumo principo taikymo kriterijus, jo sudėtinės dalis, vystymosi ir kitimo tendencijas, ETT indėlį į proporcingumo principo aiškinimą ir naudojimą.

Darbe naudojamos šios pagrindinės sąvokos: proporcingumo principas, bendra rinka, laisvas prekių judėjimas, pateisinimas, išimtis, visuomenės moralė, visuomenės saugumas, viešojo tvarka, žmogaus sveikatos ir gyvybės apsauga.

Darbe buvo iškelta viena hipotezė - ar yra nustatyti aiškūs ir vieningi proporcingumo principo taikymo kriterijai laisvame prekių judėjime?

Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti buvo panaudoti šie teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai:

- 1) analizės metodas, kuriuo siekiama atskleisti proporcingumo principo sudėtinės dalis, požymius, savybes, išryškinti jo sąveiką su kitais principais;
- 2) lyginimo metodas, kuris suteikia galimybę įvairiu lygiu patikslinti informaciją istorinio vystymosi laikotarpiais, Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu, taip pat šio metodo pagalba galėsime palyginti proporcingumo principo taikymo praktiką Europos Sąjungos srityse;
- 3) apibendrinimo metodas, skirtas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvados ir pasiūlymams suformuluoti.
- 4) lingvistinis metodas, kuris svarbus analizuojant šaltinius pagal gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles;
- 5) plačiausiai darbe bus naudojamas dokumentų analizės metodas. Šio metodo pagalba bus išanalizuoti tokie dokumentai kaip ETT bylos, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos teisės aktai.

1. PROPORCINGUMO PRINCIPO SAMPRATA

Vienas iš svarbiausių principų visoje teisėje yra proporcingumo principas. Tiek nagrinėjant Europos Sąjungos teisę, ar Pasaulinės Prekybos Organizacijos teisę, proporcingumo principas yra visur naudojamas kaip pagrindinis pagalbininkas vertinant veikimo (arba neveikimo) atitikimą teisei.

Visose teisės srityse proporcingumo principas reiškia priemonės atitikimą siekiamam tikslui. Tai reiškia, kad naudojamos priemonės ir siejami tikslai turi būti pasverti. Galima sakyti, proporcingumo principas atspindi svarstyklių simbolį, pavaizduotą kaip visos teisės simbolis. Todėl, vertinant, ar tam tikras veikimas ar neveikimas atitinka proporcingumo principą, bus sveriamas tiek priemonės dydis, tiek tikslo svarbumas.

Siekiant atskleisti proporcingumo principo sampratą laisvame prekių judėjime, pirmiausia reikia išsiaiškinti pačią proporcingumo principo sąvoką, ją apibrėžti remiantis įvairiais teisės šaltiniais, mokslinė analize bei ETT praktika ne tik laisvo prekių judėjimo srityje, bet ir kitose Europos Sąjungos sferose.

1.1. Proporcingumo principo sąvoka

Pirmiausia, pradedant analizuoti proporcingumo principo sąvoką, reikia pabrėžti, kad nors proporcingumo principas (angl. *principle of proportionality*, vok. *das Prinzip der Gleichmassigkeit*, pranc. *principe de proportionnalite*) mokslinėje literatūroje yra dažnai minimas, tačiau taip ir nėra apibrėžtos vieningos jo sąvokos. Pavyzdžiui, John A. Usher¹ labiau analizuoja proporcingumo principo laisvame prekių judėjime taikymo ribas, nei siekia atskleisti jo sąvoką. Autorius laikosi nuomonės, kad apibrėžti proporcingumo principą yra labai sudėtinga. Dauguma autorių, pavyzdžiui, Walter Cairns² teigia, kad ši sąvoka reiškia, jog valdžios institucijos privalo išlaikyti tinkamą proporcingumą tarp tikslų, kuriuos reikia pasiekti, ir priemonių, kurias jos gali panaudoti siekdamos tų tikslų. Iš karto matyti, kad W. Cairns pateikta proporcingumo principo sąvoka yra ydinga, nes proporcingumo principą apibrėžia per patį proporcingumą, taip ir nepaaiškindamas jo sąvokos.

Siekiant tiksliau paaiškinti proporcingumo principo sąvoką, tikslinga būtų sužinoti, kaip mokslinėje literatūroje bei įvairiuose žodynuose yra apibrėžiamos pačios sąvokos „proporcingumas“ ir „principas“.

¹ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 45.

² Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 116

Teisės žodyne³ žodis „proportioningumas“ reiškia principą, kai jėgos panaudojimas turi būti proporcingas grėsmei arba žalai, iššaukusiai jėgos naudojimui.

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne⁴ yra pateiktos žodžių „proporcija“, „proportioningas“ reikšmės. „Proporcija“ – darnus daikto dalių santykis; dviejų santykių lygybė. „Proportioningas“ apibūdinamas kaip sutinkantis su proporcijos taisyklėmis, darnus.

Profesorius Alfonsas Vaišvila⁵ principus (lot. *principium* – pradžia, pagrindas, elementas) teisės teorijoje apibūdina kaip pagrindines idėjas, vertybines orientacijas. Principai nurodo, kokio pobūdžio turėtų būti kuriamos teisės normos, sprendžiama konkreti teisinė byla, kad kiekvienu teisinio reguliavimo atveju būtų įgyvendinami teisės sampratos formuluojami tikslai. Tarptautinių žodžių žodynas⁶ principą apibūdina kaip įsitikinimą, lemiantį žmogaus santykį su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas, kaip pagrindinę kurios nors teorijos, koncepcijos idėją, pradinį teiginį, kaip svarbiausią, kurios nors organizacijos struktūros arba veiklos taisyklę, pagrindinę kurio nors įrengimo, mechanizmo sandaros arba veikimo savybę. Pažymėtina, kad teisės principai (ne tik teisės normos) teisiniame procese atlieka savarankiškas, tik jiems būdingas funkcijas.⁷

Panašiai žodis „principas“ išreiškiamas ir Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne⁸. Tai kokios nors teorijos, mokslinės sistemos, politikos ir kitos pagrindinis pradinis teiginys; įsitikinimas, pažiūra; veikimo dėsnis; pagrindinė kokio nors įrenginio ar mechanizmo savybė.

Catherina Bernard⁹ nepateikia proportioningumo principo sąvokos, tik paaiškina, iš ko susideda proportioningumo principas. Autorė nurodo, kad proportioningumo principą sudaro tinkamumas ir reikalingumas. Šių atskirų sudedamųjų sąvokos dalių reikšmės analizuosime kitame skyriuje. Autorė darbe pažymi, kad esminis proportioningumo principo ypatumas yra tai, kad ETT įvertina ginčytina priemonė siekiamus tikslus ir jos neigiamas pasekmes konkrečiai laisvei.

Leonor M. Soriano atskleidžia keletą proportioningumo principo bruožų, kuriuos išryškina savo straipsnyje¹⁰.

- Pirma, vertinant priemonės proportioningumą, svarbiausia yra susiduriantys interesai: interesai, kurių nacionaline priemone siekiama (pavyzdžiui, aplinkos apsauga, sveikatos apsauga)

³ Black's law dictionary/ed. Garner B. A. 7th edition. London: St. Paul Minn, 1999, P. 1235.

⁴ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 633.

⁵ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 146.

⁶ Kinderis A. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2004. P. 601.

⁷ Jankauskas K. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, Nr.59 (51). P. 137-150.

⁸ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 620.

⁹ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 99.

¹⁰ Soriano L.M. How proportionate should anti-competitive state intervention be // European Law review. 2003, vol. 28(1). P. 112-123.

priešpastatant juos individualioms teisėms (pavyzdžiui, nuosavybės teisė) ar Bendrijos interesams (pavyzdžiui, laisva prekyba).

○ Antra, pasveriant priemonę, proporcingumas nenumato galutinio sprendimo. Tačiau tai nereiškia, kad yra paremtas neiracionaliais kriterijais, vedančiais į ginčytinus sprendimus. Priešingai, proporcingumas nurodo racionalią struktūrą, kuria remiasi Teismas.

Ši struktūra, tai dvi pakopos, arba taip vadinamieji du proporcingumo testo žingsniai, kuriuos atliekant, įvertinamas priemonės atitikimas proporcingumui. Apie šią procedūrą kalbėsime kitame skyriuje.¹¹

Kaip yra matyti, proporcingumo principo sąvoka nėra aiškiai apibrėžta teisinėje literatūroje, todėl mes pabandysime suformuluoti apibrėžimą.

Manytume, geriausias proporcingumo principo apibrėžimas būtų toks: proporcingumo principas yra vertybinė orientacija, nurodanti geriausią tarpusavio santykį tarp naudojamų priemonių ir siekiamų tikslų.

Apibendrinant šį poskyrį, reikia pabrėžti, kad nei ETT praktikoje nei mokslinėje literatūroje nėra apibrėžtos vieningos proporcingumo principo sąvokos.

1.2. Proporcingumo principo samprata Europos Sąjungos teisėje

Europos Bendrijos teisėje proporcingumo principas yra naudojamas nuo pirmųjų Europos Bendrijų įkūrimo. Jau 1955 metais šis principas pirmą kartą buvo pritaikytas ginče pagal Europos Anglių ir Plieno Bendrijos Sutartį¹². Tačiau, nei pačioje Europos Anglių ir Plieno Bendrijos Sutartyje, nei Euratomo ar Europos Bendrijos Steigimo Sutartyje proporcingumo principas nebuvo minimas. Beveik visą šių Bendrijų gyvavimo laikotarpį proporcingumo principas egzistavo tik kaip ETT išplėtotas principas, pripažintas kaip bendrasis Europos Bendrijos teisės principas. Tačiau nors ir netiesiogiai, šio principo sąvoka apibrėžiama pirminiame Europos Sąjungos teisės šaltinyje – EBS 5 straipsnyje¹³. Šiame straipsnyje proporcingumo principas reiškia, kad Bendrija turi nesiimti jokių veiksmų, kurie nėra būtini siekiant šios sutarties nustatytų tikslų. Taip pat šis principas įtvirtintas ir protokole dėl proporcingumo ir subsidiarumo principų taikymo, pridėtame prie Amsterdamo

¹¹ Žr. 2 skyrį „Proporcingumo principo turinys laisvame prekių judėjime“.

¹² Case 8/55 *Fédération Charbonnière de Belgique v High Authority of the European Coal and Steel Community* [1956] ECR 292.

¹³ European Union — consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty establishing the European Community. OJ C 321, 2006.

sutarties.¹⁴ Šį protokolą priimančios susitariančios šalys siekė nustatyti subsidiarumo bei proporcingumo principų taikymo sąlygas, kad būtų tiksliau apibūdinti jų taikymo kriterijai, tačiau pačio šio principo apibrėžimo nerandame bei apie patį proporcingumo principą užsimenama labai mažai, didžiausią dėmesį sutelkiant subsidiarumo principui. Protokole pažymėta, kad būtina nurodyti visų siūlomų Bendrijos teisės aktų motyvus, norint pagrįsti jų atitiktį subsidiarumo bei proporcingumo principams; motyvai, dėl kurių nusprendžiama, kad Bendrija gali veiksmingiau siekti tam tikro tikslo, turi būti pagrįsti kokybiniais, arba, jei galima, kiekybiniais rodikliais.

Sutartyje dėl Konstitucijos Europai,¹⁵ pridėtame protokole dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų, nurodoma procedūra, kaip Bendrijos institucijos bei nacionaliniai parlamentai bendradarbiauja, taikydami šiuos principus. Europinių įstatymų galią turinčių teisės aktų projektai yra pagrindžiami atsižvelgiant į subsidiarumo ir proporcingumo principus. Bet kuriame europinio įstatymo galią turinčiame akto projekte turėtų būti išsamus paaiškinimas, leidžiantis nustatyti, ar laikomasi subsidiarumo ir proporcingumo principų. Šis paaiškinimas turėtų apimti pasiūlymo finansinio poveikio įvertinimą, o jei teikiamas europinis pagrindų įstatymas – jo poveikio reglamentavimui, kuris turi būti įgyvendintas valstybėje narėje, prireikus, įskaitant regionų teisės aktus, įvertinimą.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad sutartis dėl Konstitucijos Europai dar negalioja, tačiau, siekiant apžvelgti tai, kokia Europos Sąjunga gali būti ateityje, tam tikras gaires galime pamatyti ir šiame dokumente.

2007 m. birželio 21 – 22 d. Europos Vadovų Taryba pritarė tam, kad būtų sušaukta Tarpvyriausybinė konferencija, kuri parengtų reformų sutartį, iš dalies keičiančią galiojančias Sutartis. Tuo siekė padidinti išsiplėtusios Sąjungos efektyvumą, sustiprinti jos demokratinį teisėtumą ir padidinti jos išorės veiksmų suderinamumą. Tarpvyriausybinė konferencija vyko laikydamasi išsamių įgaliojimų dalies, dėl kurios susitarė Europos Vadovų Taryba. Tarpvyriausybės konferencijos darbas turi būti užbaigtas kuo greičiau ir bet kuriuo atveju iki 2007 m. pabaigos, kad būtų suteikta pakankamai laiko ratifikuoti parengtą sutartį iki 2009 m. birželio mėn. įvyksiančių Europos Parlamento rinkimų.

Kaip yra teigiama Europos Sąjungos Tarybos pranešime dėl 2007 m. Tarpvyriausybės konferencijos įgaliojimų¹⁶, Reformų sutarties 1 straipsnyje bus pateikti galiojančios ES sutarties pakeitimai, kurių naujoje II antraštinėje dalyje bus pateiktos nuostatos, dėl kurių susitarė 2004 m.

¹⁴ European Union — consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty establishing the European Community. OJ C 321, 2006.

¹⁵ Treaty establishing a Constitution for Europe. OJ C 310, 2004.

¹⁶ Council of the European Union. Review of the EU Sustainable development Strategy. Brussels. 11218, 2007.

Tarpvyriausybė konferencija. Tai yra nuostatos dėl demokratinės lygybės principo, atstovaujamosios demokratijos principo, dalyvaujamosios demokratijos principo ir piliečių iniciatyvos. Bus toliau didinamas nacionalinių parlamentų vaidmuo, palyginti su nuostatomis, dėl kurių susitarė 2004 m. Tarpvyriausybė konferencija. Laikotarpis, per kurį nacionaliniai parlamentai gali išnagrinėti teisės aktų projektus ir pateikti pagrįstą nuomonę dėl subsidarumo principo, bus pratęstas nuo 6 iki 8 savaičių (bus atitinkamai pakeisti Protokoliai dėl nacionalinių parlamentų ir dėl subsidarumo ir proporcingumo principų). Tačiau, kaip jie bus pakeisti, dar nėra įvardinta.

Proporcingumo principas yra nurodytas ne tik EBS 5 straipsnyje¹⁷. Tam tikrame EBS kontekste, pavyzdžiui, dėl bendrų žemės ūkio prekybos organizacijų įkūrimo, kai tokios bendros organizacijos turi apimti visas priemones, reikalingas pasiekti tikslą (EBS 40 str. 3 d.), taip pat konkurenciją ribojančių susitarimų išimtyse (EBS 85 str. 3 d.), leidžiamoje valstybės pagalboje (EBS 92 str.) bei kt. proporcingumo principas taip pat yra taikomas. Tačiau daugiausia proporcingumo principas buvo išplėtotas ETT jurisprudencijoje ir išreikštas daugiau negu vienu būdu, kuriuos paanalizuosime kituose skyriuose. Taip pat reikia nepamiršti, kad proporcingumo principas buvo, nors ir labai retai, taikomas Lietuvos teisėje.

Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme¹⁸ yra pateikiamas proporcingumo principo apibrėžimas. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus. Kituose įstatymuose mes daugiau nerandame proporcingumo principo apibrėžimo.

Lietuvių autoriai šio principo nėra analizavę Europos Sąjungos teisės prasme, kadangi Lietuva dar, galima sakyti, yra labai jauna Europos Sąjungos narė, įstojusi į Europos Sąjungą tik 2004 metų gegužės 1 dieną¹⁹, todėl ir mokslinės analizės šia tema lietuvių darbuose yra labai mažai. Apie proporcingumo principą, bet ne Europos Sąjungos teisės kontekste, yra rašiusi A. Kargaudienė²⁰. Ji šį principą apibrėžė per administracinės teisės prizmę. Proporcingumo principas administracinėje teisėje, pagal A. Kargaudienę, reiškia tokį santykį, kai taikomos administracinės priemonės negali būti drastiškesnės ir griežtesnės, nei būtina norimam tikslui pasiekti.

Kituose Lietuvos teisės aktuose proporcingumo principas nėra minimas tarp pagrindinių principų, taip pat kiti lietuvių mokslininkai jo išsamiau nėra nagrinėję ar analizavę.

¹⁷ Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Leidinio parengėjas ir sudarytojas Gediminas Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 52.

¹⁸ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.

¹⁹ Lietuvos stojimo į ES sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-1; 2005, Nr. 58-2040.

²⁰ Kargaudienė A. Proporcingumo principas administracinėje teisėje (taikymo praktika Lietuvos teismuose) // Jurisprudencija. 2005, Nr.70(78). P.29.

Tačiau ir užsienio mokslininkai taip pat nepateikia aiškaus proporcingumo principo apibrėžimo.

Thomas Eilmansberger ir Peter Thyri²¹, komentuodami bylą *SGL Darbon AG v. Commission of the european Communities*²², proporcingumo principą apibūdino kaip teisingumo idėją. Niamh Nic Shuibhne²³, analizuodama EBS 28 straipnio ribas bei 30 straipsnio išimtis proporcingumo principą apibūdino kaip svarbiausią principą.

Labai taikliai, nors ir perkeltine prasme, proporcingumo principą yra apibūdinusi Leonor Moral Soriano²⁴. Ji teigia, kad proporcinga draugystė tarp priemonių ir tikslų yra proporcingumo principo šerdis.

Proporcingumo principas, kuris yra vienas iš bendrųjų Bendrijos teisės principų, kaip teigia autoriai Wyatt ir Dashwood reikalauja, kad Bendrijos institucijų priimtose priemonėse neviršytų ribų to, kas yra tinkama ir reikalinga, norint pasiekti tikslą; kada galima pasirinkti tarp keleto tinkamų priemonių, pasirinkimas turėtų būti mažiausiai apsunkinantis, ir sukelta žala neturi būti neproporcinga įvykdytam tikslui²⁵.

Norint tiksliai suprasti šį apibrėžimą, reikia apsibrėžti reikšmingus žodžius. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne „tikslas“ apibūdinamas kaip norimas pasiekti dalykas, siekimas.²⁶ „Priemonė“ – daiktas, įrankis, prietaisas, reikalingas kam nors atlikti, padaryti; būdas, veiksmas kam nors įvykdyti, atlikti.²⁷

Kiti autoriai, pavyzdžiui, Paul Craig, Grainne De Burca įsivaizduoja proporcingumą kaip mechanizmą, pasveriantį konkuruojančius interesus.²⁸ Koks tai mechanizmas, bandysime atskleisti kitoje darbo dalyje.

Lorna Woods²⁹ proporcingumo principą apibūdina per veikimo mechanizmą. Proporcingumo principas veikia taip: proporcingumo testas klausia, ar priemonė, skirta apsaugoti viešą interesą, turi neproporcingumo efektą laisvam prekių judėjimui, ir ar priemonė yra neproporcinga ryšyje su viešojo intereso tikslu, tai yra, ar priemonė savaime siekia apsaugoti viešąjį interesą

²¹ Eilmansberger T., Thyri P. Third-country antitrust sanctions and EC law – comments on the advocate general's opinion in C-308/04 P *SGL Carbon/Commission* // *European Competition Law Review*. 2006, vol. 27(7). P. 397-402.

²² Case C-308/04 *SGL Carbon AG v. Commission of the European Communities* [2006] ECR 5977.

²³ Shuibhne N. N. The free movement of goods and article 28 EC: an evolving framework // *European Law Review*. 2002, vol. 27(4). P. 408-425.

²⁴ Soriano L.M. How proportionate should anti-competitive state intervention be. // *European Law review*. 2003, vol. 28(1). P. 112-123.

²⁵ Wyatt and Dashwood's. *European Union law*. London: Sweet and Maxwell, 2000. P. 135

²⁶ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mintis, 1972. P. 850.

²⁷ Ten pat, P. 606.

²⁸ Woods L. *Free movement of Goods and Services within the European Community*. European business law library, ASHGATE, 2004. P. 114

²⁹ Ten Pat.

Trumpai ir glaustai, perkeltine prasme, proporcingumo principas yra apibūdintas David Shaw, Vincent Nadin ir Kim Seaton straipsnyje apie aplinkos apsaugos teisę Europos Sąjungoje. Jie nurodo tokią proporcingumo prasmę: nenaudok kūjo sutraiškyti riešutą, jei tam yra riešutų spaustukas.³⁰

Proporcingumo koncepcija labiausiai išvystyta vokiečių teisėje. Reikėtų paminėti, kad proporcingumo principas būtent ir kilo iš vokiečių teisės. Tačiau, kai nurodo W. Cairns³¹, nors ir ši sąvoka yra inspiruota Vokietijos teisės, bet įvairių formų ją galima rasti ir kitose teisinėse sistemose.

Vadinasi, kai kurios proporcingumo reikšmės taip pat atrandamos kitose nacionalinėse teisinėse sistemose, tokiose, pavyzdžiui, kaip Prancūzijos, nors reikia būti atsargiems aiškinant tą pačią sąvoką, kai tas pats žodis naudojamas skirtingose teisinėse sistemose.

Tačiau, nereikia pamiršti, kad proporcingumo principas pirmiausia susiformavo kaip bendrasis Europos Bendrijos teisės principas teismų jurisprudencijoje.

Viena iš standartinių ETT formuluočių yra tokia: siekiant nustatyti, ar Bendrijos teisės nuostata neprieštarauja proporcingumo principui, reikia nustatyti, visų pirma, ar priemonė, kuri taikoma tikslui pasiekti, atitinka³² to tikslo svarbą, ir, antra, ar ji yra reikalinga tam tikslui pasiekti.³³ Būtina atkreipti dėmesį, kad ši ETT formuluočių nepateikia pačio proporcingumo principo apibrėžimo, o tik nurodo, pagal ką reikia vertinti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą. Tai tik viena iš daugelio formuluočių, pateiktų ETT. Siekiant tiksliau atskleisti proporcingumo principo sampratą, būtina apžvelgti tiek pačio teismo pateiktus apibrėžimus, tiek ir įvairių autorių išdėstytas mintis apie proporcingumo esmę ir reikšmę.

ETT pakankamai išsamiai apibūdino proporcingumo principą Gebhard byloje³⁴: Nacionalinės priemonės, galinčios sutrikdyti ar padaryti mažiau patrauklų pagrindinių laisvių, kurias garantuoja sutartis, taikymą, turi pačios būti tinkamos užtikrinti jų keliamų tikslų pasiekimą, ir neturi numatyti to, kas nėra būtina siekiant tikslų.

Nors ši byla ir nėra susijusi su laisvu prekių judėjimu, bet joje suformuluoti principai iš esmės (su tam tikromis išimtimis) gali būti pritaikyti ir laisvam prekių judėjimui.

Taip pat, siekiant atskleisti proporcingumo principo sąvoką, yra labai svarbu suprasti, kokiose sferose proporcingumo principas taikomas. Mokslinėje literatūroje yra pateikiama keletas

³⁰ Shaw D., Nadin V., Seaton K. The applicaion of subsidiarity in the making of European environmental law // European Environment. 2000, vol. 10(2). P. 85-95.

³¹ Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999. P.116

³² Dabartinai lietuvių kalbos žodyne žodis „atitikti“ – būti sutikimo, darnumo santykiu; rasti, atsekti.

³³ Case 66/82 *Fromançais SA v Fonds d'orientation et de régularisation des marchés agricoles (FORMA)* [1983] ECR 395.

³⁴ Case C-5/94 *Reinhard Gebhard prieš Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano* [1995] ECR 4165.

atvejų³⁵, kuriuose taikomas proporcingumo principas, klasifikacijų. Pavyzdžiui P. Craig, G. De Burca pateikia tokią klasifikaciją:

- Pirmiausia, yra atvejai, kai individai įrodo, kad jų teisės buvo netinkamai ribojamos administracinio veiksmo. Teismai tokiais atvejais dažniausiai užsiima intensyviu nagrinėjimu. Pavyzdžiui, visuomenė gali manyti, kad šios teisės nėra absoliučios, bet tam tikrų interesų vertė kaip Bendrijos teisių reiškia, kad bet koks įsikišimas turėtų būti minimalus. Todėl proporcingumas yra natūralus ir reikalingas padėjėjas atpažįstant tokias teises.

- Antrasis atvejis susijęs su nusižengimu, kuris be abejo yra baudžiamas bausme. Tačiau asmenys skundžiasi, kad tokia bausmė yra perdėta ir yra neproporcinga padarytam pažeidimui. Teismai šiais atvejais dažniausiai užsiima pagrįstu tyrinėjimu.

- Trečias atvejis yra tuomet, kai individai ginčija, kad politinis sprendimas, priimtas administracijos, yra neproporcingas, todėl, pavyzdžiui, kainos yra perdėtos palyginti su pelnu, arba dėl to, kad priemonė nėra tinkama ar reikalinga norimam tikslui pasiekti. Teisėjai, nagrinėdami tokią situaciją, labiau apgalvoja šį atvejį. Tam priežastys nėra sunkiai surandamos. Administracinė/politinė valdžia priima politinį sprendimą ir teismai nepanaikina jų, nes supranta, kad skirtingas veikimo būdas yra geresnis. Jie nepakeičia administracinio sprendimo. Tai nereiškia, kad tokiais atvejais proporcingumas yra atmetamas. Tai reiškia, kad teismai dažniausiai taiko šią koncepciją mažiau intensyviai negu kitais dviem atvejais, ir pakeičia politinį sprendimą tik jei jis yra aiškiai ar akivaizdžiai neproporcingas.

Pateikta klasifikacija yra pakankamai sudėtinga. Kiti autoriai išskiria kitokią sferą, kurioje taikomas proporcingumo principas. Pavyzdžiui, J. A. Usher³⁶, nurodo tokius kontekstus, kuriuose proporcingumo principo koncepcija yra taikoma:

- 1) apibrėžiant Europos Bendrijos bei jos institucijų kompetenciją ar įstatymų leidybos įgaliojimus;
- 2) nustatant prievolių, taikomų Bendrijos teisės subjektams teisėtumą;
- 3) įvertinant valstybių narių elgesį, kai jos veikia bendrijos teisės ribose.

Be abejo, mums bus svarbiausias trečiasis variantas, kuris padės geriausiai atskleisti proporcingumo principo taikymą laisvame prekių judėjime. Kaip yra pasakę Wyatt and Dashwood,

³⁵ Craig P., De Burca G. EU law. Text, cases and materials. 3th edition. Oxford: Oxford university press, 2003. P. 372-373.

³⁶ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 45

nors proporcingumo principas yra naudojamas apriboti Bendrijos veiksmus, tačiau šis principas naudojamas ir Valstybės veiksmų teisėtumui vertinti.³⁷

Žinoma, labai svarbu išnagrinėti ir kitus atvejus, kur proporcingumo principas yra naudojamas. Pavyzdžiui, sujungtose bylose *The Queen, Alliance for Natural Health ir kt. Prašymu prieš Secretary of State for Health ir National Assembly for Wales*³⁸ pats ETT patvirtino, kad nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką EB 28 straipsnyje numatytų kiekybinių apribojimų bei lygiaverčio poveikio priemonių draudimas taikomas ne tik nacionaliniams, bet ir Bendrijos institucijų priimtiems teisės. Byla buvo susijusi su Direktyva 2002/46³⁹, kuri draudė prekiauti jos reikalavimų neatitinkančiais produktais, tai yra, maisto papildais, kurių sudėtyje yra tam tikrų vitaminų ar mineralinių medžiagų. ETT siekė patikrinti, ar Bendrijos teisės aktas yra būtinas ir proporcingas žmonių sveikatos apsaugos tikslo atžvilgiu, kadangi Bendrijos teisės aktų leidėjas šiais motyvais grindė savo priemonę.

Ieškovės, europinio masto maisto papildų gamintojų, didmenininkų, platintojų, mažmenininkų bei vartotojų asociacija ir nedidelė specializuota maisto papildų platintoja bei mažmenininkė Jungtinėje Karalystėje ir dvi profesionalios asociacijos, atstovaujančios apie 580 dietinius maisto produktus Jungtinėje Karalystėje platinančių bendrovių, kurių dauguma yra nedidelės, ginčijo šio draudimo priemonės būtinumą. Jos argumentavo, kad Direktyvos 2002/46 dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su maisto papildais, suderinimo 4 straipsnio 7 dalis ir 11 straipsnio 2 dalis pripažįsta valstybių narių galimybę apriboti prekybą šios direktyvos neatitinkančiais maisto papildais. Todėl Bendrijos draudimo priemonė, jų nuomone, yra nereikalinga.⁴⁰ Tačiau ETT priėmė kitokį sprendimą. Taip pat ieškovės teigė, kad ši priemonė yra neproporcinga, nes tikslų sąrašų turinys yra nepakankamas. Tačiau ETT galiausiai priėmė sprendimą, kad Direktyvos nuostatos yra priemonės, tinkamos jose numatytam tikslui pasiekti, ir kad, atsižvelgiant į Bendrijos teisės aktų leidėjo pareigą užtikrinti aukštą visuomenės sveikatos apsaugos lygį, jos neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti.

Vadinasi, tiek sprendžiant valstybės narės priemonės atitikimą proporcingumo principui, tiek Bendrijos priemonės atitikimą proporcingumo principui, yra naudojami tie patys kriterijai, siekiant nustatyti priemonės atitikimą. Būtent, priemonės tinkamumas ir būtinumas yra dažniausiai

³⁷ Wyatt and Dashwood's. European Union law. London: Sweet and Maxwell, 2000. P. 136.

³⁸ Joined cases C-154/04 ir C-155/04 *The Queen, Alliance for Natural Health and others v. Secretary of State for Health and National Assembly for Wales* [2005] ECR 6451.

³⁹ Directive 2002/46/EC of the European Parliament and of the Council of 10 June 2002 on the approximation of the laws of the Member States relating to food supplements, OJ L 183-12, 2002.

⁴⁰ Joined cases C-154/04 ir C-155/04 *The Queen, Alliance for Natural Health and others v. Secretary of State for Health and National Assembly for Wales* [2005] ECR 6451, 54 dalis.

naudojami kriterijai, siekiant įvertinti priemonės proporcingumą tiek dėl valstybės narės veiksmų, tiek ir dėl Bendrijos veiksmų. Tačiau naudojamus kriterijus mes nagrinėsime kitame skyriuje.

Nagrinėjant trečiąjį atvejį, tai yra, valstybės narės veiksmus, ETT užsiima pakankamai intensyviu tyrimu, siekiant nuspręsti, ar ribojimas, kurį valstybė narė uždėjo ant svarbių teisių, garantuojamų Sutarties, iš tikrųjų yra būtina ar pateisinama⁴¹.

Kaip teigia D. Shaw, V. Nadin ir K. Seaton⁴², proporcingumas yra seniai atsiradęs principas Bendrijos teisėje, kuris užtikrina proporcingą santykį tarp priemonių ir tikslų. Kadangi proporcingumo principas dažnai yra taikomas kartu su subsidarumo principu, yra svarbu šiuos principus palyginti.

Europos Bendrijos teisės kontekste, proporcingumas buvo naudojamas žymiai anksčiau ir žymiai dažniau, nei subsidarumas. Bendrijos veiksmo teisėtumas yra nusprendžiamas taikant subsidarumo principą, o proporcingumas yra taikomas nustatyti veiksmo intensyvumą. Proporcingumas gali padėti apibrėžti įstatymų leidybos kompetenciją, išvengti pernelyg detalaus ir ribojančio nepageidaujamo veiksmo.

Proporcingumo principas buvo perkeltas į protokolą prie Amsterdamo sutarties⁴³. Pagrindiniai komponentai protokole buvo tokie:

- Bet kokia našta, nesvarbu, administracinė, ar finansinė, turėtų būti sumažinta ir proporcinga tikslui, kurio siekiama;
- Bendrijos veiksmas turėtų būti tiek paprastas, kiek tik įmanoma, kuris dažniausiai išreiškiamas per direktyvas kaip labiausiai tinkamą įstatymų leidimo įrankį, kai yra valstybėms narėms pasirinkimas ir lankstumas dėl įgyvendinimo metodų;
- Bendrijos priemonės turėtų palikti kiek įmanoma daugiau erdvės nacionalinei įstatymų leidybai;
- Valstybės narės turėtų būti laisvos nustatyti aukštesnius standartus negu yra nustatyti Bendrijos minimalūs standartai;
- Kai sunkumai yra lokalizuoti ir viena tam tikra valstybė narė yra paliečiama, bet koks reikalingas Bendrijos veiksmas neturėtų išsiplėsti į kitą valstybę narę, nebent tai yra būtina pasiekti Sutarties tikslus bei kt.

⁴¹ Craig P., De Burca G. EU law. Text, cases and materials. 3th edition. Oxford: Oxford university press, 2003. P. 378

⁴² Shaw D., Nadin V., Seaton K. The applicaion of subsidiarity in the making of European environmental law // European Environment. 2000, vol. 10(2). P. 85-95.

⁴³ European Union — consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty establishing the European Community. OJ C 321, 2006.

Iš viso to galima būtų teigti, kad proporcingumo principas yra labai dažnai taikomas principas, gali būti, netgi vienas iš dažniausiai naudojamų principų Europos Sąjungos teisėje. Šis principas taikomas beveik visose Europos Bendrijos teisės srityse.

Vadinasi, proporcingumo principas yra apibrėžiamas norminiuose aktuose, teismų praktikoje, taip pat tiek lietuvių bei užsienio autorių darbuose, tačiau nėra vieno ir aiškaus proporcingumo principo apibrėžimo.

Nereikia pamiršti, kad proporcingumo principas yra naudojamas taip pat ir tarptautinėje teisėje, pavyzdžiui, taikant atsakomasis priemonės, savigyną, internacionalines humanitarinę teisę⁴⁴, taip pat ir Pasaulinės prekybos Organizacijos teisėje.

Siekiant tinkamiau suprasti proporcingumo principo taikymą laisvame judėjime, plačiau paanalizuosime proporcingumo principo sampratą Pasaulinėje prekybos Organizacijoje

Apibendrinant šį poskyrį, darytinos šios išvados:

Pirma. ETT nepateikia pačio proporcingumo principo apibrėžimo, o tik nurodo, pagal ką reikia vertinti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą.

Antra. Proporcingumo principas yra labai dažnai taikomas principas visose teisės sferose.

Trečia. Lietuvių mokslininkai nėra analizavę proporcingumo principo Europos sąjungos teisėje, taip pat šis principas retai taikomas Lietuvos teisės aktuose.

1.3. Proporcingumo principo samprata Pasaulinėje Prekybos Organizacijoje.

Daugelyje teisinių sistemų proporcingumo principas yra svarbus įrankis teisėjams patikrinti valdžios veiksmų laisvę. Panašiai, kaip ir Europos Sąjungos teisinėje sistemoje, proporcingumo principas užima svarbią vietą ir PPO, kuri, kaip yra žinoma, smarkiai įtakojo Europos bendrijos sutarties nuostatas. Pavyzdžiui, III, IX straipsniuose esanti nacionalinio režimo sąlyga yra atspindėta EB sutarties 90, 28 ir 29 straipsniuose, o VIII straipnis (skirtas su importu ir eksportu susijusiems mokėjimams ir formalumams) buvo įtrauktas į 25 straipsnyje numatytų lygiaverčio poveikio privalomųjų mokėjimų sąvoką.⁴⁵ A. Desmedt⁴⁶ analizuoja tris sferas PPO, kuriose proporcingumo principas yra taikomas. Tos sferos yra šios:

1. Atsakomosios priemonės;

⁴⁴ Mazzeschi R. P. Cannizzaro. Enzo. Il principio della proporzionalità nell'ordinamento internazionale.. Book Review // European Journal of Internal Law, 2002.

⁴⁵ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 35-36.

⁴⁶ Desmedt A. Proportionality in WTO law // Journal of International Economic Law. 2001, vol. 4(3). P. 441-480.

2. Techninių prekybos barjerų (Technical barriers to trade (TBT)) ir sanitariniai bei fitosanitariniai (Sanitary and Phytosanitary (SPS)) (Tarptautinių žodžių žodyne Fito – [gr. *Phyton* – augalas] reiškia pirmoji sudurtinių žodžių dalis, rodanti jų sąsają su augalais.) susitarimai;

3. Visuotinis susitarimas dėl tarifų ir prekybos (General Agreement on Tariffs and Trade).

Kaip teigia A. Desmedt, proporcingumo principas dar nėra laikomas kaip nerašytas PPO teisės principas. Dar daugiau, proporcingumo reikalavimai priklauso nuo kalbos stiliaus tekste, kuriame pateikiamos susijusios nuostatos. Kartais labiau specifinės nuostatos riboja proporcingumo principo svarbą, kaip, pavyzdžiui, atsakomųjų priemonių atvejais. Kaip bebūtų, priklausymas nuo nuostatų kalbos stiliaus, proporcingumo reikalavimų reikšmė skiriasi. Nėra vienos nerašytos proporcingumo principo prasmės PPO.

SPS susitarimai taip pat, kaip ir Europos Sąjungoje, reikalauja, kad priemonės neribotų prekybos labiau, negu yra būtina. Priemonė ribos prekybą labiau, negu yra būtina, kai:

1) kita SPS priemonė yra pagrįstai naudinga, atsižvelgiant į techninį ir ekonominį įvykdomumą;

2) ši priemonė pasiekia tinkamą valstybės sanitarinės ir fitosanitarinės⁴⁷ apsaugos lygį; ši priemonė žymiai mažiau riboja prekybą negu ginčijama priemonė.

Kaip matyti, kriterijai, kurie rodo priemonės būtinumą, yra nustatomi remiantis ne pačios priemonės analizavimu, bet kitos priemonės, kuri gali parodyti pirmosios trūkumus, atskleidimu, taip paryškinant ginčijamos priemonės netinkamumą. Labiau pasigilinus į šiuos tris kriterijus, galima būtų bandyti juos pritaikyti ir Europos Sąjungos teisėje, netgi pačiame laisvame prekių judėjime.

Kaip teigia R. P. Mazzeschi savo straipsnyje, proporcingumas nėra taisyklė su norminiu turiniu, bet greičiau tai yra norminė technika tarptautinėje teisinėje tvarkoje, technika, kuri leidžia tarptautinei bendruomenei apibrėžti daug kruopščiau elgesio taisyklę no vieno atvejo iki kito atvejo.⁴⁸

Išnagrinėjus proporcingumo principą PPO, išryškėja keli panašumai ir skirtumai tarp PPO ir Europos Sąjungos teisės taikant proporcingumo principą:

Pirma. vieningo proporcingumo principo apibrėžimo tiek Europos Sąjungos teisėje, tiek PPO teisėje nėra.

⁴⁷ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 160.

⁴⁸ Mazzeschi R. P. Cannizzaro. Enzo. Il principio della proporzionalità nell'ordinamento internazionale. Book Review // European Journal of Internal Law, 2002.

Antra. yra keletas proporcingumo principo reikšmių PPO teisėje, kaip ir Europos Sąjungos teisėje.

Trečia. Skirtingi proporcingumo principo atsiradimo šaltiniai: Europos Sąjungos teisėje proporcingumo principą suformavo ETT. PPO šis principas kilo iš: a) tarptautinės viešosios teisės, kuri yra susijusi daugiau su represiniu režimu ar atsakomosiomis priemonėmis; b) proporcingumo principas, pasireiškiantis daugeliu formų – iš nacionalinės teisės, ar teisės, galiojančios federalinėse valstijose (tokiose kaip Jungtinės Valstijos) ar bendroje rinkoje (tokioje kaip Europos Sąjunga).

1.4. Proporcingumo principo samprata laisvame prekių judėjime.

Proporcingumo principo samprata laisvame prekių judėjime suprantama panašiai kaip ir kitose Europos Bendrijos srityse, tačiau savitas kontekstas pateikia tam tikrų skirtumų.

Pirmiausia, siekiant išsiaiškinti proporcingumo principo sampratą, būtina trumpai paanalizuoti tą sferą, kurioje nagrinėsime proporcingumo principą. Pati sąvoka *laisvas prekių judėjimas* (angl. *free movement of goods*, vok. *der freie Warenverkehr*) nei žodynuose, nei mokslininkų darbuose nėra pateikiama. Daugiau yra paaiškinamos jos sudėtinės dalys, o vieningo apibrėžimo nerandame. Europos Sąjungos enciklopediniame žinyne⁴⁹ laisvas prekių judėjimas apibūdinamas kaip viena iš keturių laisvių (dažnai laikoma pagrindine), sudarančių bendrosios rinkos pagrindą. Tiesą sakant, pati sąvoka daugumos autorių nėra apibrėžiama, išskyrus tai, kad jie dažniausiai apibūdina ją kaip vieną iš keturių laisvių, pamini vidaus rinkos svarbą, muitų sąjungą, kiekybinius bei kitus ribojimus ir galimas išimtis. Pavyzdžiui, Algis Junevičius ir Helmut M. Schafer⁵⁰ nurodo, kad pati svarbiausioji laisvė yra prekių judėjimo laisvė. Nuo šios laisvės, kaip teigiama toliau, ir prasideda visos kitos laisvės, Norint išsamiau suvokti sąvoką, paanalizuosime atskirus žodžius. Žodis „laisvas“ teisiniame žodyne⁵¹ apibūdinamas keletu reikšmių: 1. turėjimas teisės ir laisvės; naudojimasis politine laisve; 2. nepriklausantis kito prievartai ar dominavimui; naudojimasis asmenine laisve; 3. pasižymintis galėjimu rinktis. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis „laisvas“ aiškinamas kaip turintis laisvę, nepriklausomas, nevaržomas, neverčiamas.⁵²

Sąvoka „prekė“ Europos Sąjungos pirminiuose teisės šaltiniuose nėra paaiškinta. Norint sužinoti jos reikšmę reikia apžvelgti ETT praktiką. Teismas sąvoką „prekė“ išaiškino byloje

⁴⁹ Vitkus A. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 190.

⁵⁰ Junevičius A. ir Schafer H. M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Kaunas: Aušros spaustuvė, 2005. P. 27.

⁵¹ Black's law dictionary/ed. Garner B. A. 7th edition. London: St. Paul Minn, 1999. P. 673.

⁵² Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 354.

*Commission of the European Communities v Italian Republic*⁵³, vėliau šią sąvoką papildė kitose bylose. Taigi ETT prekę apibūdino kaip bet kuriuos produktus, kuriuos galima įvertinti pinigais ir kurie patys savaime gali būti komercinių sandorių dalyku. Teisiniame žodyne⁵⁴ „prekę“ reiškia materialią ar judamą asmeninę nuosavybę, išskyrus pinigus; daiktus, kurie turi vertę, nesvarbu, ar yra materialūs, ar ne. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne ji apibūdinama kaip darbo produktas, skirtas parduoti.⁵⁵

„Judėjimas“ Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje⁵⁶ apibrėžiamas kaip fizinės sistemos būsenos laikinas kitimas (t. y. sistemos vienos būsenos virtimas kita būsena). Žodis „Judėti“ dabartiniame lietuvių kalbos žodyne paaiškinamas taip: keisti savo padėtį vietoje, krutėti; keisti vietą, slinkti kuria nors kryptimi; egzistuojant nepaliaujamai keisti savo būvį, vystytis, rutuliotis.⁵⁷

Kaip nagrinėjome ankstesniuose poskyriuose, ETT yra pateikęs nemažai įvairių proporcingumo principo formuluočių įvairiose Europos Sąjungos teisės sferose, tačiau mus labiausiai domina proporcingumo principo reikšmė laisvame prekių judėjime. Būtina pabrėžti, kad proporcingumo principas yra vienas reikšmingiausių principų laisvame prekių judėjime, dažnai taikomas, todėl būtina išsamiai išanalizuoti jo sampratą, kaip ji suprantama šioje Europos Sąjungos srityje.

Įdomus faktas yra tai, kad proporcingumo principas laisvame prekių judėjime pirmą kartą buvo paminėtas ne ETT praktikoje, o teisės akte, būtent Europos Komisijos išleistoje Direktyvoje 70/50⁵⁸. Šios Direktyvos 2 straipsnyje nurodytos priemonės, kurios nėra vienodai taikomos tiek vietiniams, tik importuojamiems produktams. Tai yra taip vadinamosios diskriminacinio pobūdžio priemonės. Direktyvos 3 straipsnyje minimos vienodai taikomos priemonės, reguliuojančios prekybą produktais, tai yra, kurios apibūdina produktų formą, dydį, svorį, sudėtį, pateikimą, apipavidalinimą ir yra lygiai taip pat taikomos tiek nacionaliniams, tiek importuotiems produktams. J. A. Usher⁵⁹ nurodo, kad vienodai taikomos prekybos taisyklės pažeidžia Direktyvos 70/50 3 straipsnį tik tuo atveju, jei sukelia neproporcingai ribojantį poveikį importui. Tai yra tokiais atvejais, kai laisvo prekių judėjimo poveikis yra neproporcingas siekiamiems tikslams arba jei tokių pat tikslų galima pasiekti ir kitais būdais, nedarančiais tiek kliūčių prekiaujant. Tai yra tokie atvejai, kaip teigia Wyatt

⁵³ Case 7/68 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1968] ECR 423.

⁵⁴ Black's law dictionary/ed. Garner B. A. 7th edition. London: St. Paul Minn, 1999. P. 1035.

⁵⁵ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 601.

⁵⁶ Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. T8. P. 754.

⁵⁷ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 268.

⁵⁸ Commission Directive 70/50/EEC of 22 December 1969 based on the provisions of Article 33 (7), on the abolition of measures which have an effect equivalent to quantitative restrictions on imports and are not covered by other provisions adopted in pursuance of the EEC Treaty, OJ L 13-19, 1970.

⁵⁹ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 57-58

and Dashwood,⁶⁰ kai ribojantis poveikis laisvam prekių judėjimui yra neproporcingas jų tikslams, arba kai tas pats siekis gali būti pasiektas kitomis priemonėmis, kurios mažiau kliudo prekybą.

Tačiau, kaip pažymi J. A. Usher⁶¹, ETT šiuo požiūriu nesivadovauja. Užuo uždraudęs vienodai taikomas prekybos taisyklės tik tuomet, kai jos sukelia neproporcingai pribojantį poveikį prekybai, teismas byloje *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*⁶² (taip vadinamoji garsioji „Cassis de Dijon“ byla) rėmėsi tuo, kad vienodai taikoma nacionalinė prekybos taisyklė, trukdanti importuoti prekę, teisėtai parduodamą kitoje valstybėje narėje, yra draudžiama, nebent ji būtų pateisinta kaip ginanti privalomą reikalavimą ar remtūsi EBS 36 straipsniu (dabar 30 straipsniu). Kalbant apie proporcingumą yra pateisinama kaip privalomas reikalavimas arba kaip priemonė, numatyta 36 straipsnyje.

Toks teismo poelgio pavyzdys yra pateikiamas *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA*⁶³ byloje. Šioje byloje buvo nagrinėjamas Belgijos teisės aktas, reikalaujantis, kad margarinas būtų išfasuotas kubeliais tuo tikslu, kad pirkėjai tokiu būdu jį galėtų atskirti nuo sviesto. Tokiu būdu margarinas kitokios formos, pavyzdžiui, pailgomis ar apvaliomis pakuotėmis negalėjo būti importuojamas į Belgiją. J. A. Usher⁶⁴ nurodo, kad yra akivaizdu, kad remiantis Direktyva 70/50, reikalavimas buvo keliamas dėl produkto formos ir pateikimo, tačiau Teismas, užuo kvestionavęs pačio apribojimo proporcingumą, sprendė, ar jis gali būti pateisintas kaip privalomasis reikalavimas (kad būtų apgintas vartotojas), ir svarstė, ar apribojimas buvo proporcingas būtent šiame kontekste. Teismas šiuo atveju nusprendė neigiamai.

Pirmoji ETT byla, kurioje buvo kalbama apie proporcingumo principą, ir buvo minėtoji *Rewe Zentrale v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* byla. Joje teismas teigia, kad kliūtys judėjimui Bendrijoje, kylančios dėl nacionalinių įstatymų, skirtų konkrečių gaminių išleidimui į rinką, skirtumų, yra galimos, jei tokios nuostatos gali būti pripažintos būtinomis, kad būtų užtikrinti privalomi reikalavimai.

Kaip matyti iš šios teismo formuluotės, atsiranda pirmieji požymiai, parodantys apie proporcingumo principo užuomazgas.

Toliau, šis principas buvo išplėtotas jau aprašytoje *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA*⁶⁵ byloje. Joje buvo teigiama: būtina, kad tokios taisyklės būtų proporcingos siekiamam

⁶⁰ Wyatt and Dashwood's. European Union law. London: Sweet and Maxwell, 2000. P. 321

⁶¹ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 57-58.

⁶² Case 120/78 *Rewe Zentrale v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* („Cassis de Dijon“) [1979] ECR 649.

⁶³ Case 261/81 *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA* [1982] ECR 3961.

⁶⁴ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 58.

⁶⁵ Case 261/81 *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA* [1982] ECR 3961, 12 dalis.

tikslui. Jei valstybė narė gali rinktis iš daugelio priemonių, kad pasiektų tą patį tikslą, ji turėtų rinktis tokias priemones, kurios mažiausiai riboja laisvą prekių judėjimą.

Šiame sprendime proporcingumo principas yra minimas tiesiogiai. Čia proporcingumo principas atskleidžiamas per priemonės ir tikslo santykį.

Apibendrinant visą skyrių, darytinos tokios išvados.

Pirma. nėra apibrėžtos vieningos proporcingumo principo sąvokos nei ETT praktikoje nei mokslinėje literatūroje. Taip pat vieningo proporcingumo principo apibrėžimo nėra ir Pasaulinės prekybos organizacijos teisėje.

Antra. ETT nepateikia pačio proporcingumo principo apibrėžimo, o tik nurodo, pagal ką reikia vertinti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą.

Trečia. Lietuvių mokslininkai nėra analizavę proporcingumo principo Europos Sąjungos teisėje, taip pat šis principas retai taikomas Lietuvos teisės aktuose.

Ketvirta. Proporcingumo principas yra vienas pagrindinių principų, taikomų Europos Sąjungos teisėje.

Penkta. Europos Sąjungoje ir PPO yra skirtingi proporcingumo principo atsiradimo šaltiniai: Europos Sąjungos teisėje proporcingumo principą suformavo ETT. PPO šis principas kilo iš: a) tarptautinės viešosios teisės, kuri yra susijusi daugiau su represiniu režimu ar atsakomosiomis priemonėmis; b) proporcingumo principas, pasireiškiantis daugeliu formų – iš nacionalinės teisės, ar teisės, galiojančios federalinėse valstijose (tokiose kaip Jungtinės valstijos) bendroje rinkoje (tokioje kaip Europos Sąjunga).

2. PROPORCINGUMO PRINCIPO TURINYS LAISVAME PREKIŲ JUDEJIME

Proporcingumo principo koncepcija buvo remtasi daugelyje skirtingų Bendrijos teisės kontekstų ir būtent nuo konkretaus konteksto, kuriame ji panaudojama, priklauso šios koncepcijos skirtingai apibrėžiamas turinys.⁶⁶

Vadinasi, pats proporcingumo principo turinys yra kintantis, priklausantis nuo aplinkybių, kurių visumoje jis yra taikomas. Tačiau, bendras bruožas yra tas, kad reikia nustatyti aptariamoms priemonės pasirinkimo būtinybę ar jos tinkamumą.⁶⁷ Proporcingumo principas teisinėje literatūroje yra detalizuojamas, išskaidytas į atskiras sudėtines dalis. Šios proporcingumo principo vidinės dalys, dar kitaip vadinami kriterijai, atskleidžia, pagal ką turi būti vertinamas priemonės proporcingumas.

Proporcingumo principo turinį atskleisti yra labai sudėtinga, nes tiek ETT nevienodai jį apibrėžia ir vertina, tiksliai mums nesuprantant tokio elgesio priežasčių, tiek skirtingos aplinkybės lemia skirtingą jo turinį. Kaip teigia W. Cairns, įvertinti, kas yra „proporcinga“, beveik taip pat yra sunku, kaip ir nuspręsti, kas yra „pagrįsta“.⁶⁸ Siekiant tiksliau suvokti proporcingumo principo turinį, pasinaudosime šio autoriaus mintimi dėl pagrįstumo ir pabandysime atskleisti jo reikšmę. Žodis „pagrįstas“ Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne reiškia „pamatuotas“. „Pagrįsti“ – pamatuoti, paremti⁶⁹. „Pamatuotas“ - turintis tvirtą pamatą⁷⁰.

Tačiau, kad ir kaip būtų sudėtinga apibrėžti proporcingumo principo turinį, mes tai pabandysime padaryti, remdamiesi teisine lietratūra bei ETT praktika.

Pirmiausia, norint pradėti nagrinėti proporcingumo principo turinį, reikia išsiaiškinti, kas jį sudaro, iš kokių vidinių dalių šis principas susideda. Tik tiksliai atskleidę proporcingumo principo turinį galėsime tinkamami suprasti, kodėl vienu ar kitu atveju buvo naudojamos tik vienos proporcingumo principo sudėtinės dalys, kodėl buo vertinami vienas ar keli proporcingumo principo aspektai.

Byloje *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v. Virallinen syyttäjä*⁷¹, generalinis advokatas M. Potares Maduro teigia, kad iš esmės proporcingumo principas apima valstybės narės

⁶⁶ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 45.

⁶⁷ Ten pat, P. 49.

⁶⁸ Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 116

⁶⁹ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 482.

⁷⁰ Ten pat, P. 497.

⁷¹ Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v. Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171.

priimtos priemonės sąnaudų ir naudos įvertinimą, atsižvelgiant į skirtingus interesus, kuriuos siekia saugoti Bendrijos taisyklės.

Kaip matyti, generalinis advokatas M. Poiares Maduro apibrėžia proporcingumo principo turinį per du kriterijus: priemonės sąnaudas ir naudą. Jei nacionalinė priemonė yra iš esmės uždrausta EBS 28 straipsnio, valstybė narė turi įrodyti, kad šios priemonės nauda Bendrijos teisės pripažįstamam viešajam interesui yra didesnė nei dėl šios priemonės atsirandančios laisvo judėjimo apribojimų sąnaudos.

Vadinasi, byloje dėl nedenatūruoto etilo alkoholio, kaip teigia generalinis advokatas, tam, kad išankstinių importo leidimų sistema atitiktų EBS, Suomija turi įrodyti, kad šios sistemos nauda viešajai tvarkai ir visuomenės sveikatai pateisina jos laisvam judėjimui vidaus rinkoje taikomų suvaržymų sąnaudas.⁷²

Tačiau, vietoj to, kad iš karto patikrintų valstybės narės bendrą atitinkamų sąnaudų ir naudos vertinimą, ETT, peržiūrinėdamas valstybės narės priimtos priemonės proporcingumą, praktiškai taiko vieną ar daugiau iš trijų subkriterijų. Šiuos kriterijus dabar atskirai panagrinėsime.

Apibendrinant galima teigti, kad proporcingumo principo turinys yra kintantis, priklausantis nuo aplinkybių, kurių visumoje jis yra taikomas, todėl yra sudėtinga apibrėžti jo turinį.

2.1. Kriterijai

Kadangi proporcingumo principo turinys yra kintantis, būtina apibrėžti jo ribas. Tai geriausia padaryti išanalizavus proporcingumo principą sudarančius kriterijus. Svarbiausia yra nustatyti, ar kriterijai, pagal kuriuos bus vertinamas priemonės atitikimas proporcingumo principui, yra vienodai suprantami ir apibrėžiami bei taikomi teisinėje literatūroje bei ETT praktikoje.

Pradedant nagrinėti proporcingumo principo turinį, reikia pažymėti, kad mes laikysime, jog šio principo turinį sudaro keletas kriterijų. Dauguma autorių, pavyzdžiui, J. A. Usher, C. Bernard teigia, kad jis susideda iš dviejų dalių. Tai yra, kad proporcingumas yra sudarytas iš dviejų kriterijų, arba, kaip generalinis advokatas M. Poiares Maduro juos vadina – subkriterijų. Pavyzdžiui, J. A. Usher⁷³ teigia, kad bendras proporcingumo principo bruožas yra tas, jog reikia nustatyti aptariamoms priemonės pasirinkimo būtinybę ar jos tinkamumą. Vadinasi, dažniausiai sutinkami kriterijai yra tinkamumas ir būtinumas. Dabar mes juos panagrinėsime atskirai.

⁷² Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 23 dalis.

⁷³ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P. 49.

2.1.1. Tinkamumas

Pirmasis, ir dažnai naudojamas kriterijus, vertinant, ar priemonė atitinka proporcingumo principą, yra tinkamumo kriterijus. „Tinkamas“ Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne reiškia „atitinkantis reikalavimus, geras; patinkamas“.⁷⁴ Tačiau iškyla klausimas, ką reikia žodis „adekvatus“. Tarptautinių žodžių žodyne⁷⁵ „adekvatus“ – [adequatus – prilygintas, prilygęs] reiškia tolygus, tapatus, visiškai atitinkantis. Vis dėlto, yra neaišku, ar tikrai žodį „tinkamas“ galėtų apibūdinti žodis „adekvatus“. Juk kartais sutinkamas trečiasis proporcingumo principo kriterijus ir yra adekvatumas⁷⁶. Tokiu atveju būtų supainioti proporcingumo kriterijai ir nevienodai būtų aiškinamos jų reikšmės. Kaip matysime, daugelyje ETT sprendimų ši laida ir yra daroma.

NV United Foods and PVBA Aug. Van den Abeele v Belgian State byloje⁷⁷ Teismas tinkamumo kriterijų apibūdina taip: turi būti pagrįstas ryšys tarp valdžios institucijų nustatytų priemonių ir kontrolės vykdymo.

Vertinant tinkamumo kriterijų, pasak ETT, reikia pirmiausia nustatyti, ar priemonė apskritai turi kokios nors naudos teisėtiems tikslams, kuriais remiasi valstybė narė. Kai taip nėra, priemonė iš esmės pažeidžia proporcingumo principą⁷⁸.

Jau minėtoje byloje *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä*⁷⁹ generalinis advokatas M. Poiares Maduro nagrinėja, ar nacionaliniai teisės aktai, pagal kuriuos nedenatūruotą etilo alkoholį, kurio tūrinė alkoholio koncentracija didesnė kaip 80 % („spiritas“), gali importuoti tik leidimą gavęs asmuo, atitinka Europos Bendrijos steigimo sutarties 28 ir 30 straipsnius. Siekdamas įvertinti, ar Suomijos valdžios institucijos gali pateisinti savo priemones ir ar jos atitinka proporcingumo principą, savo išvadoje generalinis advokatas taiko tam tikrus kriterijus. Vienas iš kriterijų, atskleidžiantis proporcingumo principo turinį, kurį mini generalinis advokatas, ir yra tinkamumo kriterijus.

Tinkamumo kriterijus, kaip nurodo generalinis advokatas savo išvadoje⁸⁰, reiškia: nagrinėjama priemonė turi iš tikrųjų prisidėti prie siekiamo tikslo. Vadinasi, priemonė, kurios imasi

⁷⁴ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 851.

⁷⁵ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P.10.

⁷⁶ Apie šį trečiąjį kriterijų žiūrėti 1.4.3. poskyrį.

⁷⁷ Case 132/80 *NV United Foods and PVBA Aug. Van den Abeele v Belgian State* [1981] ECR 995.

⁷⁸ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 24 dalis.

⁷⁹ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 99

⁸⁰ Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171.

⁸⁰ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 24 dalis.

nacionalinės valdžios institucijos, turi būti skirta būtent tam konkrečiam tikslui. Tikslas negali būti bet koks, priemonė turi būti skirta būtent siekiamam tikslui. Be abejo, tikslas turi būti teisėtas.

Viename iš savo sprendimų, byloje *Aragonesa de Publicidad Exterior SA and Publivia SAE v Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Cataluña*⁸¹, ETT nurodė, kad teisės aktai, draudžiantys alkoholinių gėrimų reklamą, yra tinkami, siekiant saugoti visuomenės sveikatą. Šiuo atveju nacionalinė priemonė būtų teisės aktas, draudžiantis alkoholinių gėrimų reklamą, o tikslas būtų visuomenės sveikata. Ši priemonė yra proporcinga, nes alkoholinių gėrimų reklama yra draudžiama viešose vietose, kur daugiausia renkasi motociklininkai ir jaunuoliai.

Tokį pat sprendimą, tai yra, kad draudimas yra tinkama ir proporcinga visuomenės sveikatos apsaugos priemonė, atsižvelgiant į tai, kad praeityje neįpakuoti produktai prekybos automatų talpose buvo pablogėję dėl drėgmės ar vabzdžių, ypač skruzdžių, ETT priėmė *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg*⁸² byloje. Atkreipkime dėmesį, kad šiame sprendime pateikiami kriterijai – tinkamas ir proporcingas. Šiuo atveju vėl neaišku, kokią reikšmę jie iš tikrųjų turi.

Tačiau esant skirtingoms aplinkybėms, ETT priima skirtingus sprendimus. Pavyzdžiui, byloje *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*⁸³ (UHT milk byla), buvo nagrinėjami Jungtinės Karalystės reikalavimai dėl importo licenzijos, kurios reikalaujama Jungtinė Karalystė argumentavo, kad tokia licenzija buvo būtina siekiant prižiūrėti sveikatos reikalavimų laikymąsi. Šiuo atveju ETT nusprendė, kad tai buvo neproporcingas apribojimas, nes ginčijami tikslai galėjo būti pasiekti, pavyzdžiui, reikalaujant deklaracijų iš importuotojų, o jei reikia – galima reikalauti papildomų sertifikatų. Tačiau šalia vieno Jungtinės Karalystės reikalavimo šioje byloje buvo ir antras. Jungtinė Karalystė reikalavo, kad UHT pienas būtų išpilstomas kompetetingos nacionalinės valdžios patvirtintose pieninėse. Tai yra, šios patalpos buvo tik Jungtinėje Didiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje. Vadinasi, Jungtinė Karalystė reikalavo, kad pienas būtų pakartotinai perdirbamas, nes niekaip kitaip nebuvo įmanoma atidaryti originalios pakuotės neprarandant UHT apdorojimo būdu pasiekto efekto.

Vadinasi, tokiu būdu, buvo uždraustas importas iš kitų valstybių narių į Jungtinę Karalystę. ETT nustatė, kad teisės aktas, kuriuo Jungtinėje Karalystėje buvo reikalaujama antrinio kaitinimo importuojamam UHT pienui, buvo netinkama priemonė, siekiant saugoti visuomenės sveikatą. Šioje

⁸¹ Joined cases C-1/90 ir C-176/90 *Aragonesa de Publicidad Exterior SA and Publivia SAE v Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Cataluña* [1990] ECR 4151, 15 dalis.

⁸² Case C-366/04 *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2005] ECR 10139, 34-36 dalys.

⁸³ Case 124/81 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UHT milk)*, [1983] ECR 203, 9 dalis.

byloje ETT nustatė, kad Jungtinė Karalystė leido dalinį importą be antrinio kaitinimo reikalavimo ir pastebėjo, kad nebuvo įrodyta, jog visuomenės sveikata buvo bent kiek tokio importo paveikta.⁸⁴

ETT, vertindamas bendrai taikomas priemones, teigia, kad nacionaliniai teismai turi nustatyti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą. Žinomoje *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* byloje⁸⁵ ETT paaiškino, kaip tai reikia padaryti. Kalbant apie vieną iš proporcingumo sudėtinių dalių – tinkamumą, teismas turi užsakyti tyrimą, kad nustatytų:

- pirma, ar laikraščiai, siūlantys galimybę konkurse laimėti prizą, iš tikrųjų konkuravo su mažesniais spaudos leidėjais, kaip manoma, negalinčiais pasiūlyti panašių prizų, ir;
- antra, ar perspektyva laimėti tikrai buvo galimų pirkėjų paskata pirkti žurnalus, galinčius sukelti paklausos pokyčius⁸⁶.

Vadinasi, nacionalinis teismas šiuo klausimu turi išnagrinėti visas aplinkybes, kurios tik galėtų paveikti sprendimą pirkti. Tokiomis aplinkybėmis Teismas *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* byloje laikė⁸⁷: pirmajame žurnalo viršelyje įdėta reklama, prizo laimėjimo tikimybė, prizo vertė ir pan. Tai yra, nacionalinis teismas turėjo įvertinti, kokia apimtimi, būtent vartotojų nuomone, atitinkamas produktas galėtų būti pakeistas prizų nesiūlančiais žurnalais.

Kaip matome, ETT pats nevertina priemonės atitikimo proporcingumo principui, tačiau nurodo nacionaliniam teismui pakankamai aiškius kriterijus, pagal kuriuos reikia vertinti, ar priemonė yra proporcinga. Tačiau ETT taip elgiasi ne visada. Kai kuriais atvejais Teismas tik nurodo, kad nacionaliniai teismai turės patys įvertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, tačiau nepaaiškina, kaip tai padaryti. Manytume, kad tokiu atveju nacionaliniam teismui yra pakankamai sunku priimti sprendimą, be to, kiekviena valstybė narė gali priimti skirtingus sprendimus, o tai dar labiau apsunkins proporcingumo principo taikymą bei valstybės narės užtikrinimą, kad ji nepažeidžia Europos Bendrijos steigimo sutarties ar kito teisės akto, priimdama nacionalines priemones.

Tinkamumo, kaip proporcingumo principo kriterijaus, bruožai:

- 1) tinkamumas rodo santykį tarp priemonių ir tikslų;

⁸⁴ Case 124/81 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UHT milk)* ECR 203, 32 dalis.

⁸⁵ Case C-368/95 *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* [1997] ECR 3689.

⁸⁶ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 142.

⁸⁷ Case C-368/95 *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* [1997] ECR 3689.

- 2) turi būti pagrįstas ryšys tarp valdžios institucijų nustatytų priemonių ir kontrolės vykdymo;
- 3) nagrinėjama priemonė turi iš tikrųjų prisidėti prie siekiamo tikslo;
- 4) vertinant tinkamumo kriterijų, pirmiausia reikia nustatyti, ar priemonė apskritai turi kokios nors naudos teisėtiems tikslams, kuriais remiasi valstybė narė.

2.1.2. Reikalingumas

Kartais vietoje reikalingumo, tiek teisinėje literatūroje, tiek ETT praktikoje, vartojama būtinumo sąvoka, kartais abi sąvokos naudojamos kartu – būtinasis reikalingumas. Būtina pažymėti, kad iš anglų kalbos tiek žodis „suitable“, tiek „appropriate“, kurie yra vartojami paaiškinti vienas kitą, yra verčiami vienodai – „tinkamas“.

Žiūrint gramatiniu aiškinimu, „būtinasis“ Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne apibūdinamas kaip „be kurio negalima išsiversti, labai reikalingas“.

Žodis „reikalingas“ paaiškinamas kaip „be kurio negalima išsiversti; privalus; kuriam ko reikia, trūksta.“⁸⁸ Kaip matome, abiejų žodžių reikšmės labai panašios, todėl, manytume, nėra klaidos visas tris sąvokas vartoti ta pačia reikšme. Nors būtina atkreipti dėmesį, kad visi žodžiai būtų vartojami tik ta pačia reikšme, kitaip jau gausis loginė klaida.

Reikalingumas, arba dar kitaip vadinamas būtinumas, reiškia, kad priimant priemonę turi būti pasverti konkuruojantys interesai: teismas įvertina priemonės neigiamo poveikio teisiškai saugotiniams interesams pasekmes ir nustato, ar šios pasekmės pateisinamos atsižvelgiant į siekiamo tikslo svarbą⁸⁹.

Antroji proporcingumo principo sudėtinė dalis – reikalingumas – ETT aptarti jau minėtoje *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag*⁹⁰ byloje. Būtina pažymėti, kad antrasis kriterijus šioje byloje įvardytas būtent būtinuoju reikalingumu, kai kituose vertimuose yra vartojamos sąvokos „būtinumas“, „reikalingumas“.

C. Bernard⁹¹ teigia, kad reikalingumą galima išskirti į du apsektus: ar esama mažiau ribojamų priemonių, kuriomis pasiekiamas toks pat rezultatas, ir netgi, jei nėra mažiau ribojančių priemonių, ar priemonė negali daryti pernelyg didelio poveikio tų, kuriems ji taikoma, interesams.

⁸⁸ Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972. P. 659.

⁸⁹ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 98.

⁹⁰ Case C-368/95 *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* [1997] ECR 3689.

⁹¹ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 98.

*Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag*⁹² byloje Teismas, vertindamas, ar priemonė atitinka būtinąjį reikalingumą, iškelia klausimą, ar Austrijos įstatymų leidžiamoji valdžia galėjo imtis priemonių, mažiau nei atviras draudimas platinti laikraščius varžančių laisvą prekių judėjimą.

Vertindami šį aspektą, nacionaliniai teismai, turi išnagrinėti, ar nacionaliniu įstatymu buvo galima reikalauti tik iš Austrijos rinkai skirto tiražo pašalinti puslapį, kuriame skelbiamas konkursas dėl prizo, arba įdėti trumpą paaiškinimą, kad Austrijos skaitytojams galimybė laimėti prizą nesuteikiama.⁹³

Jau minėtoje byloje *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä*⁹⁴ Generalinis advokatas M. Poiaras Maduro taip apibūdina būtinumo kriterijų: jis susijęs su klausimu, ar galima realiai pasinaudoti alternatyvia priemone, kuri leistų taip pat veiksmingai apsaugoti valstybės narės teisėtus tikslus, bet mažiau apribotų laisvą prekių judėjimą. Kitaip tariant: ar valstybė narė, nukreipdama tiek pat išteklių alternatyviai priemonei, galėtų pasiekti tą patį rezultatą su mažesniu poveikiu Bendrijos vidaus prekybai? Į šį klausimą buvo pabandyta atsakyti kitoje byloje.

Byloje *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*⁹⁵ (UHT milk) buvo vertinamas be tinkamumo taip pat ir būtinumo kriterijus. Šioje byloje Jungtinė Karalystė norėjo ypatingą UHT pieno importo leidimų sistemą pateisinti remdamasi visuomenės sveikatos apsauga. Tačiau Teismas priėmė sprendimą, kad leidimų sistema sudarė kliūtį Bendrijos vidaus prekybai. Ši kliūtis galėjo būti pašalinta nepažeidžiant visuomenės sveikatos apsaugos veiksmingumo ir nepadidinant administracinės ir finansinės naštos, kuri uždedama, siekiant šio tikslo“.

Žinoma, jei valstybė narė gali įrodyti, kad alternatyvios priemonės priėmimas turės žalingą poveikį kitiems teisėtiems interesams (pavyzdžiui, pagrindinėms teisėms), į tai turi būti atsižvelgiama. Be abejo, kaip Teismas teigia, nors alternatyvi priemonė gali būti mažiau suvaržanti laisvą judėjimą ir vienodai tinkama pasiekti pradinį teisės aktų tikslą, ji gali sukelti naujas sąnaudas kitų teisėtų interesų, pripažįstamų Bendrijos teisės, atžvilgiu⁹⁶. Nepaisant to, paprastai, jei

⁹² Case C-368/95 *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* [1997] ECR 3689, 92 dalis.

⁹³ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 142-143.

⁹⁴ Opinion of Mr advocate General M. Poiaras Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 25 dalis.

⁹⁵ Case 124/81 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UHT milk)* [1983] ECR 203, 18 dalis.

⁹⁶ Case C-62/90 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1992] ECR 2575, 24 ir 25 dalys.

nepasirenkama mažiau apribojanti alternatyva, tai prilygsta proporcingumo principo pažeidimui.⁹⁷ Be to, kaip ETT nurodo *Commission of the European Communities v Republic of Austria*⁹⁸, tuo atveju, jei valstybės narės siekia priimti priemonę, kuri turės didelį poveikį laisvam judėjimui, jos turi pareigą atidžiai išnagrinėti galimybę pasirinkti mažiau laisvą judėjimą apribojančias priemones ir jų atsisakyti, tik jei jų netinkamumas siekiamo tikslo atžvilgiu buvo aiškiai įrodytas. Jei to nacionalinės valdžios institucijos neįvykdys, ETT gali nuspręsti, kad yra pažeistas proporcingumo principas be būtinybės pačiam Teismui konstatuoti, kad tokia alternatyvi priemonė buvo⁹⁹.

Reikalingumo, kaip proporcingumo principo kriterijaus, bruožai:

- 1) priimant priemonę turi būti pasverti konkuruojantys interesai;
- 2) turi būti įvertintos priemonės neigiamo poveikio teisiškai saugotiniams interesams pasekmės ir nustatyta, ar šios pasekmės pateisinamos atsižvelgiant į siekiamo tikslo svarbą;
- 3) turi būti mažiau ribojamų priemonių, kuriomis pasiekiamas toks pat rezultatas, ir netgi, jei nėra mažiau ribojančių priemonių, priemonė negali daryti pernelyg didelio poveikio tų, kuriems ji taikoma, interesams;
- 4) turi būti pasinaudota visomis realiomis alternatyviomis priemonėmis, kurios leistų taip pat veiksmingai apsaugoti valstybės narės teisėtus tikslus, bet mažiau apribotų laisvą prekių judėjimą;
- 5) valstybė narė, nukreipdama tiek pat išteklių alternatyviai priemonei, turėtų galėti pasiekti tą patį rezultatą su mažesniu poveikiu Bendrijos vidaus prekybai.

2.1.3. Papildomas proporcingumo principo kriterijus

Teismo praktikoje, taip pat teisinėje literatūroje, yra vartojami ne tik du jau aptarti kriterijai, tačiau yra minimas ir trečias kriterijus. Pavyzdžiui, P. Craig, G. De Burca¹⁰⁰ teigia, kad proporcingumas apima tris faktorius. Tai:

1. priemonės tinkamumas norint pasiekti trokštamą tikslą;
2. ginčytinos priemonės reikalingumas, suprantant, kad institucija neturi kito pasirinkimo kaip tik pasirinkti tokią priemonę, tačiau kuri mažiausiai riboja individų laisvę;
3. priemonės adekvatumas (priemonė turi pateisinti tikslą).

⁹⁷ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 25 dalis.

⁹⁸ Case C-320/03 *Commission of the European Communities v Republic of Austria* ECR 9871, 87 dalis.

⁹⁹ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 25 dalis.

¹⁰⁰ Craig P., De Burca G. EU law. Text, cases and materials. 3th edition. Oxford: Oxford university press, 2003. P. 372.

Generalinis advokatas M. Poiares Maduro¹⁰¹ šį trečiąjį kriterijų įvardija kaip „proporcingumą stricto sensu“. Šio kriterijaus apibūdinimas galėtų būti toks: kuo didesnė žala laisvam prekių judėjimui, tuo didesnė svarba turi būti tenkinant tikslą, kuriuo remiasi valstybė narė. Todėl valstybė narė turi įrodyti, kad apsaugos lygis, kurį ji skiria teisėtam tikslui apsaugoti, yra proporcingas tai žalai, kuri daroma Bendrijos vidaus prekybai. Kaip teigė teismas byloje *Council of the City of Stoke-on-Trent and Norwich City Council v B & Q plc*¹⁰², vertinant nacionalinės priemonės, kuri siekia teisėto tikslo pagal Bendrijos teisę, proporcingumą, reikia pasverti nacionalinius interesus siekiant tų tikslų prieš Bendrijos interesus, kurie užtikrina laisvą prekių judėjimą. Norint įvertinti, ar ribojanti bendrą prekybą kliūtis neviršija to, kas yra būtina norint pasiekti tikslą, turi būti pasverta, ar tas poveikis yra tiesioginis, netiesioginis, ar tik spėjamas ir ar tas poveikis nekliudo importuojamiems produktams labiau negu nacionaliniams produktams.

Tai patvirtina Teismas ir *Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich*¹⁰³ byloje, teigdamas, kad interesai turi būti pasverti atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, siekiant nuspręsti, ar buvo surastas teisingas balansas tarp tų interesų.

Tačiau, šis, trečiasis proporcingumo principo kriterijaus apibūdinimas yra labai panašus į antrąjį – būtinumo kriterijų. Šis proporcingumo principo aspektas nuo būtinumo, reikalingumo skiriasi tuo, kad dėl trečiojo kriterijaus iš valstybės narės gali būti reikalaujama priimti priemonę, kuri mažiau suvaržo Bendrijos vidaus prekybą, net jei tai lemtų mažesnę teisėtų interesų apsaugą. Pagal šį kriterijų ETT paprastai valstybėms narėms leidžia tam tikrą diskreciją, pasirenkant norimą apsaugos lygį nagrinėjamam teisėtam interesui¹⁰⁴. Todėl skirtingos valstybės narės teisėtus interesus, kuriuos, jos mano, kad verta saugoti, gali laikyti esant skirtingos vertės. Tik tose srityse, kai Bendrijos teisė aiškiai apibrėžia bendrą nagrinėjamų teisėtų interesų apsaugos lygį, ETT šį kriterijų taiko griežčiau. Tokiais atvejais valstybės narės turi įveikti didesnę naštą, siekdamos pateisinti laisvą judėjimą apribojančias priemones. Pavyzdžiui, keliose bylose, susijusiose su vartotojų apsauga, ETT šiuo klausimu nustatė proporcingumo principo pažeidimą stricto sensu. Sprendime *Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG v Lancaster Group GmbH*¹⁰⁵ ETT konstatavo, kad kai valstybės narės vartotojų apsaugos tikslais priima priemones, veikiančias

¹⁰¹ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171, 23 dalis.

¹⁰² Case C-169/91 *Council of the City of Stoke-on-Trent and Norwich City Council v B & Q plc* [1992] ECR 6635, 15 dalis.

¹⁰³ Case C-112/00 *Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich* [2003] ECR 5659, 81 dalis.

¹⁰⁴ Case C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [2004] ECR 9609, 32, 37 ir 39 dalys.

¹⁰⁵ Case C-220/98 *Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG v Lancaster Group GmbH* [2000] ECR 117, 27 dalis.

Bendrijos vidaus prekybą, jos turi pritaikyti apsaugą prie to, ko manomai gali tikėtis paprastas vartotojas, kuris yra pakankamai informuotas, pastabus bei nuovokus. Saugodamos vartotojus ir sąžiningą prekybą, valstybės narės privalo tvirtai laikytis proporcingumo principo¹⁰⁶. Kaip dar vienoje byloje *Commission of the European Communities v Kingdom of Spain*¹⁰⁷ ETT nurodo, tai yra vidutinis pirkėjas, pagrįstai gerai informuotas ir pagrįstai atidus bei apdairus.

Šis kriterijus kitaip dar būtų įvardintas kaip adekvatumas, kuris būtų apibūdinamas taip: priemonės pateisina siekiamą tikslą.

Šis taip vadinamas papildomas, trečiasis kriterijus buvo paminėtas ir *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg*¹⁰⁸ byloje. Jos komentare¹⁰⁹ teigiama: ETT laikėsi nuomonės, kad draudimas buvo pateisinamas, nes jis nustatė adekvačias (atitinkamas, pakankamas) ir proporcingas priemones apsaugoti visuomenės sveikatą.

Pagal šią bylą, ETT taip pat lyg išskiria adekvatumo principą, kaip atskirą nuo proporcingumo principo, tačiau, mes laikysime, remdamiesi teismo praktika, kurioje dažnai nuo proporcingumo principo pagal gramatinį aiškinimą atskiriami kiti likę kriterijai¹¹⁰, kad tai yra sudedamoji proporcingumo principo dalis.

Tiek kai kurie autoriai, tiek ETT išskiria tai du, tai tris kriterijus, tačiau dauguma su proporcingumu susijusių Teismo sprendimų daugiausia dėmesio teikia pirmajam ir antrajam kriterijams¹¹¹. Todėl mes manytume, kad du pirmieji kriterijai turėtų būti pagrindiniai, be kurių neitų įvertinti priemonės atitikimo proporcingumo principui, o trečiasis kriterijus – adekvatumas, arba „proporcingumas stricto sensu“ galėtų būti papildomas, siekiant nuodugniau atlikti taip vadinamą proporcingumo principo testą.

Adekvatumo, kaip proporcingumo principo kriterijaus, bruožai:

1) adekvatumo kriterijus, dar kitaip vadinamas „proporcingumas stricto sensu“ yra papildomas proporcingumo principo kriterijus;

2) adekvatumas reiškia: kuo didesnė žala laisvam prekių judėjimui, tuo didesnė svarba turi būti tenkinant tikslą, kuriuo remiasi valstybė narė;

¹⁰⁶ Maitland-Walker J. Free movement of goods – marketing of a cosmetic product. Case coment //European Competition Law Review 2000, vol. 21(10). P. 115-116.

¹⁰⁷ Case C-358/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Spain* [2003] ECR 13145, 53 ir 58 dalys.

¹⁰⁸ Case C-366/04 *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2005] ECR 10139.

¹⁰⁹ Case Coment. Ban on sale of unwrapped chewing gum lawful // EU Focus 2006, vol. 179/180. P. 36.

¹¹⁰ Žr. kitą poskyrį

¹¹¹ Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v Virallinen syöttäjä* [2006] ECR 9171.

3) šis proporcingumo principo aspektas nuo būtinumo, reikalingumo skiriasi tuo, kad dėl trečiojo kriterijaus iš valstybės narės gali būti reikalaujama priimti priemonę, kuri mažiau suvaržo Bendrijos vidaus prekybą, net jei tai lemtų mažesnę teisėtų interesų apsaugą.

2.1.4. Kiti proporcingumo principo turinio aspektai

Būtina pažymėti, kad ETT bylose matyti, kad vienas iš proporcingumo principo kriterijų yra nurodomas kaip atskiras kriterijus šalia proporcingumo principo, lyg tai nebūtų sudėtinė proporcingumo principo dalis. Pavyzdžiui, bylos šalys, nurodydamos savo argumentus, nuo proporcingumo principo atskiria būtinumo kriterijų ir jį naudoja atskirai. Byloje *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium*¹¹², Europos Komisija ieškiniu prašė pripažinti, kad reikalavimas išduodant patvirtinimą (nepaisant neproporcingai didelių tokio patvirtinimo gavimo išlaidų) išbandyti ir tikrinti kitoje valstybėje narėje teisėtai pagamintas ar parduodamas ir CE ženklų nepažymėtas automatinio gaisro aptikimo sistemas su taškiniais detektoriais, pažeidė 28 straipsnį. Belgijos valdžios institucijos pažymi, kad toks patikrinimas yra pateisinamas visuomenės saugumo ir žmonių bei gyvūnų sveikatos bei gyvybės apsaugos pagrindais. Patikrinimas, jų teigimu, kurį jos numato gaisro aptikimo sistemoms, yra būtinąs ir proporcingas siekiamam tikslui. Tokiu atveju lieka neaišku, kokie kriterijai sudaro proporcingumo principą, kadangi būtinumas yra paties proporcingumo principo kriterijus.

Generalinis advokatas Ján Mazák pateiktoje išvadoje¹¹³ taip pat teigia, kad pagal EBS 30 straipsnį galima pateisinti lygiaverčio poveikio priemonės kiekybiniam importo apribojimui, jei jos yra būtinąs ir proporcingas siekiamam tikslui. Nors ir nėra aišku, kokį kriterijų atitinka generalinio advokato naudojamas žodis „proporcingas“, tačiau jis toliau priemonės proporcingumą paaiškina bendrai. Jis teigia, kad valstybės narės nustatyta priemonė negali būti laikoma neviršijančia to, kas yra būtinąs siekiant nustatytą tikslą, jei ji dubliuoja toje pačioje valstybėje narėje arba kitoje valstybėje narėje kitose procedūrose atliktą kontrolę. Kad priemonė atitiktų proporcingumo principą, pasak generalinio advokato, importuojančiosios valstybės kontrolės mechanizmas turi būti pakankamai lankstus, kad būtų atsižvelgiama, ar kilmės valstybėje atliktos kontrolės praktinis poveikis tenkina visuomenės saugumo ir sveikatos reikalavimus importuojančiojoje valstybėje narėje. Reikalaudama griežtos atitikties Belgijos teisės normai,

¹¹² Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR, 25 ir 26 dalys.

¹¹³ Opinion of Mr advocate General Ján Mazák delivered on 7 february 2007 in Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR, 71 ir 72 dalys.

BOSEC atliekama tipo patvirtinimo procedūra, pagal generalinį advokatą, akivaizdžiai neatitinka šių lankstumo reikalavimų.¹¹⁴

Tačiau ir pats ETT savo sprendimuose, nagrinėdamas proporcingumo principą, teigia, kad atitinkama priemonė turi būti būtina ir proporcinga. Toje pačioje byloje¹¹⁵ Teismas savo vertinime nurodo, kad tokia prekių judėjimo išimtis, remiantis šiuo straipsniu, gali būti pateisinta, tik jei nacionalinės valdžios institucijos įrodo, kad ji yra būtina siekiant vieno ar daugiau jame minėtų tikslų ir jeigu ji atitinka proporcingumo principą. Kitoje sprendimo dalyje Teismas aiškina, kad šiuo požiūriu pateisinančios priežastys, kuriomis valstybė narė gali remtis, turi būti papildytos tos valstybės priimtos ribojančios priemonės tinkamumo ir proporcingumo įvertinimu bei konkrečiais įrodymais, pagrindiniais jos argumentais. Remiantis gramatiniu aiškinimu, šiame Teismo sprendime aiškiai yra atskirtas būtinumo kriterijus nuo pačio proporcingumo principo. Taip pat Teismas mini ir tinkamumo kriterijų atskirai nuo proporcingumo principo. Tokiu atveju visiškai lieka neaišku, kas sudaro proporcingumo principą, iš kokių kriterijų jis susideda.

Kitame ETT sprendime *The Queen, Alliance for Natural Health and others v Secretary of State for Health and National Assembly for Wales*¹¹⁶ Teismas teigia, kad reikia patikrinti, ar priemonė yra būtina ir proporcinga žmonių sveikatos apsaugos tikslo atžvilgiu. Byla susijusi su draudimu prekiauti maisto papildais, kurių sudėtyje yra tam tikrų vitaminų ar mineralinių medžiagų. Vadinas, ir šiame sprendime teismas atskiria būtinumo kriterijų nuo proporcingumo principo.

Kaip matyti iš *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* byloje pateiktos generalinio advokato L. A. Goeelhoed išvados¹¹⁷, generalinis advokatas taip pat laikosi tos pačios pozicijos, kaip ir proceso šalys bei ETT prieš tai nagrinėtose bylose. Byla susijusi su Direktyva 89/106¹¹⁸, sprendimu 3052/95/EB¹¹⁹ bei nacionaliniais teisės aktais, numatančiais importuotiems polietileningiems vamzdžiams patvirtinimo procedūrą neatsižvelgiant į kilmės valstybių narių išduotus sertifikatus. Generalinis advokatas aiškina, kad nacionalinė priemonė turi atitikti būtinumo ir proporcingumo sąlygas. Šioje byloje Portugalijos Respublika statybos įstatymu

¹¹⁴ Opinion of Mr advocate General Ján Mazák delivered on 7 february 2007 in Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR, 73 dalis.

¹¹⁵ Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR.

¹¹⁶ Joined cases C-154/04 ir C-155/04 *The Queen, Alliance for Natural Health ad others v Secretary of State for Health and National Assembly for Wales* [2005] ECR, 51 dalis.

¹¹⁷ Opinion of Mr advocate General L. A. Geelhoed delivered on 8 September 2005 in Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2003] ECR 9665, 46 dalis.

¹¹⁸ Council Directive 89/106/EEC of 21 December 1988 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to construction products, OJ L 40-11, 1989.

¹¹⁹ Decision No 3052/95/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1995 establishing a procedure for the exchange of information on national measures derogating from the principle of the free movement of goods within the Community, OJ L 321, 30-12, 1995.

reikalavo naujoms medžiagoms ar statybos metodams išankstinės palankios nuomonės arba patvirtinimo. Norint, kad tokia nacionalinė priemonė kaip nacionaliniai teisės aktai, numatantys patvirtinimo procedūrą neatsižvelgiant į kitų valstybių narių išduotus patvirtinimo sertifikatus, atitiktų būtinumo ir proporcingumo sąlygas, reikia aktyvaus nacionalinės institucijos, kuriai pateiktas prašymas dėl produkto patvirtinimo, ir institucijos, kuri pripažino produktą, bendradarbiavimo. Vadinasi, generalinis advokatas priemonės proporcingumą vertina pagal tai, kaip atitinkamos institucijos bendradarbiauja tarpusavyje. Kadangi, kaip teigia generalinis advokatas, institucijos yra geresnėje padėtyje nei individualūs pareiškėjai, nes jos gali nuspręsti, kokios informacijos reikia apie patvirtinimo institucijos statusą bei apie metodus ir standartus, kuriuos ji taiko.

Be abejo, remiantis EBS bei ETT praktika, valstybės narės gali taikyti priemones, ribojančias vidaus rinką, jei tik tokį savo elgesį pateisina. Kompetetingos nacionalinės valdžios institucijos privalo parodyti, kad taisyklės ar administracinė praktika yra būtinės siekiant veiksmingai apsaugoti EB 30 straipsnyje numatytus interesus arba įgyvendinti imperatyvius reikalavimus, bei parodyti, jei reikia, kad prekyba nagrinėjamais produktais kelia pavojų visuomenės saugumui¹²⁰.

ETT *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* byloje¹²¹ patvirtina generalinio advokato poziciją ir teigia, kad jei nėra suderintų standartų, valstybės narės turi nuspręsti dėl žmonių sveikatos ir gyvybės apsaugos užtikrinimo lygio ir dėl išankstinio leidimo reikalavimo prieš nagrinėjamų produktų pateikimą į rinką. Tačiau, tokia valstybės narės taikoma priemonė neturėtų būti laikoma neviršijančia to, kas yra būtina siekiant nustatytų tikslų, kadangi ji dubliuoja kitose procedūrose taikytą kontrolę toje pačioje arba kitoje valstybėje narėje. ETT patvirtina generalinio advokato išvadą, kad institucijos, gavusios prašymą patvirtinti produktą arba pripažinti sertifikatą, išduotų patvirtinimo įstaigos kitoje valstybėje narėje, lygiavertiškumą, aktyviai veiktų. Vadinasi, tokia priemonė atitiks proporcingumo principą tik tuo atveju, jei neviršys to, kas yra būtina. ETT įvardija tik vieną proporcingumo kriterijų – būtinumą, tuo tarpu kitų kriterijų nemini. Tai vėlgi galėtų būti laikyti kaip neaiškumą, nes vertinant tik pagal vieną kriterijų, ne tiksliai išnagrinėjamas proporcingumo principas. Tačiau ETT įvetina šią priemonę kaip pažeidžiančią proporcingumo principą.

Kai kurie autoriai taip pat išskiria tik vieną kriterijų, pagal kurį galima spręsti, ar priemonė atitinka proporcingumo principui. Pavyzdžiui, Peter Oliver proporcingumo principą apibūdina tik

¹²⁰ Opinion of Mr advocate General L. A. Geelhoed delivered on 8 September 2005 in Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2003] ECR 9665, 8 dalis.

¹²¹ Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2003] ECR 9665, 44-47 dalys.

naudodamas vieną kriterijų - būtinumą. Jis teigia, kad priemonė neturi riboti importo labiau, negu yra būtina pasiekti teisėtą tikslą. (proporcingumo principas)¹²².

Generalinis advokatas jau minėtoje byloje¹²³ pripažįsta, kad proporcingumo principas buvo pažeistas, nes buvo atsisakyta pripažinti sertifikato lygiavertiškumą tik formaliu pagrindu. Kaip teigia advokatas, faktas, kad nacionalinės nuostatos leidžia tik visos vamzdynų sistemos, o ne atskirų vamzdžių patvirtinimą, viršija tai, kas būtina užtikrinant pastatų ir visuomenės sveikatos saugumą¹²⁴

Generalinis advokatas tokiu būdu atskiria būtinumo kriterijų nuo pačio proporcingumo principo.

Teisinėje literatūroje tokio atskyrimo nerandame. Visur proporcingumo principas aiškinamas kaip principas, kurį sudaro sudėtinės dalys, kurios yra įvardijamos kaip būtinumas, tinkamumas, taip pat yra išskiriami ir kiti kriterijai. Todėl ir mes laikysime, kad proporcingumo principą sudarantys pagrindiniai kriterijai yra būtinumas ir tinkamumas, ir kad nagrinėtuose sprendimuose šie kriterijai buvo minimi būtent kaip proporcingumo principo sudėtinės dalys. Galima būtų manyti, kad jei yra minimi, pavyzdžiui, kriterijai būtinumas ir proporcingumas, proporcingumą laikyti kaip kriterijų, lygiavertį taip vadinamajam trečiajam, adekvatumo kriterijui. Mes šios nuomonės taip pat laikysimės.

Be abejo, pats geriausias metodas išanalizuoti proporcingumo principo turinį laisvame prekių judėjime, yra lyginamasis metodas. Mes jį panaudosime analizuojant proporcingumo principo taikymą kitose Europos Sąjungos teisės srityse, siekdami palyginti jo taikymą laisvame prekių judėjime.

Apibendrinant šį poskyrį, galima būtų teigti, kad ETT, taip pat proceso šalys, dažnai nurodo proporcingumo principo kriterijus ne kaip sudėtinės jo dalis, tačiau kaip šalia esančius savarankiškus aspektus, tuo būdu atskirdami juos nuo pačio proporcingumo principo. Be to, ETT praktikoje ir teisinėje literatūroje, dažnai randami atvejai, kada priemonė vertinama tik pagal vieną kriterijų. Tokiu būdu neišsamiai atliekamas proporcingumo principo tyrimą.

¹²² Oliver P. Some further reflections on the scope of articles 28–30(ex 30–36) EC // Common Market Law Review. 1999, vol. 36. P. 783–806.

¹²³ Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2003] ECR 9665.

¹²⁴ Opinion of Mr advocate General L. A. Geelhoed delivered on 8 September 2005 in Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2003] ECR 9665, 47-48 dalys.

2.1.5. Proporcingumo principo turinys kitose Europos Sąjungos srityse

Siekiant tiksliau išsiaiškinti proporcingumo principo taikymo subtilybes, jo taikymą būtina palyginti su kitomis laisvo judėjimo sritimis. Pavyzdžiui, byloje *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*¹²⁵ iškilo klausimas dėl laisvo paslaugų judėjimo. Buvo svarstoma, ar nacionalinė teisė, draudžianti konkrečią ekonominę veiklą, šiuo atveju „laserdrome“, kuriame imituojamas nužudymas, eksploataciją, yra suderinama su EBS nuostatomis, susijusiomis su laisve teikti paslaugas ir laisvu prekių judėjimu.

Šioje byloje ETT požiūris buvo gana įdomus. Pirmiausia, buvo nuspręsta, kad pagrindinių teisių laikymasis yra privalomas ir Bendrijai, ir jos valstybėms narėms, o šių teisių apsauga yra teisėtas interesas, galintis iš esmės pateisinti Bendrijos teisės nustatytą pareigą, net ir susijusių su Sutartimi užtikrinama pagrindine laisve, t. y. laisve teikti paslaugas, apribojimą.¹²⁶ Vadinasi, pagrindinių teisių apsauga yra teisėtas interesas, dėl kurio gali būti ribojama net tokia svarbi laisvo judėjimo sritis, kaip laisvė teikti paslaugas.

Tačiau, bandant pateisinti priemonę tam tikrais interesais, tiek laisvame prekių judėjime, tiek ir laisvame paslaugų judėjime, būtina, kad ta priemonė atitiktų proporcingumo principą. Vadinasi, laisvę teikti paslaugas ribojančios priemonės gali būti pateisinamos su viešąja tvarka susijusiais pagrindais, tik jeigu jos yra būtinės interesų, kuriuos jos siekia užtikrinti, apsaugai ir tik tiek, kiek šių tikslų negalima pasiekti mažiau apribojančiomis priemonėmis.¹²⁷ Kaip yra matyti, šioje byloje, nors ji susijusi su laisvu paslaugų judėjimu, yra naudojami du tie patys proporcingumo principo kriterijai – būtinumas ir priemonės tinkamumas.

Tokie pat kriterijai taikomi ir byloje *Association Eglise de scientologie de Paris and Scientology International Reserves Trust v The Prime Ministre*¹²⁸, susijusioje su laisvu kapitalo judėjimu. Joje taip pat teigiama, kad priemonės, kurios riboja laisvą kapitalo judėjimą, gali būti pateisintos visuomenės saugumu ir viešosios tvarkos pagrindais, tik jei yra būtinės apsaugoti interesus, ir jei tikslas negali būti pasiektas mažiau ribojančiomis priemonėmis.

Toliau byloje *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* iškyla diskusinis klausimas. Ar valstybės narės ribojanti laisvą paslaugų judėjimą priemonė turi atitikti koncepciją, kuriai pritarė visos valstybės narės. ETT, į tai atsako, kad

¹²⁵ Case C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [2004] ECR 9609.

¹²⁶ Ten pat, 35 dalis.

¹²⁷ Ten pat, 36 dalis.

¹²⁸ Case C-54/99 *Association Eglise de scientologie de Paris and Scientology International Reserves Trust v The Prime Ministre* [2000] ECR 1335, 18 dalis.

paminėdamas bendrą koncepciją, jis neketino suformuluoti bendro kiekvienos nacionalinės priemonės, kuri riboja ekonominės veiklos vykdymą, proporcingumo vertinimo kriterijaus.¹²⁹

ETT pateikia visai priešingą variantą. Jis konstatuoja, kad priemonių būtinumas ir proporcingumas nėra atmetinas vien todėl, kad valstybė narė pasirinko kitokią apsaugos sistemą nei ta, kurią taiko kita valstybė narė.¹³⁰ Šią savo poziciją teismas jau buvo patvirtinęs *Markku Juhani Läärrä, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) and Suomen valtio (Finnish State)*¹³¹ byloje bei *Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others v Estado português*¹³² byloje, susijusioje su laisvu paslaugų judėjimu.

Įdomu yra tai, kad pradžioje ETT nagrinėja priemonės atitikimą proporcingumo principui naudodamas būtinumo ir tinkamumo kriterijus. Tačiau, galutinai vertindamas priemonę, jis pamini, kad ginčijamas sprendimas neviršijo to, kas būtina kompetentingų nacionalinės valdžios institucijų tikslui pasiekti.¹³³ Vadinasi, ETT priemonę įvertina tik pagal vieną iš kriterijų, o tai, mūsų manymu, nėra išsami analizė, ar ribojanti priemonė atitinka proporcingumo principą. Mūsų nuomone, būtina vertinti bent pagal du kriterijus, nes tokiu atveju bus atidžiau atsižvelgiama tiek į valstybės narės poziciją, jos taikomą priemonę, tiek į saugomą ir ginamą interesą.

Kaip bebūtų, kaip teigia Juka Snell ir Mads Andenas¹³⁴, ETT požiūris į laisvą asmenų ir paslaugų judėjimą skiriasi nuo jo požiūrio į laisvą prekių judėjimą.

Dar vienas pavyzdys proporcingumo principo paaiškinimo iš sferos, kuri nėra susijusi su laisvu prekių judėjimu, tačiau kuri iš dalies atskleidžia Europos Sąjungoje suformuotą proporcingumo principo koncepciją: John Temple Lang¹³⁵ nurodo, kad Europos Bendrijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje¹³⁶ proporcingumo principas reiškia, kad iš esmės privatus asmenys neturėtų priklausyti nuo teisinių taisyklių, teisinių procedūrų ar bausmių, kurios sudaro didesnių nuostolių ar nepatogumų, negu tam yra būtina ar reikalinga

¹²⁹ Case C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [2004] ECR 9609, 37 dalis.

Ten pat, 38 dalis.

¹³¹ Case C-124/97 *Markku Juhani Läärrä, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) and Suomen valtio (Finnish State)* [1999] ECR 606, 36 dalis.

¹³² Case C-6/01 *Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others v Estado português* [2003] ECR 8621, 80 dalis.

¹³³ Case C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [2004] ECR 9609, 39 dalis.

¹³⁴ Snell J. ir Andenas M. How far? The internal market and Restrictions On the Free Movement of Goods and Services: Part 2 // *International and Comparative Corporate Law Journal*. 2000, vol. 2. P. 361-388.

¹³⁵ Lang J.T. Compensation for unjustified administrative procedures in community law // *European Competition Law Review*. 2002, vol. 23(10). P. 490-494.

¹³⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

norint pasiekti trokštamą tikslą. Tai reiškia, pavyzdžiui, kad griežtos bausmės neturėtų būti skiriamos už nedidelius nusižengimus, ir tai, kad rimti padariniai neturėtų automatiškai sekti vien dėl to, kad buvo kažkas nežymaus nepadaryta, kai tai susiję su administracinėmis procedūromis. Kaip matyti, proporcingumo principo kriterijai ir sferoje, susijusioje su žmogaus teisėmis, yra panašūs. Čia taip pat priemonė yra vertinama pagal tai, ar ji yra būtina ar reikalinga¹³⁷ pasiekti tikslą.

Tinkamumo ir būtinąjo reikalingumo aspektams atskleisti galima pasirinkti palyginimą su administracine procedūra, kuri taip pat turi atitikti proporcingumo principo reikalavimus. J. T. Lang¹³⁸ teigia, kad jei svarstoma administracinė procedūra yra taikoma įvairioms skirtingoms situacijoms, ji turi būti sumodeliuota tokiu būdu, kad neleistų ilgų, brangių, varginančių tyrimų, kada tai nėra būtina, taip pat, kad ji būtų užbaigta taip greitai, kai tik ji tampa aiški, ar turėtų būti aiški, ir tyrimo ateityje jau nereikės. Administracinė procedūra, kuri apima ilgą, brangų ir varginantį tyrimą, vietoj greito, paprasto ir patogaus tyrimo, parodo, kad nė vienas veiksmas nėra reikalingas, ir tai prieštarauja proporcingumo principui.

Vadinasi, administracinės procedūros tinkamumą ir būtinąjį reikalingumą atskleidžia trys kriterijai: brangus, ilgas, varginantis. Tokiu atveju procedūra yra neproporcinga. Norint, kad ji atitiktų proporcingumo principą, ji turi būti pigi, greita, patogi ir paprasta.

Pritaikant tuos pačius kriterijus laisvam prekių judėjimui, svarstant Europos Sąjungos institucijų veiksmus, jie yra tinkami. Pavyzdžiui, Europos Komisija turi teisę prižiūrėti, kaip yra vykdomi valstybių narių įsipareigojimai, ir inicijuoti įvairias procedūras. Be abejo, šios procedūros turi būti atliekamos greitai, nesudarant didelių nepatogumų valstybei narei, tačiau veiksmingai.

Tačiau ar jie yra tinkami nagrinėjant valstybės narės veiksmus laisvame prekių judėjime, pavyzdžiui, ribojant vidaus prekybą? Ar valstybės narės priemonės, jei jos būtų greitos, patogios ir paprastos, galėtų atitikti proporcingumo principą? Teoriniu požiūriu galėtų, tačiau tik iš dalies. Ir kas turėtų pasverti, pamatuoti, kada ta priemonė yra greita, patogi ar paprasta. Juk svarbiausia, kad ta priemonė neribotų laivo prekių judėjimo, ir visai nesvarbu, ar ji bus greita, pigi ar patogi. Vadinasi, šie kriterijai, kurie tinka administracinėms procedūroms, iš dalies netinka valstybių narių veiksmams vertinti.

¹³⁷ Reikia atkreipti dėmesį, kad tiek žodis „būtina“, tiek „reikalinga“ turi tą pačią reikšmę ir žymi tą patį kriterijų.

¹³⁸ Lang J.T. Compensation for unjustified administrative procedures in community law // European Competition Law Review. 2002, vol. 23(10). P. 490-494.

Dar viena sfera, kurioje galima palyginti proporcingumo principo taikymą, nagrinėja M. Clough ir N. Forwood¹³⁹. Jie analizuoja EBS 30 ir 36 straipsnius (dabar 28 ir 30 straipsnius) ir, nors proporcingumo principo nenagrinėja, tačiau jį paanalizuoja nagrinėdami lygiavertiškumo principą.

Vienu iš proporcingumo principo aspektų M. Clough ir N. Forwood laiko lygiavertiškumo, atitikimo principą, pagal kurį nacionalinės priemonės yra sprendžiamos kaip neteisėtai ribojančios laisvą prekių judėjimą, jei jos paprasčiausiai lygios kitoms valstybių narių priemonėms, kur pasiekimo tikslai ir metodai juos pasiekti yra pagrįstai panašūs. Nuo „Cassis de Dijon“ bylos lygiavertiškumo principas, kuris teisiniais terminais galėtų būti laikomas vienu iš proporcingumo principo aspektų Bendrijos teisėje, yra raktas į santykius tarp laisvo prekių judėjimo taisyklių ir harmonizavimo sąlygų.

Kaip toliau nurodo M. Clough, N. Forwood, abipusio pripažinimo principas yra išraiška platesnio lygiavertiškumo principo. Tai reiškia, kad yra bendras pripažinimas nacionalinių standartų, taip, kad prekės, teisėtai pagamintos ar pardavinėjamos vienoje valstybėje narėje, yra prilyginamos kitos valstybės narės standartams.

Iškyla daugelis situacijų, pavyzdžiui, kad ir garsiojoje „Cassis de Dijon“ byloje¹⁴⁰ kuriose matyti, kad valstybės narės nepripažįsta prekių, pagamintų ar pardavinėjamų kitoje valstybėje narėje, ir beveik kiekvienu atveju iškyla klausimas dėl tokio valstybių narių elgesio atitikimo proporcingumo principui. Tai, galima sakyti, yra abipusio pripažinimo principas. Jo esmė yra ta, kad prekė (produkcija), kuria be apribojimų ir teisėtai prekiaujama vienos valstybės narės rinkoje, lygiai taip pat ir be jokių suvaržymų gali būti parduodama kitos valstybės narės rinkoje.¹⁴¹ Dėl to, galime teigti, kad tose bylose, kuriose sprendžiamas klausimas dėl lygiavertiškumo principo, visada iškils klausimas ir dėl proporcingumo principo. Nes, kaip teigia M. Clough ir N. Forwood, lygiavertiškumo principas galėtų būti laikomas vienu iš proporcingumo principo aspektų. Nėra jokios pagrįstos priežasties, kodėl prekės, kurios buvo teisėtai pagamintos ar pardavinėjamos kitoje valstybėje narėje, neturėtų būti įvežamos į kitą valstybę narę. Tai gali būti paneigta tik tokiais įrodymais, kad tokios priemonės yra būtinios apsaugoti susijusius interesus. Kaip bebūtų, įrodinėjimo našta, kad priemonė yra būtina, yra labai sunki ir tokią prezumpciją bus labai sunku paneigti.

¹³⁹ Clough M., Forwood N. The Single European Act and free movement: legal implications of the provisions for the completion of the internal market // European law review. 1986, vol. 11(6). P. 383-408.

¹⁴⁰ Case 120/78 *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* („Cassis de Dijon“) [1979] ECR 649.

¹⁴¹ Soloveičikas D. Europos Teisingumo Teismo praktikos konvergencija nustatant laisvo prekių, paslaugų ir žmonių judėjimo sąlygas (1) // Justitia. 2003, Nr. 1-2 (43-44). P. 62-66.

Labai gerai proporcingumo principą laisvame prekių judėjime palyginti su proporcingumo principo taikymu konkurencijos teisėje. L. M. Soriano¹⁴², nagrinėdama konkurencijos teisę, tinkamumą ir reikalingumą apibūdina kaip dviejų žingsnių pasvėrimo užduotį, kurią turi atlikti teismas. „Pirmiausia, jis kelia abejojamos priemonės tinkamumo (suitability) klausimą: ar priemonė yra tinkama (appropriate) tam tikram tikslui pasiekti? Antra, jis įvertina priemonės būtinumą: koku laipsniu įteisina Bendrija ar nacionaliniai interesai pateisinant laisvo prekių judėjimo ribojimus?“

Vadinasi, proporcingumo principo taikymas konkurencijos teisėje yra panašus kaip ir laisvame prekių judėjime. Čia taip pat yra išskiriamos dvi proporcingumo dalys. Vienas iš proporcingumo aspektų - tinkamumas yra apibūdinamas kaip tinkamumas tarp priemonės ir tikslo.¹⁴³ Tai taip pat reiškia ir priemonės veiksmingumą tikslui. Kaip yra matyti, atsiranda veiksmingumo, efektyvumo faktorius. Tokiu atveju yra svarbu nustatyti, kiek priemonė veikia tikslą. Šiuo atveju nustatyti, koks tas veiksmingumas turi būti, yra labai sunku. Tačiau tai gali padėti sprendžiant dėl atitikimo proporcingumo principui laisvame prekių judėjime.

Antrasis aspektas konkurencijos teisėje pateikia naujų idėjų. L. M. Soriano teigia, kad reikalingumo testas įvertina kišimosi lygį, trukdymą Bendrijos teisei. Sprendžiant kišimosi laipsnį, Teismas plėtoja mintį dėl ekonominės pusiausvyros ar ekonomiškai priimtinių sąlygų, pagal kurias patikėtas įsipareigojimas turi įvykdyti jo viešos misijos užduotį.¹⁴⁴ Kaip autorė straipsnyje pažymi, norint, kad būtų įvertintas kišimosi lygis, reikalinga ekonominė ekspertizė: sektoriai, kurie gamina pelną, privalo būti identifikuoti ir atskirti nuo tų, kurie teikia nuostolį; pagalbinio būtinumo laipsnis viešos monopolijos ar privilegijuoto įsipareigojimo teikti bendrų ekonominių interesų paslaugas taip pat turi būti identifikuotas.¹⁴⁵

Pagal L. M. Soriano¹⁴⁶, jis gali būti įvertintas, jei bus palygintas Bendrijos priemonių ir nacionalinių priemonių teisminis tyrimas, nuo pakančių standartų Bendrijos priemonių teismo patikrinimo iki sunkių, reikalaujančių daugiausiai pastangų nacionalinių priemonių patikrinimo. Proporcingumo testo lanksti prigimtis gali būti įvertinta, kada yra palyginami priemonių, ribojančių laisvą prekių judėjimą, teisminis tyrimas, ir tų, kurie riboja konkurenciją tarp įsipareigojimų. Griežta

¹⁴² Soriano L.M. How proportionate should anti-competitive stateintervention be // European Law review. 2003, vol. 28(1), P. 112-123.

¹⁴³ Būtina pažymėti, kad žodžiai „suitability“ ir appropriateness iš anglų kalbos į lietuvių verčiami tuo pačiu žodžiu. Vadinasi, sąvoka „tinkamumas“ yra aiškinama tuo pačiu žodžiu „tinka“.

¹⁴⁴ Soriano L.M. How proportionate should anti-competitive stateintervention be // European Law review. 2003, vol. 28(1), P. 112-123.

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Ten pat.

kontrolė, taikoma laisvo prekių judėjimo bylose, kuri įkūnija mažiau ribojančių priemonių testą, skiriasi nuo teismo pozicijos konkurencijos teisėje ir paslaugų judėjime.

Vadinasi, proporcingumo principas yra pakankamai lankstus, nes yra daug jo taikymo variantų.

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant įvertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, įvairiose Europos Sąjungos teisės srityse naudojami tie patys kriterijai. Tinkamumas ir būtinumas – pagrindiniai proporcingumo principo vertinimo kriterijai tiek laisvame prekių judėjime, tiek konkurencijos teisėje. Norint tinkamai įvertinti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą konkurencijos teisėje, skirtingai nei laisvame prekių judėjime, reikalinga ekonominė ekspertizė.

Proporcingumo principas yra pakankamai lankstus, turi daugybę taikymo aspektų. Vienas iš proporcingumo principo aspektų yra laikomas lygiavertiškumo principas.

2.2. Europos Teisingumo Teismo įtaka taikant proporcingumo principą laisvame prekių judėjime

Kaip matyti, išnagrinėjus daugelį ETT bylų, šis Teismas daro labai didelę įtaką taikant vieną pagrindinių Europos Bendrijos teisės principų - proporcingumo principą. Pirmiausia, taip yra todėl, kad proporcingumo principo laisvame prekių judėjime niekas nenagrinėja, išskyrus ETT. Nors kitos Europos Bendrijos institucijos ir naudoja proporcingumo principą, tačiau jį taiko kitose srityse nei laisvas prekių judėjimas. Vadinasi, ETT yra, galima sakyti, pagrindinė institucija, įtakojanti proporcingumo principo taikymą laisvame prekių judėjime. Ši įtaka jaučiasi beveik visose bylose.

Kaip teigia Veerle Heyvaert¹⁴⁷, ETT niekada nesistengė apibrėžti reikalingumo/proporcingumo testo. Be abejo, teismo uždavimas šiuo atveju leidžia jam lanksčiai ir su didele diskrecija priimti sprendimus.

Holly Cullen¹⁴⁸ nurodo, kad yra didelė, plati įlanka tarp teisėjų ir akademikų, kalbant apie proporcingumą. Tai reiškia, kad tiek teisėjų, tiek mokslininkų požiūris taikant proporcingumo principą, gerokai skiriasi. Kaip H. Cullen teigia toliau, Lordas Hoffmann'as apibūdina šį principą kaip neracionalumo rūšį, jau kaip priimtą patikrinimo pagrindą. Vadinasi, jis mano, kad visa, kas susiję su proporcingumu, yra neiracionalu, nelogiška. Kiti autoriai, Craig, Feldman ir Green, laikosi

¹⁴⁷ Heyvaert V. *Balancing trade and environment in the European Union: proportionality substituted?* Oxford: Oxford University Press, 2001. P. 402.

¹⁴⁸ Principle of Proportionality in the Laws of Europe. /ed. C. Holly, Ellis E. // *European Law review*. 1999, vol. 24(6). P. 684.

nuomonės, kad proporcingumas, išsivystęs Bendrijos teisės ir Europos Žmogaus teisių konvencijos¹⁴⁹ kontekste, reikalauja daug intensyvesnės formos patikrinimo, negu neiracionalumo.

Kaip rašo C. Bernard¹⁵⁰, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany (Alaus grynumo)*¹⁵¹ byla rodo, kiek skvarbiai ETT atliekama proporcingumo priežiūra gali būti kišamasi į valstybių narių teisinio reguliavimo pasirinkimą. Ji taip pat atskleidžia pragmatišką ETT požiūrį į proporcingumą: pats Teismas pasiūlė, kaip labiau proporcingai reaguoti į alaus turinio pavišimo problemą. Šioje byloje jis pasiūlė pritvirtinti etiketę prie alaus statinės čiaupo. Vadinas, šioje byloje ETT pats pasiūlo išeitį, kurią turi pasirinkti valstybė narė.

*Schutzverband gegen unlauteren Wettbewerb v TK- Heimdienst Sass GmbH*¹⁵² byloje ETT taip pat nurodo, kokia priemonė turėtų būti laikoma proporcinga. Teismas nurodo, kad vietoj to, kad iš bakalėjininkų reikalautų toje pačioje vietovėje turėti parduotuvę, būtų labiau proporcinga reikalauti autofurgonus aprūpinti šaldymo įranga. Taip būtų pasirūpinta išvežiojamų prekių higiena.

Tokiu būdu, ETT gali nustatyti, kad turi pakankamai informacijos, leidžiančios jam pačiam nuspręsti, ar proporcingumo reikalavimas yra patenkinamas¹⁵³, arba, tai gali palikti pačiam nacionaliniam teismui spręsti.

Tačiau, kuo toliau, tuo labiau iškyla viena problema, kuri pastebima ir teisinėje literatūroje. Pavyzdžiui, kaip pažymi H. Cullen¹⁵⁴ savo apžvalgoje, viena iš mokslininkų Evelyn Ellis nurodo, kad ETT vis labiau palieka nacionaliniams teismams proporcingumo taikymą tam tikrose bylose. To rezultatas - besitęsiantis netikrumas, abejonė, susijusi su proporcingumo statusu – tai kelia didelį susidomėjimą ir turi didelę reikšmę, ypač Jungtinės Karalystės teisėje.

Daugelyje savo sprendimų ETT nenagrinėja, ar nacionalinė priemonė atitinka proporcingumo principą, o tik nurodo nacionaliniams teismams, kad jie patys turi įvertinti priemonės proporcingumą. ETT trumpai nurodo, pagal ką turi būti vertinama priemonė, retkarčiais, tačiau ne visose bylose pateikia, kokias aplinkybes reikėtų išnagrinėti.

Pavyzdžiui, byloje *Criminal proceedings against Marcel Burmanjer, René Alexander Van Der Linden and Anthony De Jong*¹⁵⁵, kurioje buvo nagrinėjami nacionaliniai teisės aktai, pagal

¹⁴⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

¹⁵⁰ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 146.

¹⁵¹ Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1987] ECR 1227.

¹⁵² Case C-254/98 *Schutzverband gegen unlauteren Wettbewerb vTK- Heimdienst Sass GmbH* [2002] ECR 151.

¹⁵³ Case 315/92 *Verband Sozialer Wettbewerb eV v Clinique Laboratoires SNC et Estée Lauder Cosmetics GmbH* [1994] ECR 317, 20-23 dalys.

¹⁵⁴ Principle of Proportionality in the Laws of Europe/ed Cullen H. Ellis E. // European Law review. 1999, vol. 24(6). P. 684.

¹⁵⁵ Case C-20/03 *Criminal proceedings against Marcel Burmanjer, René Alexander Van Der Linden and Anthony De Jong* [2005] 4133.

kuriuos periodinių leidinių prenumeratai parduoti buvo būtinas išankstinis leidimas, ETT pats nenagrinėja priemonės atitikimo proporcingumo principui, o tik nurodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar, atsižvelgiant į pagrindinės bylos aplinkybes, nacionalinė teisė taikoma užtikrinant, jog ši tvarka turi tą patį teisinį ir faktinį poveikį nacionalinių prekių prekybai kaip ir iš kitų valstybių narių kilusių prekių prekybai, o jeigu taip nėra, jis turi nustatyti, ar nagrinėjama tvarka yra pateisinama bendrojo intereso tikslu ETT praktikos, išaiškinusios šią sąvoką, prasme ir, ar ji proporcinga šiam tikslui¹⁵⁶. Daugiau ETT nepateikia jokių paaiškinimų, kaip tai turi būti padaryta, pagal kokius kriterijus turi būti vertinama nacionalinė priemonė, siekiant išsiaiškinti, ar ji atitinka proporcingumo principą.

Kitoje byloje *A-Punkt Schmuckhandels GmbH v Claudia Schmidt*¹⁵⁷ ETT teigia, kad pats negali iš pateiktos medžiagos neabejotinai nustatyti, ar draudimas prekiauti gyvenamosiose patalpose daro didesnę poveikį prekių iš kitų valstybių narių prekybai, nei prekių iš Austrijos prekybai¹⁵⁸. Tai turi padaryti nacionalinis teismas. Jei patikrinęs šis nacionalinis teismas nustatys, kad Austrijos teisės akte numatytas draudimas prekes iš kitų valstybių narių veikia labiau nei nacionalines prekes tiek, kiek tai susiję su patekimu į nacionalinę rinką, tuomet jis turi nustatyti, ar šis draudimas yra pateisinamas bendrojo intereso tikslu arba vienu iš EBS 30 straipsnyje išvardytų tikslų ir ar jis yra būtinai bei proporcingas šio tikslo įgyvendinimui.¹⁵⁹ Vadinasi, ETT nurodo pačiam nacionaliniam teismui spręsti dėl priemonės atitikimo proporcingumo principui. Tačiau dar nurodo dvi sąlygas, kada galima draudimą pateisinti vartotojų apsauga:

- draudimas turi būti skirtas tik siekiamam tikslui įgyvendinti;
- draudimas turi neviršyti to, kas būtina pasiekti šį tikslą.

Toliau Teismas dar papildo, kad vertinant reikia atsižvelgti į apsaugos, kuria, parduodant atitinkamus produktus ir renkant jų užsakymus, naudojasi vartotojai, lygį bei į prekybos sidabro papuošalais gyvenamosiose patalpose ypatybes, būtent į potencialiai padidėjusį vartotojų suklydimo pavojų, kylantį dėl informacijos trūkumo, dėl galimybės palyginti kainas nebuvimo ar dėl nepakankamų garantijų, kad šie papuošalai autentiški, taip pat dėl didesnio psichologinio spaudimo

¹⁵⁶ Case C-20/03 *Criminal proceedings against Marcel Burmanjer, René Alexander Van Der Linden and Anthony De Jong* [2005] 4133, 37 dalis.

¹⁵⁷ Case C-441/04 *A-Punkt Schmuckhandels GmbH v Claudia Schmidt* [2006] ECR 02093.

¹⁵⁸ Bylos fabula: C. Schmidt vadovaujama įmonė, kurios buveinė įsteigta Vokietijoje, užsiėmė kilnojamąja prekyba papuošalais Europos Sąjungos teritorijoje, vykdamą pas privačius asmenis į privačias gyvenamąsias patalpas. Ji ten siūlė pirkti sidabro papuošalų ir priima tokių papuošalų užsakymus. Minėtų papuošalų vieneto pardavimo kaina neviršijo 40 EUR. 2003 m. privačiame namų ūkyje Klagenfurte, Austrijoje, C. Schmidt suorganizavo „papuošalų vakarėlį“. Po šio vakarėlio konkuruojančia veikla užsiimanti A-Punkt, siekdama nutraukti C. Schmidt veiklą, pareiškė C. Schmidt ieškinį, motyvuodama tuo, kad ši veikla draudžiama Austrijos teisės aktu, kuriuo buvo draudžiama prekyba kai kuriomis prekėmis, būtent sidabro papuošalais, ir užsakymų priėmimą gyvenamosiose patalpose.

¹⁵⁹ Case C-441/04 *A-Punkt Schmuckhandels GmbH v Claudia Schmidt* [2006] ECR 2093, 26 dalis.

pirkti, kai prekyba vyksta privačioje aplinkoje.¹⁶⁰ Reikia atkreipti dėmesį, kad Teismas nurodo, kad reikia atsižvelgti į apsaugos lygį, tačiau, koks tas lygis turėtų būti, jis nepaaiškina. Tai palieka spręsti nacionaliniams teismams.

Kyla klausimas, ar ETT išsamiai išaiškina teismams, kaip įvertinti priemonės proporcingumą, o gal tai yra viena iš priežasčių, kodėl valstybės narės taip dažnai riboja vidaus prekybą. Gal taip yra dėl to, kad nacionaliniai teismai skirtingai vertina aplinkybes ir faktus, skirtingai supranta ETT pateiktą trumpą paaiškinimą šiuo klausimu ir visa tai savaip interpretuoja. Manytume, kad tokia siaura ETT proporcingumo principo analizė apsunkina valstybėms narėms Europos Bendrijos teisės taikymą bei mažina teisinį tikrumą.

Be abejo, negalime nepaminėti pačių valstybių narių įtakos formuojant proporcingumo principo taikymą. Tačiau apie tai diskutuosime kitame poskyryje.

Byla, kurią analizuosime, siekdami išsiaiškinti ETT įtaką taikant proporcingumo principą, yra *Europos Bendrijų Komisija prieš Nyderlandų Karalystę*¹⁶¹. Pirmiausia, siekiant išnagrinėti ETT įtaką taikant proporcingumo principą, labai svarbu išanalizuoti generalinio advokato nuomonę, nes dažniausiai generaliniai advokatai pateikia daug vertingos informacijos, kurios nenurodo ETT.

Ši byla buvo svarbi tuo, kad kaip teigia ją analizavęs generalinis advokatas Poiarės Maduro išvadoje¹⁶², tai nauja proga išspręsti konfliktą tarp Bendrijos teisinės sistemos saugomų laisvo prekių judėjimo principo ir sveikatos apsaugos reikalavimo. Generalinis advokatas šioje byloje pateikia ETT suformuotą praktiką šioje srityje (ETT išnagrinėtos bylos C-443/02 *Nicolas Schreiber*¹⁶³, C-420/02 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*¹⁶⁴, C-24/00 *Commission of the European Communities v French Republic*¹⁶⁵) ypač pabrėždamas proporcingumo principą, kaip pagrindinį kriterijų. Dėl išankstinio leidimo tvarkos taikymo jis teigia, kad tai yra suderinama su laisvo prekių judėjimo reikalavimais, tik jei tai pateisinama visuomenės sveikatos apsauga ir yra proporcinga siekiamam tikslui. Todėl tam, kad būtų palikta tokia procedūra, reikia įrodyti jos būtinumą. Kaip matyti, generalinis advokatas nurodo vieną iš proporcingumo principo kriterijų – būtinumą.

Toliau generalinis advokatas teigia, kad nurodoma išankstinės procedūros rūšis taip pat yra kontroliuojama, siekiant užtikrinti, kad savo sudėtyje vitaminų turinčių maisto produktų prekyba

¹⁶⁰ Case C-441/04 *A-Punkt Schmuckhandels GmbH v Claudia Schmidt* [2006] ECR 2093, 27-29 dalys.

¹⁶¹ Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR 11375.

¹⁶² Opinion of Mr advocate General Poiarės Maduro delivered on 14 September 2004 in case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR 11375, 15 ir 16 dalys.

¹⁶³ Case C-443/02 *Nicolas Schreiber* [2004] ECR 7275.

¹⁶⁴ Case C-420/02 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2004] ECR 11175.

¹⁶⁵ Case C-24/00 *Commission of the European Communities v French Republic* [2004] ECR 1277.

nebūtų dar sudėtingesnė dėl automatiško jų priskyrimo vaistams. Išankstinio leidimo procedūros taikymo sritis turi būti kuo labiau apribota. Jei prekybą mažiau ribojanti tvarka leidžia pasiekti tą patį sveikatos apsaugos tikslą, jai turi būti teikiama pirmenybė.

Tačiau, jei ši procedūra ir yra būtina, dar reikia patikrinti, kad ji yra ir proporcinga. Generalinis advokatas¹⁶⁶ nustato, kad atliekant šią proporcingumo analizę, išankstinio leidimo procedūrai pateisinti buvo nustatytos keturios procedūrinės sąlygos:

1) nacionalinė procedūra turi nesidubliuoti su kitoje valstybėje narėje taikoma *procedūra*. Tai ETT jau buvo nurodęs *Criminal proceedings against Jacqueline Brandsma*¹⁶⁷ byloje);

2) taikomos taisyklės turi būti aiškiai nustatytos tam, kad ūkio subjektai turėtų pakankamą galimybę naudotis šia procedūra. (Žr. sprendimo *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark*¹⁶⁸, 53 p.);

3) be to, procedūra negali būti suderinama su laisvo prekių judėjimo principu, jei jos trukmė ir sąnaudos yra per didelės tiek, kad ūkio subjektai atgrasinami ja pasinaudoti. (panašiai teismas buvo konstatavęs ir *Criminal proceedings against John Greenham and Léonard Abel*¹⁶⁹ sprendime);

4) galiausiai reikia, kad bet koks sprendimas atsisakyti išduoti leidimą galėtų būti apskųstas teisme. (Žr. *Commission of the European Communities v French Republic*¹⁷⁰ bylą).

Tačiau, vien tik šių procedūrinių reikalavimų nepakanka, norint atitikti proporcingumo principą. Generalinis advokatas¹⁷¹ nurodo, kad dar reikia patikrinti, ar valstybės narės naudoja tinkamą kriterijų nusprendamos leisti ar uždrausti maisto produkto prekybą. Pagal ETT praktiką sprendimas uždrausti prekybą, priimtas po išankstinės procedūros, yra teisėtas, tik jei jis pagrįstas realios rizikos gyventojų sveikatai buvimu. Toks pavojus turi būti įrodytas remiantis naujausiais moksliniais duomenimis, prieinamais tokio sprendimo priėmimo dieną.

Norint tinkamai įrodyti pavojų, būtina parodyti pagrįstą realią riziką. Tokiu atveju, reikia paaiškinti, kas yra pagrįsta rizika. Esant skirtingiems nacionaliniams įpročiams, įvairiose valstybėse narėse gali egzistuoti ir skirtinga rizika. Dėl to, kaip apibendrina ETT praktiką generalinis advokatas¹⁷², draudimas prekiauti maisto papildu vienoje valstybėje narėje gali būti pagrįstas, net jei juo leidžiama prekiauti kitoje valstybėje narėje. Turi būti moksliniai duomenys, kurie rodo realią ir

¹⁶⁶ Opinion of Mr advocate General Poiras Maduro delivered on 14 September 2004 in case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR, 19 dalis.

¹⁶⁷ Case C-293/94 *Criminal proceedings against Jacqueline Brandsma* [1996] ECR3159, 12 dalis.

¹⁶⁸ Case C-192/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [2003] ECR 9693, 53 dalis.

¹⁶⁹ Case C-95/01 *Criminal proceedings against John Greenham and Léonard Abel* [2004] ECR133, 50 dalis.

¹⁷⁰ Case C-24/00 *Commission of the European Communities v French Republic* [2004] ECR 1277, 26 dalis.

¹⁷¹ Opinion of Mr advocate General Poiras Maduro delivered on 14 September 2004 in case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR, 20 ir 21 dalys.

¹⁷² Ten pat, 25 dalis.

tikrą riziką sveikatai. Vien maistinių medžiagų poreikio, be rizikos sveikatai, neužtenka įrodyti, kad priemonė yra tinkama. Tai patvirtina ir generalinis advokatas C. Gulmann išvadoje¹⁷³, pateiktoje 1992 m. balandžio 8 d byloje *Commission of the European Communities v Italian Republic*¹⁷⁴.

Šia pagrįstumo analize generalinis advokatas dar nebaigia proporcingumo principo nagrinėjimo laisvame prekių judėjime bei sveikatos apsaugos srityje. Jis nurodo dar dvi sąlygas, kurias ETT turi įvertinti, kontroliuodamas proporcingumo principą. Šios sąlygos yra:

1) remiantis teismų praktika sprendimo priėmimo procesas prieš sveikatai apsaugoti skirtos nacionalinės priemonės ėmimąsi turi apimti mokslinį vertinimą, ypatingą dėmesį skiriant mokslinių tyrimų kokybei;

2) sprendimo priėmimo motyvai turi aiškiai rodyti pritaikytą politinį pasirinkimą, atskiriant jį nuo mokslinių rezultatų, kuriais jis grindžiamas, tam, kad kiekvienas pilietis galėtų apie jį žinoti.¹⁷⁵

Reikia konstatuoti, kad generalinis advokatas labai išsamiai apžvelgia proporcingumo principo taikymą sveikatos apsaugos sferoje. Jis pateikia pakankamai daug reikalingos, tačiau sudėtingos informacijos, kuri gali padėti tiek ETT priimti sprendimą, tiek valstybėms narėms aiškiau orientuotis taikant proporcingumo principą sveikatos apsaugos srityje.

Teismas priima išvadą, kad Nyderlandų Karalystė neįvykdė įsipareigojimų pagal 30 ir 36 straipsnius (dabar 28 ir 30), nes jos teisės aktai grindžia maistinių medžiagų pavojingumą Nyderlandų gyventojų maistinių medžiagų poreikio kriterijumi ir nenumato iš anksto atlikti konkretaus kiekvienos maistinės medžiagos rizikos įvertinimo¹⁷⁶.

Pats ETT šioje byloje priemonę vertina pagal papildomą proporcingumo principo kriterijų, taip vadinamąjį „proporcingumą stricto sensu“, nes teigia, kad nesant suderinimo ir tuo atveju, kai pagal dabartinius mokslinius tyrimus išlieka abejonų, valstybės narės turi pačios nuspręsti, koku lygiu jos siekia užtikrinti asmenų sveikatą bei gyvybę, šia diskrecija turi būti naudojama laikantis proporcingumo principo.¹⁷⁷ Be to, Teismas taiko ir kitus du proporcingumo principo kriterijus. Jis teigia, valstybių narių pasirenkamos priemonės turi apsiriboti tuo, kas iš tikrųjų reikalinga visuomenės sveikatos apsaugai užtikrinti; jos turi būti proporcingos siekiamam tikslui, kurio nebuvo galima pasiekti kitomis mažiau Bendrijos vidaus prekybą ribojančiomis priemonėmis. Kiekvienu

¹⁷³ Opinions of mr advocate general C. Gulmann delivered on 8 april 1992 in case C-95/89 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1992] ECR 4545, 26 dalis.

¹⁷⁴ Case C-95/89 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1992] ECR 4545.

¹⁷⁵ Opinion of Mr advocate General Poiares Maduro delivered on 14 September 2004 in Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR, 34 dalis.

¹⁷⁶ Ten pat, 61 dalis.

¹⁷⁷ Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR 11375, 42-44 dalys.

konkrečiu atveju, atsižvelgdamos į nacionalinės mitybos įpročius bei tarptautinių mokslinių tyrimų rezultatus, turi įrodyti, jog jų reglamentavimas yra būtinas siekiant veiksmingai apsaugoti šioje nuostatoje numatytus interesus, ir ypač jog prekyba nagrinėjamais produktais sukelia realią riziką visuomenės sveikatai.¹⁷⁸ ETT nurodė, kad draudimas prekiauti maisto produktais, papildytais maistinėmis medžiagomis, turi būti pagrįstas valstybės narės išsamiau tvirtinamos rizikos įvertinimu. Toliau Teismas patvirtina generalinio advokato nuomonę, kad Nyderlandai neįvykdė įsipareigojimų pagal Europos Bendrijų sutartį.

Kad kliūtis prekybai taip pat turi būti tinkama užtikrinti jos siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neturi viršyti to, kas būtina jam pasiekti, šis klausimas taip pat nagrinėtas *Konsumentombudsmannen (KO) v De Agostini (Svenska) Förlag AB and TV-Shop i Sverige AB*¹⁷⁹ sprendime. Vainasi, ETT išsamiai įvertino priemonės atitikimą proporcingumo principui, nes panaudojo visus tris proporcingumo principo kriterijus.

Dar vienas sprendimas, susijęs su nagrinėjama tema, yra *Douwe Egberts NV v Westrom Pharma NV and Christophe Souranis, carrying on business under the commercial name of "Etablissements FICS" and Douwe Egberts NV v FICS-World BVBA*¹⁸⁰. Šioje byloje svarstyta Direktyva 1999/4/EB¹⁸¹ bei Direktyva 2000/13/EB¹⁸² dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su maisto produktų ženklinimu, pateikimu ir reklamavimu, kurie draudžia maisto produktų etiketėse ir reklamuojant kitų valstybių narių produktus teikti nuorodas, susijusias su „lieknėjimu“ ir su „gydytojų rekomendacijomis, pažymėjimais, pareiškimais, nuomonėmis arba pritarimo pareiškimais“. ETT konstatavo, kad toks valstybių narių draudimas yra kliūtis laisvai prekybai pagal EBS 28 straipsnį ir gali būti pateisintas tikrai vienu iš EBS 30 straipsnyje nurodytų bendrojo intereso sumetimų, tarp kurių yra žmonių sveikatos bei gyvybės apsauga, arba vienu iš imperatyvių reikalavimų, siekiančių vartotojų apsaugos. Tačiau teismas pažymi, kad egzistuoja ne tokios griežtos priemonės, pašalinančios išliekančią grėsmę sveikatai, tarp kurių yra įpareigojimas nagrinėjamo produkto gamintojui ar platintojui, kilus abejonėms, pateikti etiketėje nurodytų faktinių

¹⁷⁸ Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR I11375, 46 dalis.

¹⁷⁹ Joined cases C-34/95 C-35/95 C-36/95 *Konsumentombudsmannen (KO) v De Agostini (Svenska) Förlag AB and TV-Shop i Sverige AB and* [1997] ECR I3843, 45 dalis.

¹⁸⁰ Case C-239/02 *Douwe Egberts NV v Westrom Pharma NV and Christophe Souranis, carrying on business under the commercial name of "Etablissements FICS" and Douwe Egberts NV v FICS-World BVBA* [2004] ECR I7007.

¹⁸¹ Directive 1999/4/EC of the European Parliament and of the Council of 22 February 1999 relating to coffee extracts and chicory extracts, OJ L 66-13, 1999.

¹⁸² Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to the labelling, presentation and advertising of foodstuffs, OJ L 109-6, 2000.

duomenų tikrumo įrodymą.¹⁸³ Tai Teismas, patvirtindamas generalinio advokato G. Cosmas išvadą¹⁸⁴, jau yra nurodęs ir byloje *Österreichische Unilever GmbH v Smithkline Beecham Markenartikel GmbH*¹⁸⁵, taip pat sujungtose bylose *Renate Sterbenz and Paul Dieter Haug*¹⁸⁶. Vadinas, ETT pabrėžia vieną iš proporcingumo principo kriterijų ir nurodo, kad yra ir mažiau ribojančių laivą prekių judėjimą priemonių. Teismas papildoma, kad absoliutus draudimas pateikti maisto produktų etiketėse tam tikras nuorodas, susijusias su lieknėjimu ar gydytojų rekomendacijomis, kiekvienu atveju nevertinant jų įtakos pirkėjo suklaidinimui reiškia, kad maisto produktai, pažymėti šiomis nuorodomis, negalėtų būti laisvai parduodami Belgijoje net tuo atveju, jei šios nuorodos nebūtų klaidinančios.¹⁸⁷ Vadinas, šiuo atveju ETT pats nurodo, kad egzistuoja mažiau ribojančios priemonės, taigi tokiu būdu Teismas įtakoja proporcingumo principo taikymą, nes paaiškina, koku atveju jis yra pažeidžiamas.

Galiausiai ETT konstatuoja, kad ši nacionalinė priemonė viršija tai, kas būtina vartotojų apsaugos nuo neteisingos informacijos tikslui pasiekti, ir negali būti pateisinta Direktyvos 2000/13 18 straipsnio 2 dalimi. Vadinas, kliūtis prekybai taip pat turi būti tinkama užtikrinti jos siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neturi viršyti to, kas būtina jam pasiekti. Čia Teismas nurodo antrąjį proporcingumo principo kriterijų.¹⁸⁸

ETT šioje byloje nusprendė, kad nagrinėjama Direktyva bei EBS 28 ir 30 straipsniai neleidžia nacionalinių teisės aktų, susijusių su maisto produktų ženklinimu, pateikimu ir reklamavimu, draudžiančių maisto produktų etiketėse ir juos pateikiant teikti nuorodas į „lieknėjimą“ ir į „gydytojų rekomendacijas, pažymėjimus, pareiškimus, nuomones, arba pritarimo pareiškimus.“¹⁸⁹

Kaip matome, ETT, vertindamas priemonės atitikimą proporcingumo principui, tikrina priemonės būtinumą ir adekvatumą. Nėra bendros tendencijos, koku atveju ETT naudoja vieną ar kitą kriterijų. Vienu atveju jis naudoja tik vieną, kitu atveju - pasitelkia tris kriterijus. Vienu atveju jis nurodo, pagal kokius kriterijus reikia vertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, kitu atveju - palieka nacionaliniams teismams spręsti. Manytume, kad toks Teismo nenuoseklumas

¹⁸³ Case C-239/02 *Douwe Egberts NV v Westrom Pharma NV and Christophe Souranis, carrying on business under the commercial name of "Etablissements FICS"* and *Douwe Egberts NV v FICS-World BVBA* [2004] ECR 7007, 42 dalis.

¹⁸⁴ Opinion of Mr Advocate General Cosmas delivered on 2 July 1998 in Case C-77/97 *Österreichische Unilever GmbH v Smithkline Beecham Markenartikel GmbH* [1999] 431.

¹⁸⁵ Case C-77/97 *Österreichische Unilever GmbH v Smithkline Beecham Markenartikel GmbH* [1999] 431, 35 dalis.

¹⁸⁶ Joined cases C-421/00, C-426/00 and C-16/01 *Renate Sterbenz and Paul Dieter Haug* 2003 ECR I-065, 38 dalis.

¹⁸⁷ Case C-239/02 *Douwe Egberts NV v Westrom Pharma NV and Christophe Souranis, carrying on business under the commercial name of "Etablissements FICS"* and *Douwe Egberts NV v FICS-World BVBA* [2004] ECR 7007, 43 dalis.

¹⁸⁸ Ten pat, 44 ir 55 dalys.

¹⁸⁹ Ten pat, 47 ir 59 dalys.

nepadedą valstybėms narėms tinkamiau taikyti proporcingumo principą, nes pačios valstybės narės tokiu atveju nežino, kada jų nacionalinės priemonės atitiks proporcingumo principą, o koku - neatitiks, ir pagal kokius kriterijus tai vertinti. Nuo to, manytume, iš dalies, priklauso ir valstybių narių pozicija, priimant priemones ir jas pateisinant bei pačios bendros rinkos egzistavimas.

Apibendrinant šį poskyrį, darytinos šios išvados:

Pirma. ETT daro labai didelę įtaką taikant vieną pagrindinių Europos Bendrijos principų - proporcingumo principą;

Antra. Siaura ETT proporcingumo principo analizė apsunkina valstybėms narėms Europos Bendrijos teisės taikymą bei mažina teisinį tikrumą.

Trečia. Nuo ETT pozicijos priklausys, ar jis pats vertins priemonės atitikimą proporcingumo principui, ar tai paliks nacionaliniam teismui.

2.3. Valstybių narių pozicija taikant proporcingumo principą laisvame prekių judėjime

Jeigu valstybė narė mano esant būtina taikyti išimtį pagal EBS 36 (dabar 30) straipsnį, ji gali įrodinėti ETT, kad jos veiksmai iš tikrųjų yra grindžiami tam tikrais motyvais, kurie yra tinkami siekiamam tikslui įgyvendinti ir kad tą tikslą užtikrinti nėra jokių kirokių priemonių, kurios turėtų ma-esnį ribojantį poveikį prekybai¹⁹⁰.

Dažnai ETT ar generaliniai advokatai teigia, kad valstybės narės nepateikia reikiamos informacijos ar išsamių įrodymų, kad jų naudojama priemonė atitinka proporcingumo principą. Pavyzdžiui, byloje *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium*¹⁹¹ generalinis advokatas Jan Mazák¹⁹² nurodo, kad norint aptartą BOSEC tipo patvirtinimo gavimo procedūrą galbūt laikyti proporcinga, reikėtų išsamesnio pateisinimo iš Belgijos valdžios institucijų. Tačiau Belgijos valdžios institucijos nepateikė tokių konkrečių įrodymų.

Sprendimas, kuriame valstybė narė turėjo įrodyti, kad priemonė yra proporcinga, yra, *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*¹⁹³. Byla buvo susijusi su Direktyva 98/34¹⁹⁴ bei Graikijos draudimu diegti ir eksploatuoti visus elektrinius, elektromechaninius ir

¹⁹⁰ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Eugrimas: Vilnius, 1999, P. 146-147.

¹⁹¹ Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR.

¹⁹² Opinion of Mr advocate General Ján Mazák delivered on 7 february 2007 in Case C-254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR, 76 dalis.

¹⁹³ Case C-65/05 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2006] ECR 10341.

¹⁹⁴ Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulations, OJ L 204-21, 1998.

elektroninius žaidimus, įskaitant pramoginius technikos žaidimus ir visus kompiuterinius žaidimus, visose viešose ir privačiose patalpose, išskyrus kazino. Europos Komisija teigė, kad Graikijos valdžios institucijos nenurodė aiškaus ryšio tarp šio draudimo ir šių institucijų siekiamos išspręsti problemos, nes analizuoja tik azartinių žaidimų aparatų nekontroliuojamo naudojimo neigiamas pasekmes. Tokiu atveju įmanoma įgyvendinti kitas kontrolės formas, pavyzdžiui, įdiegti specialias apsaugos sistemas techninių ar pramoginių žaidimų aparatuose, kad būtų neįmanoma juos paversti azartiniais žaidimais.¹⁹⁵

Graikijos Respublika pripažino, kad jos priemonė gali sudaryti kliūčių Bendrijos vidaus prekybai ir dėl to kelti pavojų EB 28 straipsnyje įtvirtintam laisvo prekių judėjimo principui, tačiau, kad toks bendras draudimas, lygiai taip pat taikomas tiek Graikijos, tiek užsienio ūkio subjektams, buvo pripažintas būtinu ir pateisinamu atsižvelgiant, pirma, į visuomenės dorovės ir viešosios tvarkos apsaugos sumetimus, numatytus EBS 30 straipsnyje, ir, antra, į vartotojų apsaugos ir socialinės tvarkos palaikymo sumetimus, ETT praktikoje pripažintus privalomaisiais bendrojo intereso reikalavimais.

Graikija nurodė, kad nurodyti žaidimai yra lengvai paverčiami azartiniais žaidimais, ir kad tapo neįmanoma situaciją sukontroliuoti, dėl to atsirado rimtų socialinių problemų, pavyzdžiui, žaidėjų priklausomybė, didelių ekonominių išteklių iššvaistymas, lengvas ir neteisėtas su eksploatacija, diegimu ir prekyba elektroniniais žaidimais susijusių asmenų praturtėjimas, žaidėjų didelių pinigų sumų ir didelių mokestinių pajamų netekimas.

Pasak Graikijos, anksčiau buvo naudojamos mažiau ribojančios priemonės, tačiau jos buvo pripažintos nepakankamomis, kad veiksmingai išspręstų šių žaidimų keliamas problemas, susijusias su žmogaus potraukiu azartiniais žaidimams.¹⁹⁶

ETT vis dėlto neatsižvelgia į valstybės narės argumentus, ir konstatuoja, kad, Graikijos Respublika neįrodė, jog ėmėsi visų techninių ir organizacinių priemonių, kad pasiektų šios valstybės narės siekiamo tikslo Bendrijos vidaus prekybą mažiau ribojančiomis priemonėmis.

ETT paaiškina, kad Graikijos valdžios institucijos galėjo ne tik imtis kitų tinkamesnių ir mažiau laisvą prekių judėjimą ribojančių priemonių, bet ir užtikrinti jų tinkamą bei veiksmingą taikymą ir (arba) jų vykdymą, kad tikslas būtų pasiektas.¹⁹⁷

Tokia valstybių narių pozicija, kada ji neturi kaip įrodyti priemonės atitikimo proporcingumo principui, dažnai paaiškinama tuo, kad valstybės narės arba slepia po savo nacionalinėmis

¹⁹⁵ Case C-65/05 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2006] ECR 10341, 16 ir 17 dalys.

¹⁹⁶ Ten pat, 18-21 dalys.

¹⁹⁷ Ten pat, 39-41 dalys.

priemonėmis ekonominę naudą, arba tiesiog nežino tikslių proporcingumo principo taikymo kriterijų, dėl to negali tinkamai apginti savo argumentų.

Apibendrinant galima sakyti, kad dažniausiai valstybės narės nepateikia reikiamos informacijos ar išsamių įrodymų, kad jų naudojama priemonė atitinka proporcingumo principą. Valstybės narės dažniausiai neįrodo priemonės proporcingumo, nes po pasiteisinimu slepia ekonominės naudos siekimą arba valstybėms narėms nėra aiškus proporcingumo principo taikymas.

Apibendrinant visą skyrių, darytinos tokios išvados.

Pirma. Proporcingumo principo turinys yra kintantis, priklausantis nuo aplinkybių, kurių visumoje jis yra taikomas, todėl yra sudėtinga apibrėžti jo turinį.

Antra. Yra naudojami du pagrindiniai proporcingumo principo kriterijai – tinkamumas ir būtinumas, tačiau, norint tinkamiau įvertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, reikia priemonę vertinti ir pagal papildomą kriterijų – adekvatumą.

Trečia. ETT, taip pat proceso šalys, dažnai nurodo proporcingumo principo kriterijus ne kaip sudėtines jo dalis, tačiau kaip šalia esančius savarankiškus aspektus, tuo būdu atskirdami juos nuo pačio proporcingumo principo. Be to, ETT praktikoje ir teisinėje literatūroje, dažnai randami atvejai, kada priemonė vertinama tik pagal vieną kriterijų. Tokiu būdu neišsamiai atliekamas proporcingumo principo tyrimas.

Ketvirta. Siekiant įvertinti priemonės atitikimą proporcingumo principui, įvairiose Europos Sąjungos teisės srityse naudojami tie patys kriterijai. Tinkamumas ir būtinumas – pagrindiniai proporcingumo principo vertinimo kriterijai tiek laisvame prekių judėjime, tiek kitose Europos Sąjungos teisės srityse.

Penkta. ETT daro labai didelę įtaką taikant vieną pagrindinių Europos Bendrijos teisės principų - proporcingumo principą. Siaura ETT proporcingumo principo analizė apsunkina valstybėms narėms Europos Bendrijos teisės taikymą bei mažina teisinį tikrumą.

Šešta. Valstybės narės nepateikia reikiamos informacijos ar išsamių įrodymų, kad jų naudojama priemonė atitinka proporcingumo principą, nes po pasiteisinimu slepia ekonominės naudos siekimą arba valstybėms narėms nėra aiškus proporcingumo principo taikymas ir kriterijų naudojimas.

3. PROPORCINGUMO PRINCIPAS KAIP PASITEISINIMO GALIMYBĖ

Proporcingumo principas, jei tai susiję su valstybės veiksmais, taikomas tokiaame Sutarties nuostatų kontekste, kur yra leidžiamas nukrypimas nuo pagrindinių Sutarties taisyklių, tokių, kaip pavyzdžiui, 30 str., 39 str. 3 ir 4 dalys, 45 ir 46 str.¹⁹⁸ Kadangi mūsų nagrinėjama tema yra susijusi su laisvu prekių judėjimu, todėl mes nagrinėsime tik EBS 30 straipsnį, kuriame yra nuostatos, leidžiančios nukrypti nuo 28 straipsnio, reguliuojančio laisvą prekių judėjimą.

Taip pat nagrinėsime ir ETT suformuluotus privalomus reikalavimus, kuriais buvo papildytas EBS 30 straipsnis.

3.1. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 30 straipsnio leidžiančios nukrypti nuostatos

EBS 30 straipsnis nustato išimtį iš pagrindinės taisyklės, kad visos kliūtys laisvam prekių judėjimui tarp valstybių narių turi būti panaikintos.¹⁹⁹ Tai patvirtina ir J. Fairhurst ir Ch. Vincenzi²⁰⁰, teigdami, kad EBS 30 straipsnyje nurodytas išimtys sudaro išsamų sąrašą ir Teismo yra interpretuojamos griežtai.

Vadinasi, norint pateisinti skirtingai taikomas priemones bus galima remtis tik išimtinai šiame straipsnyje nurodytomis išimtimis. Be to, leidžiančios nukrypti nuostatos negali būti naudojamos ekonominiams tikslams²⁰¹.

Laurence Gormley²⁰², nagrinėdamas 36 straipsnį (dabar 30 straipsnis), palygina jį su transporto priemone, kuri važinėja aiškiais keliais svarbiose vietovėse per laisvą prekių judėjimą. L. Gormley, teigia, kad žodis „pateisinti“ pirmajame 36 straipsnio sakinyje įveda proporcingumo principą, kuris išsivystė labiausiai santykyje su pramonine ir komercine nuosavybe, kurių kontekste Teismas pasirenka išreikšti reikalingumo koncepciją ir veiksmą, mažiausiai apsunkinantį Bendrijos vidaus prekybą, ribojant leidžiamus nukrypimus remiantis šiuo pagrindu. Žodis „pateisinamas“ byloje *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*²⁰³ yra aiškinamas kaip turintis reikšmę, „reikalingas“.

¹⁹⁸ Wyatt and Dashwood's. European Union law. London: Sweet and Maxwell, 2000. P.136

¹⁹⁹ Case 46/76 *W. J. G. Bauhuis v The Netherlands State* [1977] ECR 5.

²⁰⁰ Fairhurst J., Vincenzi Ch. Law of European Community. 4th edition. Dorchester: Dorset Press, 2003. P. 473.

²⁰¹ Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 79.

²⁰² Gormley L. Reviewed by Turner J. Prohibiting restrictions on trade within the EEC // European Intellectual Property Review. 1986, vol. 8(4). P. 128.

²⁰³ Case 153/78 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1979] ECR 2555, 8 dalis.

L. Gormley galiausiai teigia, kad yra aišku, kad EBS 36 straipsnis siūlo tikrai laikiną galimybę valstybėms narėms pateisinti prekių atmetimą.

ETT byloje *Firma Denkavit Futtermittel GmbH v Minister für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten des Landes Nordrhein-Westfalen*²⁰⁴ pabrėžė, kad EBS 30 straipsnis nėra sukurtas saugoti tam tikrų dalykų išimtinę valstybių narių jurisdikcijai, o tik leidžia nacionalinei teisei nukrypti nuo laisvo prekių judėjimo principo, nustatydamas tokio nukrypimo apimtį ir priemonę gali būti pateisinama siekiant tikslo, nurodyto tame straipsnyje. Atitinkamai šis straipsnis yra taikomas kartu su proporcingumo principu.

Kaip teigia Stephen Weatherill²⁰⁵, Teismas, vertindamas pasiteisinimo pagal EBS 30 straipsnį esmę, nuosekliai reikalauja, kad valstybės narės parodytų ne paprastą ginamą interesą, bet taip pat, kad įrodytų, jog priemonės, kurias pasirinko, yra proporcingos tikslams ir mažiausiai riboja prekybą bei yra būtinės pasiekti tikslą.

J. A. Usher²⁰⁶ nurodo, kad, remiantis EBS 36 straipsniu (dabar 30 straipsniu), negalima pateisinti veiksmų, pirmiausia grindžiamų tuo, kad jais siekiama palengvinti valdymo našta ar sumažinti valstybės išlaidas, nebent ta našta ar išlaidos tikrai viršytų pagrįstų reikalavimų normas.

Norint tiksliai atskleisti, kaip dažnai buvo nagrinėjamas proporcingumo principas laisvame prekių judėjime, ir kokiais bendrais interesais ar pagrindais, nurodytais EBS 30 straipsnyje valstybės narės bando pateisinti savo nacionalines priemones, mes panagrinėsime keletą ETT bylų, susijusių su EBS 30 straipsniu bei teismo suformuluotais privalomaisiais reikalavimais.

Mes pasirinkome nagrinėti keletą dažniausiai naudojamų EBS 30 straipsnio išimčių, siekdami atskleisti, kaip konkrečią išimtį bando pateisinti valstybės narės ir kaip tai vertina ETT.

Pirmoji išimtis, kurią mes nagrinėsime iš EBS 28 straipsnio yra viešoji tvarka.

Apibendrinant galima teigti, kad nukrypti nuo EBS 28 straipsnio galima tik remiantis EBS 30 straipsniu arba teismo suformuluotais privalomaisiais reikalavimais.

3.1.1. Viešoji tvarka

Pirmiausia, nagrinėjant proporcingumo principo taikymą naudojantis viešosios tvarkos išimtimi, pirmiausia reikia apsibrėžti viešosios tvarkos sąvoką. ETT byloje *Th. Kohl KG v*

²⁰⁴ Case 251/78 *Firma Denkavit Futtermittel GmbH v Minister für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten des Landes Nordrhein-Westfalen* [1979] ECR 3369.

²⁰⁵ Weatherill S. *Cases and Materials on EU Law*. Oxford University press. 7th edition, 2006. P. 364.

²⁰⁶ Usher J.A. *Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai*. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P.60.

*Ringelhan & Rennett SA and Ringelhan Einrichtungen GmbH*²⁰⁷ nurodė, kad ir kokie pateikiami sąvokos „viešojo tvarka“ aiškinimai, ji negali būti išplėsta taip, kad apimtų vartotojų apsaugos aspektus. Kaip teigia C. Bernard²⁰⁸, Lordas Slynnas pateikė platų viešosios tvarkos apibrėžimą - platesnį nei kada nors buvo suformuluotas ETT praktikoje. Jis teigė, kad kiekybiniai apribojimai, pateisinami viešosios tvarkos interesais, apima ne tik atvejus, kai veikloje iš prigimties esama blogybių, dėl kurių būtų pateisinamas apribojimas, bet ir atvejus, kai bendresni viešosios politikos reikalavimai, šiuo atveju - viešosios tvarkos palaikymas, pateisina priemones, kurių yra imamasi ir kurios, kol yra proporcingos, gali turėti ribojantį poveikį.

Vis dažniau valstybės narės pradeda remtis viešosios tvarkos išimtimi, kad pateisintų protestuotojų sudarytas laisvo prekių judėjimo kliūtis. Pavyzdžiui, byloje *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville*²⁰⁹, Prancūzija buvo nustačiusi minimalias degalų kainas, o tai, pasak ETT pažeidė Sutarties 28 straipsnį, nes leido Prancūzijos valdžios institucijoms manipuliuoti kainomis, o tai trukdė importuotojams patekti į rinką. Prancūzijos vyriausybė savo teisės aktus bandė pateisinti remdamasi EBS 30 straipsniu ir pasirėmė grėsme viešajai tvarkai dėl galimų smurto protrūkių, kurių buvo galima tikėtis iš mažmenininkų, kuriems būtų pakenkusi nevaržoma konkurencija. Kadangi Prancūzijos vyriausybė neįrodė, jog ji negalėjo, pasinaudodama savo turimomis priemonėmis, išspręsti protestuotojų keliamos grėsmės viešajai tvarkai ir saugumui klausimo, Teismas konstatavo, kad Prancūzija negalėjo remtis EBS 30 straipsniu²¹⁰.

Generalinis advokatas VerLorenas Van Themaatas²¹¹ laikėsi kitokio požiūrio. Jis iš esmės atmetė Prancūzijos vyriausybės argumentus. Generalinis advokatas teigė, kad negalima pritarti plačiam viešosios tvarkos aiškinimui, apimančiam pilietinius neramumus, nes tuomet privačios interesų grupės, o ne Sutartis ir Bendrijos institucijos apibrėžtų Bendrijos teikiamų laisvių mastą. Pasak jo, tokiais atvejais, laikantis viešosios tvarkos sampratos, valdžios institucijos privalo imtis veiksmų, kad sklandžiai pašalintų tokius neramumus. C. Bernard²¹² teigia, kad šitaip generalinis advokatas apvertė

²⁰⁷ Case 177/83 *Th. Kohl KG v Ringelhan & Rennett SA and Ringelhan Einrichtungen GmbH* [1984] ECR 3651, 19 dalis.

²⁰⁸ Bernard C. *Europos Sąjungos materialinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 84

²⁰⁹ Case 231/83 *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville* [1985] ECR 305.

²¹⁰ Ten pat, 20 dalis.

²¹¹ Opinion of Mr advocate VerLoren van Themaat delivered on 23 October 1984 in Case 231/83 *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville* [1985] ECR 305.

²¹² Bernard C. *Europos Sąjungos materialinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 82.

viešosios tvarkos argumentą aukštyn kojomis, ir tokiu būdu įžvelgė nacionalinių valdžios institucijų pareigą pašalinti interesų grupių sukurtas kliūtis laisvam prekių judėjimui.

Iš esmės, kaip teigia toliau C. Bernard, reikėtų kad interesų grupės neturėtų galimybių trikdyti vidaus rinkos veikimo, o valstybės narės - pilietinį nepaklusnumą laikyti pretekstu tvirtinti esant nacionalinius interesus. Bet, jei generalinio advokato požiūrio laikytumės iki galo, tai reikštų, kad valstybės vyriausybė būtų įpareigota imtis visų prieinamų priemonių (pasitelkti visas policijos pajėgas, kariuomenę?), kad užtikrintų laisvą prekių judėjimą. Kur tokiu atveju liktų pagrindinės teisės protestuoti ir kaip tai sietųsi su proporcingumo principu? Matome, šioje vietoje iškyla proporcingumo principas, tačiau jo taikymas šioje byloje daugiau neaiškinamas.

Nors ETT daugiau nepaaiškino dėl proporcingumo principo taikymo šioje byloje, tačiau pateikė tam tikrą atsakymą kitoje, *Commission of the European Communities v French Republic (ispaniškos braškės)*,²¹³ byloje. Byla buvo susijusi su Prancūzijos ūkininkų smurtiniais išpuoliais prieš žemės ūkio produktus iš kitų valstybių narių, ypač prieš ispaniškas braškes ir belgiškus pomidorus. Bylos faktinės aplinkybės rodė, kad, iškilus šiems incidentams, niekur nesimatė policijos, arba jei ji ir buvo, tai nesikišo, netgi kai jų pajėgų buvo gerokai daugiau nei kaltininkų. Be to, Prancūzijos valdžia nubaudė labai mažai to incidento sukėlėjų, nors kamera nemažai jų užfiksavo. ETT nutarė, kad EBS 28 straipsnis reikalauja, kad valstybės narės ne tik pačios nesiimtų priemonių ar neskatinėtų elgesio, galinčio sukelti kliūtis prekybai, bet ir, nagrinėjant kartu su Sutarties 10 straipsniu, imtųsi visų atitinkamų ir būtinų priemonių užtikrindamos, kad jų teritorijoje ši pagrindinė laisvė nebūtų pažeidžiama²¹⁴. Taigi, kaip pats Teismas teigė, jis gali tik tikrinti, ar atitinkama valstybė narė ėmėsi tinkamų priemonių laisvam prekių judėjimui užtikrinti.²¹⁵ Vadinasi, valstybės narės turi parinkti tokias priemones, kurios atitiktų proporcingumo principą, tai yra, būtų titinkamos ir būtinės. Kaip matyti, ETT nurodo du pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos turi būti vertinamas priemonės atitikimas proporcingumo principui.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad sąvoka „viešoji tvarka“ negali būti išplėsta taip, kad apimtų vartotojų apsaugos aspektus, o viešosios tvarkos išimtimi valstybė narė gali remtis, tik jei jos priemonės yra būtinės ir tinkamos.

²¹³ Case C-265/95 *Commission of the European Communities v French Republic* [1997] ECR 6959.

²¹⁴ Ten pat, 32 dalis.

²¹⁵ Ten pat, 35 dalis.

3.1.2. Visuomenės saugumas.

Kalbant apie išimtį iš laivo prekių judėjimo, būtent visuomenės saugumą, vienas užsienio autorių S. Weatherill²¹⁶ savo straipsnyje proporcingumo principą apibūdino taip: „bet kuri priemonė turi derintis prie situacijos reikalingumo ir turi varžyti prekybą ne daugiau, negu yra būtina.

Analizuojant visuomenės saugumą, svarbi byla, kurioje susiduriama su proporcingumo principu, yra *Ministre of Finance of Luxembourg v Richardt*²¹⁷. Byla buvo susijusi su kompiuteriniu prietaisu, kurį A. Richardt sutiko pristatyti į Sovietų Sąjungą. Nors prietaisas buvo kilęs iš JAV, tačiau jis buvo importuotas į Prancūziją ir cirkuliavo laisvoje Bendrijos rinkoje. Pagal atitinkamus susitarimus gaminys turėjo būti iš Prancūzijos eksportuotas oru, tačiau, kadangi vėlavo skrydis, Prancūzija, be Richardt žinios, nuvežė gaminį sausumos keliu į Liuksemburgą, o nenugabeno skrydžiu į Maskvą. Per klaidą, prekės buvo lydimos dokumento T1, kuris susijęs su prekėmis ne laisvoje Bendrijos cirkuliacijoje, o ne dokumentu T2. Liuksemburgo pareigūnai konfiskavo gaminį remdamiesi tuo, kad jis buvo lydimas netikslios deklaracijos, kuri slėpė jo strateginę prigimtį ir leido perkelti į Sovietų Sąjungą, tuo pažeisdama Liuksemburgo teisę, reikalaujančią specialios tranzito licenzijos.

S. Weatherill²¹⁸ apžvelgia šią bylą ir nurodo, kad ETT laikosi nuomonės, jog konfiskavimo metu prekės buvo tranzite Liuksemburge, greičiau negu buvo importuojamos į šią valstybę. Pareigūnai tokiu būdu elgėsi kaip tranzito tarnyba, kaip numatyta Reglamento 222/77²¹⁹ 11 str. Prekės nebuvo eksportas, reguliuojamas pagal Reglamentus 2603/69²²⁰ ir 2102/77²²¹. Šiuo požiūriu Teismas nukrypo nuo generalinio advokato Jacobs nuomonės²²², kuris teigė, kad tai yra eksportas iš Liuksemburgo į ne valstybę narę. Teismas laikė, kad čia egzistuoja bendrieji laisvo prekių tranzito Bendrijoje principai, apimantys visas prekes, ir strategines, ir ne. Dėl klausimo, ar priemonė pateisinama, Teismas buvo pasiruošęs pripažinti, kad visuomenės saugumas remiantis EBS 36 (dabar 30) str. apima kartu ir vidinį, ir išorinį saugumą. Prekyba prekėmis, kurios gali būti

²¹⁶ Weatherill S. The free movement of goods: a survey of the decisions of the Court of Justice // European Law review. 1992, vol. 17(5). P. 423-424.

²¹⁷ Case C-367/89 *Ministre of Finance of Luxembourg v Richardt* [1991] ECR 4621.

²¹⁸ Weatherill S. The free movement of goods: a survey of the decisions of the Court of Justice // European Law review. 1992, vol. 17(5). P. 423-424.

²¹⁹ Council Regulation (EEC) No 222/77 of 13 December 1976 on Community transit, OJ L 38-9, 1977.

²²⁰ Regulation (EEC) No 2603/69 of the Council of 20 December 1969 establishing common rules for exports, OJ L 324-27, 1969.

²²¹ Council Regulation (EEC) No 2102/77 of 20 September 1977 introducing a Community export declaration form, OJ L 246-27, 1977.

²²² Opinion of Mr advocate Jacobs delivered on 8 December 1991 in case C-367/89 *Ministre of Finance of Luxembourg v. Richardt* [1991] ECR 4621.

panaudotos strateginiams tikslams gali paveikti valstybės visuomenės saugumą. Tai leido Teismui apibendrinti, kad EBS 36 str. buvo galima iš principo pateisinti prekių priklausomybę tranzitui, apgalvotai strategijai specialioms valdžios procedūroms, pridedant tranzito dokumentus.

ETT smarkiai pabrėžė proporcingumo principo svarbą, kaip priemonę, padedančią apibrėžti visuomenės saugumo apimtį pagal EBS 36 str. Bet kokia priemonė turi derintis situacijos būtinybei (needs of the situation) ir turi varžyti prekybą ne daugiau, negu yra reikalinga (necessary). Bausmė, tokia kaip konfiskavimas, už pažeidimą teisėtų specialių procedūrų yra neproporcinga ten, kur, kaip teismas siūlo, visuomenės saugumas galėtų būti adekvačiai apsaugotas sugrąžinant gaminį ten, iš kur jis atvykęs. Šių principų pritaikymas priklauso nuo nacionalinių teismų.

Richardt tvirtina siaurą visuomenės saugumo nukrypimo apimtį ir pagrindinę rolę skiria proporcingumo principui. *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville*²²³ byloje buvo laikomasi tos pačios nuomonės. Šiame sprendime taip pat buvo nagrinėjamas visuomenės saugumo išimtis. Prancūzija tvirtino, kad fiksuojant minimalias degalų kainas buvo pažeistas 30 str., tačiau šis pažeidimas pateisinamas siekiant išvengti visuomenės neramumų, kurie gali sukelti kainų karus šiame sektoriuje. Teismas iš principo sutiko su šių ambicingų argumentų tinkamumu, bet išaiškino, kad tai priklausys nuo valstybės, nes ji turi įrodyti tikrą ir pagrindinę grėsmę, priemonės tinkamumą atremti tą grėsmę ir nebuvimą kitų priemonių, mažiau ribojančių prekybą. Panašiai, *Campus Oil Limited and others v Minister for Industry and Energy and others*²²⁴ ir *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*²²⁵, Teismas atkakliai laikėsi nuomonės, kad pareiškimas, liečiantis visuomenės saugumą, būtų tiriamas atsargiai, norint nuspręsti, ar priemonės, kurių buvo imtasi, buvo reikalingos ir proporcingos. *Ministre of Finance of Luxembourg v Richardt* byloje, Teismas nurodo, kad proporcingumo principo taikymas turėtų apimti prekės esmės, prigimties, pažeidimo aplinkybių ir prekybininko motyvų svarstymą. Vadinasi, ETT nurodo, kokios aplinkybės lemia, norint, kad priemonė būtų proporcinga. Panašiai teigė ir generalinis advokatas Jacobs²²⁶, nors, savo analizėje, tai darė reglamento 2603/69 kontekste. Jis tvirtino, kad faktas, jog Richardt nebuvo atsakingas už sprendimą pakeisti maršruto priemonę per Liuksemburgą, ir kad jis turėjo visus reikalingus dokumentus eksportui iš Prancūzijos, lėmė tai, kad gaminio konfiskacija yra neproporcinga priemonė.

²²³ Case 231/83 *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville* [1985] ECR 305.

²²⁴ Case 72/83 *Campus Oil Limited and others v Minister for Industry and Energy and others* [1984] ECR 2727

²²⁵ Case C-347/88 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [1990] ECR 4747

²²⁶ Opinion of Mr advocate Jacobs delivered on 8 December 1991 in case C-367/89 *Ministre of Finance of Luxembourg v. Richardt* [1991] ECR 4621.

Apibendrinant, galima teigti, kad ETT smarkiai pabrėžia proporcingumo principo svarbą, kaip priemonę, padedančią apibrėžti visuomenės saugumo apimtį pagal 30 str., bei nurodo, kad proporcingumo principo taikymas pateisinant priemonę visuomenės saugumu turėtų apimti prekės esmės, prigimties, pažeidimo aplinkybių ir prekybininko motyvų, svarstymą.

3.1.3. Žmonių sveikata bei gyvybės apsauga

Žmonių sveikata bei gyvybės apsauga yra labai svarbi pasiteisinimo galimybė, net jei tai ir trukdo laisvam prekių judėjimui. ETT beveik visada atsižvelgia į tokius valstybės narės pasiteisinimus, kai ji kliūtį laisvam prekių judėjimui bando pateisinti žmogaus sveikatos ar gyvybės apsaugos pagrindais. Tačiau Teismas visuomet nuodugniai išnagrinėja, ar tokios priemonės, nors ir bandomos pateisinti, yra proporcingos siekiamam tikslui.

Visuomenės sveikatos apsauga yra labai svarbu tiek kiekvienai valstybei narei atkirai, tiek ir visai Bendrijai. Todėl suprantama, kad bylų, susijusių būtent su šia apsaugos sritimi, yra nemažai. Viena iš bylų, kurioje valstybė narė bando pateisinti savo nacionalinę priemonę visuomenės sveikatos apsauga, yra, *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg*²²⁷. Byla iškilo dėl nacionalinio teisės akto reikalavimo įvynioti kiekvieną kramtomąjį saldainį, parduodant jį iš prekybos automatų. Kaip teigiama bylos *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* komentare²²⁸, Teismas nurodė, kad Austrijos teisės nuostata nustato kliūtį laisvam prekių judėjimui, nes importuotojai, norėdami prekiauti konditerijos, saldumynų gaminiais iš smulkių prekybos automatų Austrijoje, turi šiuos produktus supakuoti, o tai daro tai importą į valstybę narę daug brangesnį. Dar daugiau, smulkių prekių automatai, sukurti nepakuotoms prekėms, negali būti panaudoti pakuotoms prekėms. Taip pat bylos faktai rodo, kad nepakuoti cukraus gaminiai buvo neapsaugoti smulkiųjų prekių automatuose nuo sukeliančių ligų bakterijų, drėgmės ir vabzdžių.

Šios priemonės galėtų būti pateisintos, tik jei yra proporcingos, tai yra, priemonės turi būti tinkamos pasiekti vieną ar daugiau EBS 30 straipsnyje nurodytų tikslų, nagrinėjamu atveju – visuomenės sveikatos apsaugos, ir proporcingos, t. y. neviršyti to, kas yra būtina siekiamam tikslui pasiekti²²⁹. (apie tai daugiau žiūrėti byloje *Laboratoire de prothèses oculaires v Union nationale des syndicats d'opticiens de France ir Groupement d'opticiens lunetiers détaillants and Syndicat des*

²²⁷ Case C-366/04 *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2004] ECR.

²²⁸ Case Comment. Ban on sale of unwrapped chewing gum lawful. EU Focus 2006, vol.179/180. P. 36.

²²⁹ Case C-366/04 *Georg Schwarz v. Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2004] ECR, 33 dalis.

*opticiens français indépendants and Syndicat national des adapteurs d'optique de contact*²³⁰ ir sprendime *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium*²³¹). Vadinas, ETT proporcingumą paaiškina kaip būtino kriterijų, tuo dar laiau supainiodamas, kokie kriterijai iš tikrųjų atspindi proporcingumo principą.

Pirmiausia, siekiant nustatyti, ar priemonė yra proporcinga, reikia įvertinti, ar ji yra tinkama. Tinkama priemonė yra tuo atveju, kai draudimas pateisinamas visuomenės sveikatos apsaugos sumetimais, atsižvelgiant į tai, kad praeityje neįpakuoti produktai prekybos automatų patalpose buvo pablogėję dėl drėgmės ar vabzdžių, ypač skruzdžių. Dar keletas aplinkybių, papildančių tinkamumo kriterijų, kurias pateikė nacionalinis teismas, yra šios: neįpakuotus konditerijos gaminius iš prekybos automatų įsigyjantys vartotojai neišvengiamai plikomis rankomis, prieš tai jų nenusiplovę, turi paliesti prekę ir prekių paėmimo ertmę. Nacionalinis teismas mano, kad šios ertmės užteršimas patogeninėmis bakterijomis ir jų pernešimas ant išduodamos prekės nėra tik teorinė galimybė²³².

ETT, įvertinęs visas šias aplinkybes, laikėsi nuomonės, kad draudimas buvo pateisinamas, nes jis nustatė adekvačias (atitinkamas, pakankamas) ir proporcingas priemones apsaugoti visuomenės sveikatą. Vadinas, ETT sprendžia, ar priemonė atitinka proporcingumo principą, pagal tai, kokie interesai siekami saugoti, ir kokios priemonės tam parenkamos. Kadangi Teismas nustatė, kad nacionalinės priemonės buvo adekvačios siekiamam tikslui ir proporcingos, jos galėjo būti pateisintos visuomenės sveikata.

Byloje *Klas Rosengren, Bengt Morelli and others v Riksåklagaren*²³³ buvo svarstoma Švedijos teisės norma, draudžianti privatiems asmenims tiesiogiai importuoti į Švedijos teritoriją alkoholinius gėrimus. ETT, nagrinėdamas šią bylą, nurodė, kad pagal nusistovėjusią teismų praktiką žmonių sveikata ir gyvybė užima pirmą vietą tarp EB 30 straipsnyje saugomų objektų ar interesų, ir valstybės narės, laikydamosi Sutartyje nustatytų apribojimų, turi nuspręsti dėl to, koku lygiu jos ketina užtikrinti jų apsaugą. (Dėl apsaugos lygio taip pat žiūrėti bylas *Deutscher Apothekerverband eV v 0800 DocMorris NV and Jacques Waterval*²³⁴ *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark*²³⁵ ir *Commission of the European Communities v Kingdom of the*

²³⁰ Case C-271/92 *Laboratoire de Prothèses Oculaires v Union Nationale des Syndicats d'Opticiens de France and Groupement d'Opticiens Lunetiers Détaillants and Syndicat des Opticiens Français Indépendants and Syndicat National des Adapteurs d'Optique de Contact* [1993] ECR 2899, 12 dalis.

²³¹ Case C-373-92 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [1993] ECR 3107, 8 dalis.

²³² Case C-366/04 *Georg Schwarz v Bürgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2004] ECR, 34 ir 35 dalys.

²³³ Case C-170/04 *Klas Rosengren and others v Riksåklagaren* [2007] ECR.

²³⁴ Case C-322/01 *Deutscher Apothekerverband eV v 0800 DocMorris NV and Jacques Waterval* [2003] ECR 14887, 103 dalis.

²³⁵ Case C-192/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [2003] ECR 9693, 42 dalis.

*Netherlands*²³⁶). Ir nors ETT teigė, kad teisės aktai, kurių tikslas kontroliuoti alkoholio vartojimą atspindi EBS 30 straipsnyje pripažįstamą susirūpinimą visuomenės sveikata ir viešąja tvarka, tačiau nacionalinės valdžios institucijos turi įrodyti, kad jie atitinka proporcingumo principą, t. y. kad būtini nurodytam tikslui pasiekti, ir kad šio tikslo negalima pasiekti mažesnio masto arba mažesnį poveikį Bendrijos vidaus prekybai darančiais draudimais ar apribojimais.²³⁷ Kad priemonė turi būti proporcinga siekiamam tikslui, ETT patvirtina ir bylose *Konsumentombudsmannen (KO) v Gourmet International Products AB (GIP)*²³⁸, *Criminal proceedings against J.J.J. Van der Veldt*²³⁹, *Criminal proceedings against Harry Franzén*²⁴⁰.

Teismas, išnagrinėjęs bylos aplinkybes, konstatavo, kad tokios priemonės, kai draudimas importuoti yra taikomas visiems asmenims, nepaisant jų amžiaus, akivaizdžiai viršijo tai, kas būtina, atsižvelgiant į siekiamą tikslą apsaugoti jauniausius asmenis nuo alkoholio vartojimo sukeltos žalos. ETT net nurodo Europos Bendrijų Komisijos argumentą, kad amžius gali būti patikrinamas pateikus deklaraciją²⁴¹. Vadinasi, Švedijos priemonė negali pasiekti tikslo apriboti alkoholio vartojimą ir nėra proporcinga siekiamam tikslui.

Dar kitame sprendime *Commission of the European Communities v Portuguese Republic*,²⁴² ETT patvirtina, kad nesant suderintų standartų, valstybės narės turi nuspręsti dėl žmonių sveikatos ir gyvybės apsaugos užtikrinimo lygio ir dėl išankstinio leidimo reikalavimo prieš nagrinėjamų produktų pateikimą į rinką. Tačiau tokia valstybės narės taikoma priemonė neturėtų būti laikoma neviršijančia to, kas yra būtina siekiant nustatytų tikslų, kadangi ji dubliuoja kitose procedūrose taikytą kontrolę toje pačioje arba kitoje valstybėje narėje. Be to, nacionalinės valdžios institucijos neturi teisės be reikalo reikalauti techninių ar cheminių tyrimų ar laboratorinių bandymų, kurie jau buvo atlikti kitoje valstybėje narėje ir kurie yra jai prieinami ar, pateikus prašymą, gali būti jai pateikti. Todėl ETT nusprendė, kad Portugalijos Respublika nesilaikė proporcingumo principo ir pažeidė EBS 28 ir 30 straipsnius.

²³⁶ Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR I-11375, 42 dalis.

²³⁷ Case C-170/04 *Klas Rosengren and others v Riksåklagaren*, [2007] ECR, 39-50 dalys.

²³⁸ Case C-405/98 *Konsumentombudsmannen (KO) v Gourmet International Products AB (GIP)* [2001] ECR I-1795, 28 ir 32 dalis.

²³⁹ Case C-17/93 *Criminal proceedings against J.J.J. Van der Veldt* [1994] Page I-03537, 15 dalis.

²⁴⁰ Case C-189/95 *Criminal proceedings against Harry Franzén* [1997] ECR I-5909, 75 ir 76 dalis.

²⁴¹ Case C-170/04 *Klas Rosengrena and others v Riksåklagaren*, [2007] ECR, 54-56 dalys.

²⁴² Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2005] ECR I-9665, 44-52 dalys. Byla buvo susijusi su nacionaliniais teisės aktais, numatančiais importuotiems polietileningiems vamzdžiams patvirtinimo procedūrą neatsižvelgiant į kilmės valstybių narių išduotus patvirtinimo sertifikatus.

Byloje *Adriaan de Peijper, Managing Director of Centrafarm BV*²⁴³, Teismas svarstė Nyderlandų ribojančią sąlygą, kuria buvo reikalaujama, kad prieš pradėdant prekiauti tam tikrais farmaciniais produktais nacionalinės valdžios institucijoms būtina nurodyti tam tikrą informaciją, kurią buvo įmanoma pateikti tik gamintojams. Asmuo, kuris buvo kaltinamas pažeidęs šį reikalavimą, tai yra, nepateikęs reikiamos informacijos, buvo nubaustas dėl prekybos produktais, pirktais Jungtinėje Karalystėje, tačiau prekiautais Nyderlanduose. Šitie produktai buvo labai panašūs, netgi identiški į tuos, kuriuos jau Nyderlanduose pardavinėjo tas pats gamintojas ar įgaliotas importuotojas ir dėl kurių informacija jau buvo pateikta.

Nyderlandai bandė pateisinti savo reikalavimą žmogaus sveikatos ir gyvybės apsauga, tačiau Wyatt and Dashwood²⁴⁴ nurodo, kad Teismas pripažino, jog šie interesai priklauso pirmiausia interesams, saugomiems Sutarties 30 straipsnio, ir pabrėžė, kad nacionalinės priemonės negalės pasiteisinti šia išimtimi, jei žmogaus sveikata ar gyvybė galėtų būti efektyviai ginama mažiau ribojančiomis Bendrijos vidaus prekybą priemonėmis. Vadinasi, kaltinamas asmuo, kuris importavo labai panašų produktą, apie kurį informacija jau buvo pateikta, neprivalo vėl pateikti tokios informacijos. Negalima iš prekybininko reikalauti dokumentų, kurių jis negali gauti, nes nacionalinės valdžios institucijos gali šią informaciją gauti iš gamintojų ar jų agentų arba tiesiog bendradarbiauti su kitomis valstybių narių institucijomis. Kaip matyti, nors Teismas nenaudoja žodžio „proporcingumas“, tačiau, kad apie jį kalba, nurodo žodžiai „galėtų būti efektyviai ginama mažiau ribojančiomis Bendrijos vidaus prekybą priemonėmis“. Tai yra viena iš sudėtinių proporcingumo principo dalių.

Kaip teigia toliau Wyatt and Dashwood,²⁴⁵ tokiu atveju, kai priemonė turi lygiavertį rezultatą, tačiau daro menką poveikį prekybai, yra svarbu įvertinti nacionalinės priemonės proporcingumą iš esmės.

Vadinasi, teisminis priemonės proporcingumo vertinimas apima galimų alternatyvių priemonių, kuriomis galima pasiekti tikslą iš esmės, tyrimą²⁴⁶ ir sprendžia suderinamumą su RBS 30 straipsniu.

Byloje *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*²⁴⁷, kuri buvo susijusi su Niukaslio liga bei kalakutais, kurių importo bandė išvengti Jungtinė Karalystė, pateisindama savo draudimą visuomenės sveikata, ETT pareiškė, kad

²⁴³ Case 104/75 *Adriaan de Peijper, Managing Director of Centrafarm BV* [1976] ECR 613.

²⁴⁴ Wyatt and Dashwood's. European Union law. London: Sweet and Maxwell, 2000. P.348

²⁴⁵ Ten pat.

²⁴⁶ Ten pat.

²⁴⁷ Case 40/82 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1984] ECR 2793, 41 dalis.

aišku iš bylos informacijos, jog yra mažiau griežtų priemonių pasiekti tą patį rezultatą. Tokiu atveju, būdas, kurį pasirinko danų valdžia dėl importuojamų naminių paukščių iš kitų valstybių narių – netgi iš tų, kuriose neseniai buvo užfiksuotas Niukaslės ligos protrūkis – parodo, kad yra galima išsaugoti aukščiausius laisvės standartus nuo Niukaslės ligos be visiško importo iš šalių, kuriose vakcina yra vis dar naudojama, uždraudimo.

Šiuo atveju buvo nuspręsta, kad Jungtinė Karalystė pažeidė EBS 28 straipsnį.

Kitas sprendimas, susijęs su visuomenės sveikata, yra *Officier von Justitie v. Sandoz BV*²⁴⁸. Sandoz norėjo parduoti Olandijoje džiovintų vaisių, grūdų mišinį, kurių sudėtyje būtų vitaminų. Šiais mišiniais buvo laisvai prekiaujama Belgijoje ir Vokietijoje. Olandijos pareigūnai uždraudė prekiauti šiais mišiniais, remdamiesi tuo, kad vitaminai yra pavojingi visuomenės sveikatai. Tačiau, norėdami pateisinti šį draudimą, jie turi atitikti proporcingumo principą. Kaip teigia ETT, proporcingumo principas, kuris yra EBS 36 (dabar 30) straipsnio antroje dalyje, reikalauja, kad valstybės narės galia uždrausti produktų importą iš kitos valstybės narės turi būti ribojama tuo, kas yra būtina pasiekti teisėtą visuomenės sveikatos tikslą. Todėl, nacionalinės taisyklės, nustatančios tokius draudimus yra pateisinamos tik jei nacionalinė valdžia yra įsitikinusi, kad tai yra suderinama su visuomenės sveikatos būtinumu. Šioje byloje Teismas priemonę vertino tik pagal vieną proporcingumo principo kriterijų – būtinumą. Mūsų nuomone, kaip mes minėjome anksčiau, tai nėra išsamus priemonės įvertinimas.

M. Cuthbert²⁴⁹, nagrinėdamas jau minėtą *Cassis de Dijon* bylą, teigia, kad nors priemonė buvo tariamai priimta dėl visuomenės sveikatos interesų (apsaugoti padidėjusį vartojimą, atsiradusį dėl mažesnės *Cassis* sudėties) ir komercinių sandorių sąžiningumo, priemonė nebuvo būtina norint pasiekti šiuos tikslus. Kitokios priemonės, tokios kaip etiketės, kurios mažiau kliudytų prekybą, turėtų būti naudojamos norint pasiekti tuos pačius tikslus. Tokios priemonės, kaip ženklavimas etiketėmis, bus panagrinėti sekančiame poskyryje.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad nacionalinės priemonės negali pasiteisinti šia išimtimi, jei žmogaus sveikata ar gyvybė gali būti efektyviai ginama mažiau ribojančiomis Bendrijos vidaus prekybą priemonėmis. Ir tik nuo bylos aplinkybių priklausys, ar ETT pripažins priemonės atitikimą proporcingumo principui.

²⁴⁸ Case 174/82 *Officier von Justitie v. Sandoz BV* [1983] ECR 2445, 18 dalis.

²⁴⁹ Cuthbert M. Nutshells. *European Union Law*. 4th edition. London, Sweet and Maxwell, 2003. P. 65-66.

3.2. Europos Teisingumo Teismo suformuluoti privalomi reikalavimai

Kaip jau minėjome, priemonės, vienodai taikomos tiek nacionalinėms, tiek importuojamoms prekėms, gali būti atleistos nuo EBS 28 straipsnio taikymo, pasitelkiant tiek EBS 30 straipsnį, tiek proporcingus „privalomus reikalavimus“²⁵⁰.

Pirmiausia, pradedant kalbėti apie proporcingumo principo reikšmę valstybei narei teisinant savo priemonę privalomais reikalavimais, būtina trumpai apibrėžti, kas tai yra privalomi reikalavimai.

Privalomais reikalavimais ETT papildė EBS 30 straipsnio leidžiančias nukrypti nuostatas. Tačiau, kaip Teismas teigė *Aragonesa de Publicidad Exterior SA ir Publivia SAE prieš Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Cataluña*²⁵¹ byloje, šie privalomi reikalavimai galioja tik vienodai, o ne skirtingai taikomoms priemonėms. Be to, jei yra teisės suderinimas, privalomais reikalavimais negalima remtis²⁵².

Dar kitaip, pavyzdžiui, byloje *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*²⁵³, šie reikalavimai yra įvardijami kaip „imperatyvūs reikalavimai“, o pavyzdžiui, *Criminal proceedings against Bernard Keck and Daniel Mithouard*²⁵⁴ sprendime – „viršesni reikalavimai visuomenės interesais“.

Dauguma ETT bylų yra susiję su išankstiniais leidimais, kuriuos valstybės narės bando pateisinti mokesčių kontrolės veiksmingumu bei kitokiais pagrindais. Byloje *Commission of the European Communities v Republic of Finland*²⁵⁵ iškilo tokia pati situacija. Komisija prašė ETT pripažinti, kad kitoje valstybėje narėje teisėtai įregistruotų ir naudojamų transporto priemonių atžvilgiu reikalaujama tranzito leidimo, Suomijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal EB 28 ir 30 straipsnius. Suomija tokią savo priemonę siekė pateisinti mokesčių kontrolės veiksmingumu bei kelių eismo saugos tikslų įgyvendinimu. Ji teigė, kad kai Suomijoje neįregistruota transporto priemonė eksploatuojama Suomijos teritorijoje, turi egzistuoti galimybė be klaidos rizikos patikrinti, ar tai yra nuo vienkartinio mokesčio atleista transporto priemonė, ar transporto priemonė,

²⁵⁰ Turner V. The interpretation of article 30 of EC treaty: Keck and Mithouard one year on // International Company and Commercial Law Review 1994, 5(12). P. 422-425.

²⁵¹ Sujungtos bylos C-1/90 ir 176/9 *Aragonesa de Publicidad Exterior SA ir Publivia SAE prieš Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Cataluña* [1991] ECR 4151, 13 dalis.

²⁵² Case 120/78 *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein („Cassis de Dijon“)* [1979] ECR 649, 8 dalis.

²⁵³ Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1987] ECR 1227, 30 dalis.

²⁵⁴ Joined Case C-267/91 and C-268/91 *Criminal proceedings against Bernard Keck and Daniel Mithouard* [1993] ECR 6097, 15 dalis.

²⁵⁵ Case C-54/05 *Commission of the European Communities v Republic of Finland* [2007] ECR.

už kurią šis mokestis turi būti sumokėtas. Be to, tranzito leidimo tvarka garantuoja, jog duomenys bus pateikti transporto priemonių registrai, o tai yra būtina siekiant kontroliuoti metinio mokesčio rinkimą. Taip pat, šie duomenys yra būtinai atsižvelgiant į kelių eismo saugos tikslą, ypač kelių taisyklių pažeidimo ar avarijos atveju. Vadinas, Suomija teigia, kad ji atitinka proporcingumo principą (nors nurodo tik vieną iš kriterijų) ir todėl neprieštaruja EB 28 ir 30 straipsniams.²⁵⁶

Dėl kelių eismo saugos ETT nesiginčija, kad tai yra bendro intereso pagrindas, tačiau nėra įrodyta, kaip teigia ETT, kad išduodant tranzito leidimą, iš tikrųjų siekiama įgyvendinti kelių eismo saugos tikslą, nes šio leidimo reikalavimas taikomas ne visoms kitoje valstybėje narėje įregistruotoms transporto priemonėms, eksploatuojamoms Suomijos teritorijoje. Vadinas, Suomijos vyriausybė neįrodė, jog kelių eismo saugos tikslas gali pateisinti tranzito leidimo procedūrą.²⁵⁷ Tai, kad priemonė turi būti būtina siekiant tikslą ir turi atitikti proporcingumo principą, ETT patvirtina ir byloje *ATRAL SA v Belgian State*²⁵⁸, *Commission of the European Communities v Italian Republic*²⁵⁹. *Criminal proceedings against Johannes Gerrit Cornelis van Schaik*²⁶⁰.

Tačiau dėl veiksmingos mokesčių kontrolės pateisinimo, nors ETT ir neginčija argumento, kad Suomija gali teisėtai nustatyti kontrolės procedūras, leidžiančias patikrinti, kurios transporto priemonės, nors jos ir turi būti įregistruotos Suomijoje, laikinai gali būti atleidžiamos nuo transporto priemonių mokesčio, tačiau nustato, kad ji konkrečiai neįrodo aptariamo laisvo prekių judėjimo apribojimo proporcingumo siekiamo tikslo atžvilgiu. Teismas konstatuoja, kad tikslas gali būti pasiektas prekybą Bendrijos viduje ribojančiomis priemonėmis. Tokios priemonės pagal ETT yra: privaloma tvarka transporto priemonės savininkui arba valdytojui savo iniciatyva pranešti apie eksploatavimo pradžią kartu nustatant atitinkamas sankcijas, jei šis administracinis formalumas būtų neįvykdytas. Tokio pranešimo atveju būtų tinkama nustatyti protingą terminą, prasidedantį nuo pranešimo apie eksploatavimo pradžią, per kurį mokesčio mokėtojai būtų leidžiama naudoti transporto priemonę nesumokėjus transporto priemonių mokesčių.²⁶¹ (Taip pat žiūrėti sprendimą *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*²⁶²).

Vadinas, ETT, vertindamas priemonės atitikimą proporcingumo principui, tikrina, ar priemonė yra būtina pasiekti tikslui ir ar nėra priemonių, mažiau ribojančių prekybą.

²⁵⁶ Case C-54/05 *Commission of the European Communities v Republic of Finland* [2007] ECR, 25-28 dalys.

²⁵⁷ Ten pat, 41-43 dalys.

²⁵⁸ Case C-14/02 *ATRAL SA v Belgian State* [2003] ECR 4431, 67 dalis.

²⁵⁹ Case C-420/01 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [2003] ECR 6445.

²⁶⁰ Case C-55/93 *Criminal proceedings against Johannes Gerrit Cornelis van Schaik* [1994] ECR 4837, 19 dalis.

²⁶¹ Case C-54/05 *Commission of the European Communities v Republic of Finland* [2007] ECR, 44-46 dalys.

²⁶² Case C-176/84 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [1987] ECR 1193, 25 dalis.

Vienas iš ETT suformuluotų privalomųjų reikalavimų – aplinkos apsauga. Sprendime *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark*²⁶³ Danija reikalavo, kad alus ir nealkoholiniai gėrimai būtų pilstomi į pakartotinai naudoti tinkamą tarą, kuri visa būtų naudojama pagal taros keitimo sistemą. ETT šiuo atveju nustatė, kad taros keitimo sistema buvo neatskiriamas elementas sistemos, turinčios užtikrinti pakartotinį taros naudojimą ir dėl to buvo proporcinga. Vadinas, Danijos priemonė atitiko siekiamus tikslus, būtent aplinkos apsaugą, todėl buvo pateisinama.

Valstybės narės dažnai savo nacionalines priemones bando pateisinti vartotojų interesais. Tačiau ETT šiose bylose labai atidžiai nagrinėja priemonės atitikimą proporcingumo principui. Nors *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA*²⁶⁴ byloje jis nustatė, kad valstybė narė galėjo pateisinti savo teisės aktus, kuriais reikalavo naudoti tik konkrečios rūšies pakuotę, tačiau tai pažeidė proporcingumo principą – smarkiai viršijo atitinkamo tikslo reikalavimus. Kaip jis teigia vienoje byloje, vartotojus galima lygiai taip pat veiksmingai ginti kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, ženklinimo taisyklėmis, kurios mažiau kliudo laisvam prekių judėjimui.²⁶⁵

Dar viena byla, kurioje valstybės narės rėmėsi vartotojų apsauga, yra *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*²⁶⁶. Pavadinimas „Bier“ pagal Vokietijos teisės aktus galėjo būti suteikiamas tik produktams, pagamintiems tik iš miežių salyklo, apynių, mielių ir vandens. Jei buvo naudojami kiti produktai, pavyzdžiui, tokie kaip ryžiai ar kukurūzai, kurie dažniausiai buvo naudojami aluje, gaminamame kitose valstybėse narėse, toks alus pagal Vokietijos teisę neturėjo teisės vadintis „Bier“. Vokietijos vyriausybė bandė pavadinimo „Bier“ naudojimą pateisinti vartotojų apsaugos motyvu. Jie pateikė tokius argumentus: kadangi vokiečiai pavadinimą „Bier“ siejo su produktais, pagamintais tik iš išvardytų sudedamųjų dalių, tai yra, tik iš miežių salyklo, apynių, mielių ir vandens, vartotojai galėjo būti klaidinami, taip pavadinus produktus, kurių sudedamosios dalys yra kitokios.

ETT atmetė šiuos Vokietijos vyriausybės argumentus ir, pareiškė, kad valstybės narės teisės aktai neturėtų „tikslingai įtvirtinti tam tikrų vartotojų įpročių, taip sustiprindama pranašumą, kurį turi šiuos įpročius tenkinančios nacionalinės pramonės šakos“²⁶⁷. ETT daro nuorodą į kitą savo sprendimą *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*

²⁶³ Case 302/86 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [1988] ECR 4607, 13 dalis.

²⁶⁴ Case 261/81 *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA* [1982] ECR 3961.

²⁶⁵ Case 120/78 *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein („Cassis de Dijon“)* [1979] ECR 649, 17 dalis.

²⁶⁶ Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1987] ECR 1227.

²⁶⁷ Ten pat, 32 dalis.

²⁶⁸ (vyno ir alaus byla), kurioje jau buvo suformuota Teismo praktika dėl vartotojų įpročių formavimo.

Toliau Teismas nurodo, kad vartotojus galima ginti priemonėmis, netrukdančiomis importuoti teisėtai pagamintų ir kitose valstybėse narėse pardavinėjamų produktų, konkrečiai - įvedus privalomą tinkamų etikečių, kuriose būtų nurodytas parduodamo produkto pobūdis, pritvirtinimą. ETT pažymi, kad šios etiketės gali būti tvirtinamos net prie statinaičių ar alaus čiaupų, kai parduodamas pilstomas alus²⁶⁹.

Vadinasi, dažniausiai Teismas nustato, kad valstybės narės taikomas privalomasis reikalavimas turėtų būti įgyvendintas darydamas prekybai ne tokį didelį poveikį.

Taip pat valstybės narės bando pasiteisinti ir visuomenės sveikatos apsauga. Vokietijos vyriausybė jau minėtoje byloje *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*²⁷⁰ rėmėsi taip pat ir šiuo pagrindu. Vokietijos įstatymas draudė aluje naudoti kokius nors priedus, ir savo bandė priemonę pateisinti visuomenės sveikatos apsauga. Jie teigė, kad dėl Vokietijos alaus gėrėjų suvartojamo alaus kiekio bendros sveikatos profilaktikos sumetimais buvo svarbu sumažinti išgeriamų priedų kiekį²⁷¹. Vadinasi, Vokietijos valdžia tarsi norėjo šiuo būdu apsaugoti alaus mėgėjus nuo per didelio alaus kiekio išgėrimo.

Daug vertingos informacijos šioje byloje pateikė generalinis advokatas Slynnas.²⁷² Jis teigė, kad tokiu būdu neproporcinga siekti pateisinti taisyklės, dėl kurių visa visuomenė atibojama nuo kitokio nei šalyje pagaminto alaus, nes kai kurie priedai gali kelti riziką asmeniui, išgeriančiam daugiau nei 1000 litrų alaus per metus, arba alkoholiui, jau kenčiančiam nuo kepenų cirozės. Sutinkant su tuo, kad tokiems asmenims gali būti reikalinga apsauga, yra kitų būdų ją pasiekti: medikų konsultacijos ir savitvarda – tai tik du iš jų.

ETT Vokietijos vyriausybės pateiktiems argumentams taip pat nepritarė ir nustatė, kad draudimas buvo neproporcingas dėl dviejų priežasčių: pirma, kituose Vokietijos nealkoholiniuose gėrimuose leidžiama naudoti priedus ir, antra, draudimas taikytas ne tik priedams, kurių galima sukelti žala buvo moksliskai įrodyta.²⁷³

²⁶⁸ Case 170/78 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1980] ECR 417.

²⁶⁹ Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1987] ECR 1227, 36 dalis.

²⁷⁰ Ten pat.

²⁷¹ Ten pat, 48 dalis.

²⁷² Opinion of Mr Advocate General Sir Gordon Slynn delivered on 18 September 1986 in Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*.

²⁷³ Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1987] ECR 1227,

Vadinasi, ETT dažniausiai siūlo problemą išspręsti pasitelkiant ženklinį. Tačiau su ženklinimu gali iškilti tam tikrų problemų, kaip tai atsitiko *Criminal proceedings against Yannick Geffroy and Casino France SNC*²⁷⁴ byloje. Kaip teigia C. Bernard²⁷⁵, jei ženklinimas yra tinkamas sprendimas, dėl etikečių turinį ir kalbą reguliuojančių nacionalinių taisyklių gali kilti klausimų Sutarties 28 straipsnio aspektais, nes etiketę gali tekti keisti, atsižvelgiant į tai, kokioje šalyje prekė parduodama. Kaip rodo *Criminal proceedings against Yannick Geffroy and Casino France SNC* byla, dėl šios priežasties Teismas neleido daryti nebūtinų jokios etiketės pakeitimų.

Ši byla buvo susijusi su „Co-ca Cola“ gaminių prekyba Prancūzijoje, ant kurių buvo užklijuotos angliškos etiketės. Tai prieštaravo Prancūzijos įstatymui, reikalavusiam, kad visos etiketės būtų prancūzų kalba. Importuotojai teigė, kad „Coca Cola“ yra labai gerai žinomas produktas, todėl vartotojams dėl žymėjimo anglų kalba neturi kilti nepatogumų. ETT jų argumentą palaikė. Jis nurodė, jog nacionaliniu teisės aktu negalima reikalauti maisto produktų ženklini konkrečia kalba ir neleisti tam vartoti kitos pirkėjams lengvai suprantamos kalbos arba užtikrinti, kad pirkėjas bus informuojamas kitomis priemonėmis.

C. Bernard²⁷⁶ nurodo, kad yra ir kitaip mąstančių, negu ETT. Pavyzdžiui, Von Heydebrando manymu, Teismas klysta manydamas, kad vartotojai etiketėmis yra pakankamai informuojami. Jis taip pat įrodinėja, kad lėšas, sutaupytas atsisakius teisės derinimo, nacionalinės valdžios institucijos išleidžia nustatydamos, ar importuojamas produktas kilmės valstybėje narėje yra teisėtai pagamintas ir parduodamas.

Apibendrinant šį skyrių, darytinos tokios išvados.

Pirma. Nukrypti nuo EBS 28 straipsnio galima tik remiantis EBS 30 straipsniu arba ETT suformuluotais privalomaisiais reikalavimais.

Antra. ETT pabrėžia proporcingumo principo svarbą, kaip priemonę, padedančią apibrėžti visuomenės saugumo apimtį pagal 30 str., ir privalomus reikalavimus bei nurodo, kad proporcingumo principo taikymas pateisinant priemonę visuomenės saugumu turėtų apimti prekės esmės, prigimties, pažeidimo aplinkybių ir prekybininko motyvų. svarstymą.

Trečia. Bylose, kuriose valstybės narės bando nacionalines priemones pateisinti vartotojų interesais, ETT labai atidžiai nagrinėja priemonės atitikimą proporcingumo principui.

²⁷⁴ Case C-366/98 *Criminal proceedings against Yannick Geffroy and Casino France SNC* [2002] ECR 10251.

²⁷⁵ Bernard C. *Europos Sąjungos materialinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 147.

²⁷⁶ Ten pat.

Ketvirta. Sąvoka „viešoji tvarka“ negali būti išplėsta taip, kad apimtų vartotojų apsaugos aspektus, o viešosios tvarkos išimtimi valstybė narė gali remtis, tik jei jos priemonės yra būtinos ir tinkamos.

Penkta. Sprendimuose dėl vartotojų apsaugos pagrindų ETT dažniausiai siūlo problemą išspręsti pasitelkiant ženklumą.

Šešta. Nacionalinės priemonės negali būti pateisintos žmogaus sveikatos ar gyvybės apsauga, jei gali būti efektyviai ginama mažiau ribojančiomis Bendrijos vidaus prekybą priemonėmis. Ir tik nuo bylos aplinkybių priklausys, ar ETT pripažins priemonės atitikimą proporcingumo principui.

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje nėra apibrėžtos vieningos proporcingumo principo sąvokos, tačiau ir ETT nepateikia pačio proporcingumo principo apibrėžimo, o tik nurodo, pagal ką reikia vertinti, ar priemonė atitinka proporcingumo principą.
2. Siaura ETT proporcingumo principo analizė apsunkina valstybėms narėms Europos Bendrijos teisės taikymą bei mažina teisinį tikrumą, nes ETT, dažnai vertindamas priemonę tik pagal vieną kriterijų, neišsamiai atlieka proporcingumo principo tyrimą.
3. Proporcingumo principo turinys, kurį sudaro vidinės dalys, dar kitaip vadinami kriterijai, yra kintantis, priklausantis nuo aplinkybių, kurių visumoje jis yra taikomas.
4. Yra išskiriami du pagrindiniai proporcingumo principo – tinkamumo ir būtinumo kriterijai bei papildomas – adekvatumo kriterijus, kurių taikymui ETT daro labai didelę įtaką.
5. Valstybės narės dažnai nepateikia reikiamos informacijos ar išsamių įrodymų, kad jų naudojama priemonė atitinka proporcingumo principą, nes po pasiteisinimu slepia ekonominės naudos siekimą arba valstybėms narėms nėra aiškus proporcingumo principo taikymas.
6. ETT smarkiai pabrėžė proporcingumo principo svarbą, kaip priemonę, padedančią apibrėžti išimčių pagal EBS 30 str. bei privalomų reikalavimų apimtį.

NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos stojimo į ES sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-1; 2005, Nr. 58-2040.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TARPTAUTINĖS SUTARTYS

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMAI IR KITI TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.

EUROPOS BENDRIJOS TEISĖS AKTAI

1. European Union — consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty establishing the European Community. OJ C 321, 2006.
2. Treaty establishing a Constitution for Europe. OJ C 310, 2004.

REGLAMENTAI

1. Regulation (EEC) No 2603/69 of the Council of 20 December 1969 establishing common rules for exports, OJ L 324-27, 1969.
2. Council Regulation (EEC) No 222/77 of 13 December 1976 on Community transit, OJ L 38-9, 1977.
3. Council Regulation (EEC) No 2102/77 of 20 September 1977 introducing a Community export declaration form, OJ L 246-27, 1977.

DIREKTYVOS

1. Commission Directive 70/50/EEC of 22 December 1969 based on the provisions of Article 33 (7), on the abolition of measures which have an effect equivalent to quantitative restrictions on imports and are not covered by other provisions adopted in pursuance of the EEC Treaty, OJ L 13-19, 1970.

2. Council Directive 89/106/EEC of 21 December 1988 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to construction products, OJ L 40-11, 1989.

3. Directive 1999/34/EC of the European Parliament and of the Council of 10 May 1999 amending Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ L 283-6, 1999.

4. Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulations, OJ L 204-21, 1998.

5. Directive 1999/4/EC of the European Parliament and of the Council of 22 February 1999 relating to coffee extracts and chicory extracts, OJ L 66-13, 1999.

6. Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to the labelling, presentation and advertising of foodstuffs, OJ L 109-6, 2000.

7. Directive 2002/46/EC of the European Parliament and of the Council of 10 June 2002 on the approximation of the laws of the Member States relating to food supplements, OJ L 183-12, 2002.

KITI EUROPOS BENDRIJOS TEISĖS AKTAI

1. Decision No 3052/95/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1995 establishing a procedure for the exchange of information on national measures derogating from the principle of the free movement of goods within the Community, OJ L 321-30, 1995.

2. Council of the European Union. Review of the EU Sustainable development Strategy. Brussels, 11218, 2007.

Specialioji literatūra

KNYGOS

1. Bernard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005.
2. Black's law dictionary/ed. Garner B. A. 7th edition. London: St. Paul Minn, 1999.
3. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
4. Craig P., De Burca G. EU law. Text, cases and materials. 3th edition. Oxford: Oxford University Press, 2003.
5. Cuthbert M. Nutshells. European Union Law. 4th edition. London: Sweet and Maxwell, 2003.
6. Europos Sąjunga. Steigimo dokumentai ir Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Leidinio parengėjas ir sudarytojas Gediminas Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2005.
7. Fairhurst J., Vincenzi Ch. Law of European Community. 4th edition. Dorchester: Dorset Press, 2003.
8. Heyvaert V. Balancing trade and environment in the European Union: proportionality substituted? Oxford: Oxford University Press, 2001.
9. Junevičius A. ir Schafer H. M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė. Kaunas: Aušros spaustuvė, 2005.
10. Kinderis A. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2004.
11. Kruopas J., Lyderis A. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mintis, 1972.
12. Svecevičius B. Anglų – lietuvių kalbų žodynas. Kaunas: Aura, 1992.
13. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
14. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
15. Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001.
16. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
17. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. T8.
18. Vitkus A. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2002.
19. Weatherill S. Cases and Materials on EU Law. Oxford University press. 7th edition, 2006.
20. Wyatt and Dashwood's. European Union law. London: Sweet and Maxwell, 2000. P.135

21. Woods L. Free movement of Goods and Services within the European Community. European business law library, ASHGATE, 2004.

ŽURNALŲ STRAIPSNAI

1. Case Coment. Ban on sale of unwrapped chewing gum lawful. EU Focus 2006, vol. 179/180. P. 36.

2. Clough M., Forwood N. The Single European Act and free movement: legal implications of the provisions for the completion of the internal market // European law review. 1986, vol. 11(6). P. 383-408.

3. Desmedt A. Proportionality in WTO law // Journal of International Economic Law. 2001, vol. 4(3). P. 441-480.

4. Eilmansberger T., Thhyri P. Third-country antitrust sanctions and EC law – comments on the advocate general's opinion in C-308/04 P SGL Carbon/Commission // European Competition Law Review. 2006, vol. 27(7). P. 397-402.

5. Gormley L. Reviewed by Turner J. Prohibiting restrictions on trade within the EEC // European Intellectual Property Review. 1986, vol. 8(4). P. 128.

6. Jankauskas K. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, Nr.59(51). P. 137-150.

7. Kargaudienė A. Proporcijumo principas administracinėje teisėje (taikymo praktika Lietuvos teismuose) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(78). P. 29.

8. Lang J.T. Compensation for unjustified administrative procedures in community law // European Competition Law Review. 2002, vol. 23(10). P. 490-494.

9. Maitland-Walker J. Free movement of goods – marketing of a cosmetic product. Case comment. // European Competition Law Review 2000, vol. 21(10). P. 115-116.

10. Mazzeschi R. P. Cannizzaro. Enzo. Il principio della proporzionalità nell'ordinamento internazionale. Book Review // European Journal of Internal Law, 2002.

11. Oliver P. Some further reflections on the scope of articles 28–30(ex 30–36) EC // Common Market Law Review. 1999, vol. 36. P. 783–806.

12. Principle of Proportionality in the Laws of Europe. European Law review/ed C. Holly, Ellis E. // 1999, vol. 24(6). P. 684.

13. Shaw D., Nadin V., Seaton K. The application of subsidiarity in the making of European environmental law // European Environment. 2000, vol. 10(2). P. 85-95.

14. Shuibhne N. N. The free movement of goods and article 28 EC: an evolving framework // *European Law Review*. 2002, vol. 27(4). P. 408-425.

15. Snell J. ir Andenas M. How far? The internal market and Restrictions On the Free Movement of Goods and Services: Part 2 // *International and Comparative Corporate Law Journal*. 2000, vol. 2. P. 361-388.

16. Soloveičikas D. Europos Teisingumo Teismo praktikos konvergencija nustatant laisvo prekių, paslaugų ir žmonių judėjimo sąlygas (1) // *Justitia*. 2003, Nr. 1-2 (43-44). P. 62-66.

17. Soriano L.M. How proportionate should anti-competitive state intervention be. // *European Law review*. 2003, vol. 28(1). P. 112-123.

18. Turner V. The interpretation of article 30 of EC treaty: Keck and Mithourd one year on // *International Company and Commercial Law Review* 1994, vol. 5(12). P. 422-425.

19. Weatherill S. The free movement of goods: a survey of the decisions of the Court of Justice // *European Law review*. 1992, vol. 17(5). P. 423-424.

EUROPOS TEISINGUMO TEISMO BYLOS IR GENERALINIŲ ADVOKATŲ NUOMONĖS

1. Case 8/55 *Fédération Charbonnière de Belgique v High Authority of the European Coal and Steel Community* [1956] ECR 292.

2. Case 7/68 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1968] ECR 423.

3. Case 104/75 *Adriaan de Peijper, Managing Director of Centrafarm BV* [1976] ECR 613.

4. Case 46/76 *W. J. G. Bauhuis v The Netherlands State* [1977] ECR 5.

5. Opinion of Mr Advocate General Sir Gordon Slynn delivered on 18 September 1986 in case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*

6. Case 120/78 *Rewe Zentrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein („Cassis de Dijon“)* [1979] ECR 649.

7. Case 153/78 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany* [1979] ECR 2555.

8. Case 170/78 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1980] ECR 417.

9. Case 251/78 *Firma Denavit Futtermittel GmbH v Minister für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten des Landes Nordrhein-Westfalen* [1979] ECR 3369.

10. Case 132/80 *NV United Foods and PVBA Aug. Van den Abeele v Belgian State* [1981] ECR 995.

11. Case 124/81 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UHT milk)* [1983] ECR 203.
12. Case 261/81 *Walter Rau Lebensmittelwerke v De Smedt PVBA* [1982] ECR 3961.
13. Case 40/82 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1984] ECR 2793.
14. Case 66/82 *Fromançais SA v Fonds d'orientation et de régularisation des marchés agricoles (FORMA)* [1983] ECR 395.
15. Case 174/82 *Officier von Justitie v. Sandoz BV* [1983] ECR 2445.
16. Case 72/83 *Campus Oil Limited and others v Minister for Industry and Energy and others* [1984] ECR 2727.
17. Case 177/83 *Th. Kohl KG v Ringelhan & Rennett SA and Ringelhan Einrichtungen GmbH* [1984] ECR 3651.
18. Case 231/83 *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville* [1985] ECR 305.
19. Opinion of Mr advocate VerLoren van Themaat delivered on 23 October 1984 in case 231/83 *Henri Cullet and Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers v Centre Leclerc à Toulouse and Centre Leclerc à Saint-Orens-de-Gameville* [1985] ECR 305.
20. Case C-176/84 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [1987] ECR 1193.
21. Case 178/84 *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany (Alaus grynumo)* [1987] ECR 1227.
22. Case 302/86 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [1988] ECR 4607.
23. Case C-347/88 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [1990] ECR 4747.
24. Case C-95/89 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1992] ECR 4545.
25. Opinions of mr advocate general C. Gulmann delivered on 8 april 1992 in case C-95/89 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [1992] ECR 4545.
26. Case C-367/89 *Ministre of Finance of Luxembourg v Richardt* [1991] ECR 4621.

27. Opinion of Mr advocate Jacobs delivered on 8 December 1991 in case C-367/89 *Ministre of Finance of Luxembourg v. Richardt* [1991] ECR.
28. Joined cases C-1/90 ir 176/90 *Aragonesa de Publicidad Exterior SA and Publivía SAE v Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Cataluña* [1991] ECR 4151.
29. Case C-62/90, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, [1992] ECR 2575.
30. Case C-169/91 *Council of the City of Stoke-on-Trent and Norwich City Council v B & Q plc* [1992] ECR 6635.
31. Joined Case C-267/91 and C-268/91 *Criminal proceedings against Bernard Keck and Daniel Mithouard* [1993] ECR 6097.
32. Case C-271/92 *Laboratoire de prothèses oculaires v Union nationale des syndicats d'opticiens de France ir Groupement d'opticiens lunetiers détaillants and Syndicat des opticiens français indépendants and Syndicat national des adapteurs d'optique de contact* [1993] ECR 2899.
33. Case 315/92 *Verband Sozialer Wettbewerb eV v Clinique Laboratoires SNC et Estée Lauder Cosmetics GmbH* [1994] ECR 317.
34. Case C-373/92 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [1993] ECR 3107.
35. Case C-17/93 *Criminal proceedings against J.J.J. Van der Veldt* [1994] ECR 3537.
36. Case C-55/93 *Criminal proceedings against Johannes Gerrit Cornelis van Schaik* [1994] ECR 4837.
37. Case C-5/94 *Reinhard Gebhard prieš Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano* [1995] ECR 4165.
38. Case C-293/94 *Criminal proceedings against Jacqueline Brandsma* [1996] ECR 3159.
39. Joined cases C-34/95 C-35/95 C-36/95 *Konsumentombudsmannen (KO) v De Agostini (Svenska) Förlag AB and TV-Shop i Sverige AB and* [1997] ECR 3843.
40. Case C-189/95 *Criminal proceedings against Harry Franzén* [1997] ECR 5909.
41. Case C-265/95 *Commission of the European Communities v French Republic* [1997] ECR 6959.
42. Case C-368/95 *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag* [1997] ECR 3689.
43. Opinion of Mr Advocate General Cosmas delivered on 2 July 1998 in Case C-77/97 *Österreichische Unilever GmbH v Smithkline Beecham Markenartikel GmbH* [1999] 431.

44. Case C-77/97 *Österreichische Unilever GmbH v Smithkline Beecham Markenartikel GmbH* [1999] 431.
45. Case C-124/97 *Markku Juhani Läärä, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) and Suomen valtio (Finnish State)* [1999] ECR 606.
46. Case C-220/98 *Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG v Lancaster Group GmbH*, [2000] ECR 117.
47. Case C-254/98 *Schutzverband gegen unlauteren Wettbewerb prieš TK- Heimdienst Sass GmbH* [2002] ECR 151.
48. Case C-366/98 *Criminal proceedings against Yannick Geffroy and Casino France SNC* [2002] ECR 10251.
49. Case C-405/98 *Konsumentombudsmannen (KO) v Gourmet International Products AB (GIP)* [2001] ECR 1795.
50. Case C-54/99 *Association Eglise de scientologie de Paris and Scientology International Reserves Trust v The Prime Ministre* [2000] ECR 1335.
51. Case C-24/00 *Commission of the European Communities v French Republic* [2004] ECR 1277.
52. Case C-112/00 *Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v. Republik Österreich* [2003] ECR 5659.
53. Joined cases C-421/00, C-426/00 and C-16/01 *Renate Sterbenz and Paul Dieter Haug* 2003 ECR 1065.
54. Case C-6/01 *Associação Nacional de Operadores de Máquinas Recreativas (Anomar) and Others v Estado português* [2003] ECR 8621.
55. Case C-95/01 *Criminal proceedings against John Greenham and Léonard Abel* [2004] ECR 133.
56. Case C-192/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [2003] ECR 9693.
57. Case C-322/01 *Deutscher Apothekerverband eV v 0800 DocMorris NV and Jacques Waterval* [2003] ECR 14887.
58. Case C-358/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Spain*, [2003] ECR 13145.
59. Case C-420/01 *Commission of the European Communities v Italian Republic* [2003] ECR 6445.
60. Case C-14/02 *ATRAL SA v Belgian State* [2003] ECR 4431.

61. Case C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [2004] ECR 9609.
62. Case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR 11375.
63. Opinion of Mr advocate General Poiares Maduro delivered on 14 September 2004 in case C-41/02 *Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands* [2004] ECR 11375.
64. Case C-239/02 *Douwe Egberts NV v Westrom Pharma NV and Christophe Souranis, carrying on business under the commercial name of 'Etablissements FICS' and Douwe Egberts NV v FICS-World BVBA* [2004] ECR 7007.
65. Case C-420/02 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2004] ECR 11175.
66. Case C-443/02 *Nicolas Schreiber* [2004] ECR 7275.
67. Case C-20/03 *Criminal proceedings against Marcel Burmanjer, René Alexander Van Der Linden and Anthony De Jong* [2005] ECR 4133.
68. Case C-320/03 *Commission of the European Communities v Republic of Austria* [2005] ECR 9871.
69. Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2005] ECR 9665.
70. Opinion of Mr advocate General L. A. Geelhoed delivered on 8 September 2005 in Case C-432/03 *Commission of the European Communities v Portuguese Republic* [2005] ECR 9665.
71. Joined cases C-154/04 ir C-155/04 *The Queen, Alliance for Natural Health ad others v Secretary of State for Health and National Assembly for Wales* [2005] ECR 6451.
72. Case C-170/04 *Klas Rosengren ir kiti prieš Riksåklagaren* [2007] ECR.
73. Case C-308/04 *SGL Carbon AG v. Commission of the European Communities* [2006] ECR 5977.
74. Case C-366/04 *Georg Schwarz v Burgermeister der Landeshauptstadt Salzburg* [2004] ECR.
75. Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v. Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171.
76. Opinion of Mr advocate General M. Poiares Maduro delivered on 13 July 2006 in Case C-434/04 *Jan-Erik Anders Ahokainen, Mati Leppik v. Virallinen syyttäjä* [2006] ECR 9171.

77. Case C-441/04 *A-Punkt Schmuckhandels GmbH prieš Claudia Schmidt* [2006] ECR 2093.
78. Case C-54/05 *Commission of the European Communities v Republic of Finland* [2007] ECR.
79. Case C-65/05 *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2006] ECR 10341.
80. Case 254/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium* [2007] ECR.

PROPORCINGUMO PRINCIPO TAIKYMAS LAISVAME PREKIŲ JUDĖJIME

Pagrindinės sąvokos: proporcingumo principas, bendra rinka, laisvas prekių judėjimas, pateisinimas, išimtis, visuomenės moralė, visuomenės saugumas, viešoji tvarka, sveiktos ir žmogaus gyvybės apsauga.

SANTRAUKA

Valstybės narės tiek sąmoningai, tiek nesąmoningai riboja tarpusavio prekybą, siekdamos apsaugoti savo šalies gamintojus. Visais atvejais tokie ribojimai yra draudžiami remiantis Europos Sąjungos teisės aktais, o iš jų pirmiausia Europos Bendrijos Steigimo Sutartimi. Ir tik retoms išimtimis, kurios yra nustatytos pirminiuose Europos Sąjungos teisės aktuose bei išplėtos Europos Teisingumo Teismo praktikoje, galimi prekybos ribojimai. Todėl yra labai svarbu žinoti aiškius pateisinimo kriterijus, kad nebūtų piknaudžiuojama bendros rinkos sąskaita. Ar tas apribojimas yra pagrįstas, padeda nustatyti įvairūs kriterijai, vienas iš jų yra proporcingumo principas. Proporcingumo principas – vienas pagrindinių principų, taikomų laisvame prekių judėjime. Europos Teisingumo Teismas pabrėžia proporcingumo principo svarbą, kaip priemonę, padedančią apibrėžti išimčių pagal Sutarties 30 str. bei Teismo nustatytų privalomųjų reikalavimų apimtį. Tačiau nei Europos Teisingumo Teismo praktikoje, nei mokslinėje literatūroje nėra apibrėžtos vieningos proporcingumo principo sąvokos.

Proporcingumo principo turinys yra kintantis, priklausantis nuo aplinkybių, kurių visumoje jis yra taikomas. Proporcingumo principo vidinės dalys, dar kitaip vadinami kriterijai, yra ribos, nurodančios, kiek išsamiai turi būti nagrinėjamas proporcingumo principas. Yra išskiriami du pagrindiniai proporcingumo principo kriterijai – tinkamumas ir būtinumas. Teisinėje literatūroje bei Europos teisingumo Teismo jurisprudencijoje priemonė taip pat yra vertinama ir pagal papildomą kriterijų – adekvatumą. Dažnai Europos Teisingumo Teismas, kuris daro labai didelę įtaką taikant vieną pagrindinių Europos Bendrijos principų – proporcingumo principą, atlikdamas proporcingumo testą, priemonę vertina tik pagal vieną kriterijų, todėl neišsamiai atlieka proporcingumo principo tyrimą. Siaura Europos Teisingumo Teismo proporcingumo principo analizė apsunkina valstybėms narėms Europos Bendrijos teisės taikymą bei mažina teisinį tikrumą.

APPLICATIONN OF PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN THE FREE MOVEMENT OF GOODS

Keywords: principle of proportionality, Common market, free movement of goods, justification, exception. public morality, public security, public policy, protection of health and life of humans.

SUMMARY

Member States, in deliberately or unconsciously way, limit inter trading, on purpose to protect manufacturers of their country. In all circumstances these restrictions are forbidden in reference to institutes of European Union and foremost in Treaty establishing the European Union. Only in unusual exceptions, which are stated in the initial institutes of European Union and explicated in practice of European Court of Justice, restrictions of trading are possible. Therefore it is important to know definite criterions of justification, in order to avoid misapplications of common market account. Diverse criterions help to ascertain if this restriction is reasoned, one of them is principle of proportionality. Principle of proportionality is one of the main principles, used in free movement of goods. European Court of Justice amplifies significance of principle of proportionality, as implement, which helps to define the extent of exceptions and compulsory requirements in consonance with article 30 of the Treaty. However, there is no definite unanimous concept of principle of proportionality neither in European Court of Justice practice, nor in scientific literature.

Content of principle of proportionality is rotational, and depends on consideration in which it is applied. Internal sections of principle of proportionality, redefined as criterions, are the ambit which indicates how comprehensive principle of proportionality should be analyzed. There are two main criterions of principle of proportionality – suitability and necessity. In the literature of law and jurisprudence of European Court of Justice, implement is appreciable in supplementary adequacy of criterions too. Often European Court of Justice which is high-powered in applying one of the cardinal principles of European Community –principle of proportionality, accomplishing the test of proportionality, values implement only by one criterion, that is why analysis of principle of proportionality is done not properly. Narrow analysis of principle of proportionality, which was done by European Court of Justice, aggravates application of European Community law to Member States and reduces juridical certainty.